

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

PRÁVA DĚTÍ V ÚSTAVNÍ PÉČI

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Jitka Dvořáková, Ph.D.

Autor: Petra Krejsová

25.5.2009

ABSTRAKT

Má diplomová práce má název Práva dětí v ústavní péči. Skládá se z teoretické a praktické části. V teoretické části jsou rozebrány pojmy právo, dítě, část je věnována charakteristice Úmluvy o právech dítěte či Výboru pro práva dítěte. Třetí kapitola teoretické části se zabývá rozdělením dětského věku. A poslední část je věnována ústavní péči, kde je rozebrán dětský domov, dětský domov se školou, diagnostický ústav, výchovný ústav a středisko rané péče.

Metodou pro výzkum se stal řízený rozhovor (částečně standardizovaná metoda) vedený pomocí dotazníku vytvořeného profesorem Gary Meltonem a jeho týmem v Jižní Karolině ve státě Columbia. Dotazník obsahuje identifikační otázky (věk, pohlaví, třída), čtyři obecné otázky, jež se týkají pojmového vyjádření práva, a dvanáct situací, ve kterých dítě přiznává práva či nikoliv. Dotazník byl rozšířen o doplňující otázky pro děti (vytvořený prof. Dunovským a doc. Kovaříkem), o 15 otázek vymezujících pojmové chápání „dobrého občana“ (pocházejí z mezinárodního výzkumu občanské výchovy IEA proběhlého ve 28 zemích včetně ČR). Tento řízený rozhovor proběhl u 80 dětí z dětských domovů.

Dále byla pro výzkum použita metoda dotazování (technika dotazník). Byl sestaven dotazník, jež měl 12 otázek a byl koncipován pro zaměstnance dětských domovů. Dotazník vyplňovalo 20 respondentů.

Výzkumný soubor tvořilo celkem 80 respondentů. Byly vybrány čtyři dětské domovy (dětský domov Volyně, dětský domov Kašperské hory, dětský domov Planá a dětský domov Písek). Pro výběr srovnávacího souboru byl zvolen výzkum provedený Janou Stejskalovou z roku 2005.

V práci byly stanoveny dva cíle. Cíl 1: Cílem práce je zjištění, zda děti mají svá práva. Cíl 2: Cílem práce je ověření, zda v ústavních zařízeních jsou dodržována dětská práva. Byla stanovena jedna hypotéza. H1: Právní povědomí dětí z dětských domovů je na nižší úrovni než právní povědomí dětí z běžné základní školy. Domnívám se, že cíle byly splněny. Hypotéza nebyla potvrzena.

Výsledky tohoto výzkumu povedou k vytvoření návrhu a doporučení na zvyšování právního povědomí dětí z dětských domovů.

ABSTRACT

The title of my diploma thesis is The Rights of Children in Institutional Care. It is composed of a theoretical and a practical part. The theoretical part deals with concepts such as the right, the child, a part deals with the characteristics of The Convention on the Rights of the Child or the Committee for the Rights of the Child. Chapter three of the theoretical part deals with division of Pre-school children. The last part deals with institutional care, children's home, children's home with a school, psychiatric reformatory for delinquent juvenile, reformatory for delinquent children and early care center.

The research was carried out by means of the directed interview method (partly standardized method) applying a questionnaire created by professor Gary Melton and his team in Columbia, South Carolina. The questionnaire comprises identification questions (age, sex, class), four general questions dealing with conceptual understanding of law and twelve situations when the child adjudicates rights. The questionnaire was enhanced by 15 supplemental questions for children (created by prof. Dunovský and prof. Kovařík) delimiting the conceptual understanding of a “good citizen”. The questions were included in international research of civic education by IEA carried out in 28 countries including the Czech Republic. This directed research was carried out with 80 children in children's homes.

Further the questioning method was applied for the research by means of a questionnaire. A questionnaire was set consisting of 12 questions, prepared for the employees in children's homes. The questionnaire was filled out by 20 respondents.

The research file was made up by 80 respondents in total. Four children's homes were chosen (children's home Volyně, children's home Kašperské hory, children's home Planá and children's home Písek). The research carried out by Jana Stejskalová in winter term 2005 was chosen as a file to be compared with my research.

Two goals were set in the paper. Goal 1: the paper aims at finding out whether children have their own rights. Goal 2: The paper checks whether rights of the child are respected in child care institutions.

One hypothesis was set. H1: Legal awareness of children placed in children's homes is lower than legal awareness of children from a common primary school.

I believe the goals have been fulfilled, however the hypothesis was not confirmed.

The results from the research will be used for making suggestions and recommendations for improvement of legal consciousness of children living in children homes.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Práva dětí v ústavní péči* vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury .

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Datum 25.5.2009

Podpis studenta

Na tomto místě bych chtěla poděkovat za příjemnou spolupráci Mgr. et Mgr. Jitce Dvořákové, Ph.D., která byla vedoucí mé diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat za statistické zpracování dat Mgr. Kohoutkovi a v neposlední řadě děkuji ředitelům dětských domovů, kteří mi umožnili v jejich zařízení provádět výzkum k diplomové práci.

OBSAH

ÚVOD	10
1 SOUČASNÝ STAV	11
1.1 Dětská práva	11
1.1.1 Pojem právo	11
1.1.2 Definice dítěte	12
1.1.3 Všeobecná dětská práva	12
1.1.4 Co znamenají dětská práva pro děti	13
1.2 Úmluva o právech dítěte	15
1.2.1 Charakteristika Úmluvy o právech dítěte	15
1.2.2 Historické příčiny vedoucí ke vzniku Úmluvy o právech dítěte	16
1.2.3 Základní principy Úmluvy	17
1.2.4 Členění Úmluvy o právech dítěte	18
1.2.5 Úmluva a deklarace práv dítěte	20
1.2.6 Výbor pro práva dítěte	21
1.2.7 Závěrečná zpráva Výboru pro práva dítěte	22
1.3 Rozdělení dětského věku	23
1.3.1 Prenatální období	24
1.3.2 Novorozenecké období	25
1.3.3 Kojenecké období	26
1.3.4 Batolecí období	28
1.3.5 Předškolní věk	29
1.3.6 Období mladšího školního věku	30
1.3.7 Období staršího školního věku	31
1.3.8 Období adolescence	32
1.4 Stádia vývoje osobnosti podle Eriksona	33
1.5 Ústavní péče	35
1.5.1 Dětský domov	36
1.5.2 Dětský domov se školou	36

<i>1.5.3 Diagnostický ústav</i>	37
<i>1.5.4 Výchovný ústav</i>	37
<i>1.5.5 Středisko rané péče</i>	38
2 CÍLE A HYPOTÉZY	40
<i>2.1 Cíl práce</i>	40
<i>2.2 Hypotéza</i>	40
3 METODIKA	41
<i>3.1 Použité metody výzkumu</i>	41
<i>3.2 Charakteristika souboru</i>	41
<i>3.3 Charakteristika srovnávacího souboru</i>	43
4 VÝSLEDKY	44
<i>4.4.1 Identifikační údaje výzkumného a srovnávacího souboru</i>	44
<i>4.4.2 Rozbor otázek z řízeného rozhovoru vedeného dle dotazníku</i>	45
<i>4.4.2.1 Obecné otázky</i>	45
<i>4.4.2.2 Rozbor odpovědí na jednotlivé situace</i>	52
<i>4.4.2.3 Analýza přiznávání práv a povinností dětem a dospělým</i>	62
<i>4.4.2.4 Rozbor tabulky dobrého občana</i>	72
<i>4.4.2.5 Doplnující otázky pro děti</i>	73
<i>4.5.1 Rozbor otázek z dotazníku pro zaměstnance DD</i>	77
5 DISKUSE	86
<i>5.5.1 Obecné otázky</i>	86
<i>5.5.2 Situace – diskuse k odpovědím dětí z dětských domovů</i>	88
<i>5.5.3 Situace – diskuse ke srovnání odpovědí dětí z DD a z BVP</i>	90
<i>5.5.4 Přiznávání práv a povinností dětem i dospělým</i>	91
<i>5.5.5 Rozbor tabulky dobrého občana</i>	93
<i>5.5.6 Doplnující otázky pro děti</i>	93
<i>5.5.7 Diskuse k dotazníku zaměstnanců DD</i>	95
6 ZÁVĚR	98
7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	101

8 KLÍČOVÁ SLOVA	107
9 PŘÍLOHY	108

ÚVOD

Svou diplomovou práci na téma „Práva dětí v ústavní péči“ jsem si zvolila ze dvou důvodů. Jako první důvod bych uvedla, že v této oblasti jsem nebyla moc znalá a chtěla jsem si prohloubit znalosti, jež se týkají práv dětí, dokumentů, jež s tímto souvisí apod. Jako druhý důvod bych uvedla, že mě velice zajímalo, jak to chodí v dětských domovech s dodržováním dětských práv, zda-li děti vůbec ví, co to práva jsou, jakým způsobem jim zaměstnanci sdělují, že jejich práva existují, že na něco mají „nárok“ a jestli vůbec zaměstnanci znají dokumenty, jimiž se mají řídit při dodržování dětských práv.

Hlavním dokumentem, který se týká dětských práv, je Úmluva o právech dítěte, která byla ČR ratifikována v roce 1993. Výbor OSN pro práva dítěte kritizoval ČR prostřednictvím Výroční zprávy (z 31. ledna 2003), kde přímo vyzývá smluvní stranu k rozvoji povědomí o právech v zásadách a ustanoveních úmluvy. Výbor je přímo znepokojen tím, že politici, všechny skupiny odborníků pracujících s dětmi nebo pro děti, jakož i děti, rodiče a nejširší veřejnost nejsou stále ještě dostatečně obeznámeni s Úmluvou a v ní obsaženým katalogem práv (viz čl. 22, Kritické připomínky Výboru OSN pro práva dítěte)

Diplomová práce se skládá z teoretické a praktické části. V teoretické části se zabývám pojmy: právo, dítě, Úmluva o právech dítěte, dětský domov, diagnostický ústav či středisko výchovné péče. Pro výzkum byla zvolena metoda řízeného rozhovoru (částečně standardizovaná metoda) vedená pomocí dotazníku vytvořeného profesorem Gary Meltonem a jeho týmem v Jižní Karolíně ve státě Columbia. Dotazník byl rozšířen o doplňující otázky pro děti (vytvořený prof. Dunovským a doc. Kovaříkem), o 15 otázek vymezujících pojmové chápání „dobrého občana“ (pocházejí z mezinárodního výzkumu občanské výchovy IEA proběhlého ve 28 zemích včetně ČR). Výzkum probíhal u 80 respondentů. Dále byla pro výzkum použita metoda dotazování (technika dotazník). Tento dotazník vyplňovalo 20 respondentů. V praktické části jsem se zabývala tím, zda děti znají svá práva a zda jsou v ústavních zařízeních práva dodržována.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 Dětská práva

1.1.1 Pojem právo

Bakeš a kol. (1999) informují, že právo je součástí lidské civilizace. Je to jev, bez něhož bychom dnes již nemohli existovat. Autoři píší, že ho lze zkoumat a vyhledávat mnoha metodami a z těch nejrůznějších pohledů. Wallace (2005) konstatuje, že právo je soubor právních norem, tj. příkazů, zákazů a dovolení.

Hart (2004) tvrdí, že mezi právem a morálkou existuje bezpočet různě možných vztahů, mezi obsahem práva a morálky nemusí existovat žádné pojmové vztahy. Ustanovení, jež jsou z morálního hlediska špatná, mohou i tak platit jako právní pravidla či principy. Dále Hart chápe právo jako donucovací prostředek. Tvrdí, že i ve velké složité společnosti, jakou je společnost moderního státu, nastanou situace, kdy úředník přímo nařizuje jednotlivci, aby něco udělal – policista nařídí motoristovi, aby zastavil, nebo žebrákovi, aby odešel. Avšak tyto jednoduché situace nejsou a ani nemohou být standardním způsobem fungování práva.

Ryska (2007) chápe pojem práva jako soubor předpisů, podle kterých se organizuje a řídí život lidské společnosti. Podle Rysky právní předpisy závazně určují, jak se členové organizované pospolitosti mají chovat, aby byl soulad v jejich vzájemných vztazích a také v jejich právech a povinnostech ke společenské autoritě, která právní předpisy tvoří a vydává. Podle Jiráskové (2004) platné právo každého státu tvoří platné normy, jež stanovují pravidla chování v určitých situacích a za určitých podmínek.

Spirit (2004) rozděluje právo na subjektivní a objektivní. Objektivní právo chápe jako soubor pravidel chování vytvořený státem a subjektivní právo charakterizuje jako souhrn oprávnění toho kterého účastníka onoho právního vztahu.

Každý z nás má „vrozené“ právo – od boha- chránit svoji osobu, svobodu a svůj majetek (Bastiat, 2007).

1.1.2 Definice dítěte

Podle článku 1 Úmluvy o právech dítěte z roku 1989 se dítětem rozumí: Každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje není zletilosti dosaženo dříve. Tato definice odráží současné diskuse o právní ochraně a konceptu pojmu dítěte. Úmluva dále tvrdí, že vzhledem ke kulturnímu relativismu se jedná o citlivé otázky, které ještě zdaleka nejsou vyřešeny. Je důležité zdůraznit, že bez ohledu na domnělou zralost „dětského vojáka“, „dětského uprchlíka“, zneužívaného, týraného nebo deportovaného dítěte, a bez ohledu na kontinent nebo jeho kulturního prostředí, požívá dítě podle mezinárodní Úmluvy o právech dítěte zvláštní ochrany až do svých 18 let.

Psychologický slovník vymezuje dítě jako lidského jedince v období od narození do patnácti let věku. Pedagogický slovník chápe pojem dítěte jako lidského jedince v životním období od narození do období adolescence (podle některých pojetí je za dítě považován i jedinec před narozením). Pedagogika se dítětem zabývá jako subjektem edukace.

1.1.3 Všeobecná dětská práva

Děti jsou chráněny řadou zákonů, aby zajistily, že jejich blahobyt je první prioritou. Kromě základních lidských práv a práva na vzdělání musí být děti podporovány v případě situací: rozvodu, odluky od rodičů, úmrtí a zneužití (Relationships, children and the law, 2008). Bridgeman (2007) tvrdí, že je důležité, aby dětská práva byla brána vážně.

Práva dětí nejsou žádnou novou záležitostí. Už na počátku minulého století vznikl zárodek, počátek hnutí za práva dětí. Už tehdy se našli lidé, kteří měli představu o jiném postavení dětí, než bylo obvyklé. Postavení, kdy na dítě není pohlíženo jenom jako na něco, co náleží rodičům, kdy děti již nejsou zneužívány, znásilňovány, ponižovány. Mnozí vizionáři mluvili o dvacátém století jako o století dítěte (Kovařík, 2001). V minulosti děti byly často ignorovány právními systémy, protože se domnívali, že kdokoli mladší 10 let je nekompetentní (Bull, 2001).

Ondráčková (1996) tvrdí, že koncem devatenáctého století a hlavně ve století dvacátém se už někteří pedagogové a lékaři začali věnovat dítěti jako vyvíjející se bytosti, která má své potřeby i práva. Podle Ondráčkové se až v padesátých letech dvacátého století začalo v některých zemích uvažovat o tom, že práva dítěte by měla být uzákoněna, a to dokonce mezinárodně. Dále se autorka zmiňuje, že by děti měly mít svou vlastní deklaraci lidských práv podobně jako dospělí. Ondráčková informuje, že však trvalo deset let, než se malá skupina odborníků z různých zemí v Organizaci spojených národů dohodla na znění takové dohody.

Kovařík (2001) uvádí, že práva jsou reflektované potřeby, které si uvědomujeme a které současně uznáváme a respektujeme u svých bližních. Langmeier a Matějček (1963) vytvořili schéma potřeb:

1. potřeba simulace (potřeba optimálního přívodu podnětů, co do jejich kvantity, kvality, variability),
2. potřeba „smysluplného světa“, potřeba podmínek pro účinné učení, potřeba jistoty a bezpečí (interpersonálního vztahu typu „matka-dítě“),
3. potřeba osobní identity (potřeba sociálního začlenění do širšího okruhu lidí),
4. potřeba otevřené budoucnosti (potřeba životní perspektivy).

Ve dvacátém století došlo k určitému pokroku v oblasti dětských práv, nemůžeme však říci, že by se jednalo o zásadní změnu v postoji společnosti k dětem. V poslední dekádě dvacátého století byla Spojenými národy jednomyslně přijata Úmluva o právech dítěte. Tehdy (přesně 30.září 1990), když Úmluvu podepsal jménem ČSFR prezident Václav Havel, také proběhla schůzka na nejvyšší úrovni- více než sedmdesáti hlav světa, které se sešly v New Yorku, aby přijali určitá pravidla o tom, jak je třeba zacházet s dětmi (Kovařík, 2001).

1.1.4 Co znamenají dětská práva pro děti

Podle Kovaříka (2001) je jednou z téměř jistých věcí, že konferencí o dětských právech se prakticky neúčastní děti. Tvrdí, že zkoumání názorů dětí je často velmi

důležité pro stanovení postupu při obhajobě jejich práv. Míní, že bez systematického výzkumu dětí samotných bývají profesionálové jen zřídka schopni správně identifikovat záležitosti, které zajímají děti nejvíc. Kovařík dále poukazuje na to, že záležitosti, které děti samy označují za závažné stresory – útok na osobní integritu (např. obviňování ze lži), ohrožování sebeúcty ve škole (např. poslání k řediteli, opakovaně špatné hodnocení), konflikty mezi vrstevníky (např. každodenní snaha vyhnout se rvačkám) a hádky v rodině – většinou nejsou zdaleka totožné s těmi, které se objevují v diskusích odborníků na téma duševního zdraví dětí.

Kovařík (2001) konstatuje, že i když politické a právní instituce proklamují své nejlepší úmysly při naplňování dětských práv, je i nadále jedním z největších problémů přesvědčit děti samotné, že skutečně mají svá práva. Podle Kovaříka děti ze znevýhodněných rodin a komunit jsou natolik skeptické, že předem předpokládají, že není možné, aby se svých práv domohly beztréstně, takže jsou jejich práva, která jim právem náleží, v praxi vlastně „bezvýznamná“ – dokonce i tehdy, když představa o neexistenci práv neodpovídá skutečnosti. Kovařík je přesvědčen, že je někdy nutné vynaložit nesmírné úsilí na to, aby byly děti z nižších tříd a etnických menšin přesvědčeny o tom, že mají skutečně právo prosazovat svou autonomii. U problémů, které má většina nezletilých adolescentů při uplatňování svých práv, je často zapotřebí speciálních procedur, aby se naučili skutečně uplatňovat svá nově rozpoznaná práva, tvrdí Kovařík.

Úmluva o právech dítěte zavazuje státy, jež jsou smluvní stranou Úmluvy, aby učinily všechna potřebná zákonodárná, správní a jiná opatření k provádění práv uznaných Úmluvou. Ochrana dětí a mladých lidí je dále garantována v Listině základních práv a svobod (Hrušková, 2006).

Kovařík (2001) zmiňuje, že zahrnutí dětí jako účastníků do výzkumů změní jejich postavení v komunitě z věcí nebo z outsiderů ve členy. Prosazení členství znamená pro děti něco důležitého, míní Kovařík, ale samo o sobě nenaruší ani nezpochybní nestejné uspořádání politické nebo ekonomické moci. Co je tedy rovnost signalizovaná pojednáním práv? Podle Kovaříka je to rovnost ztělesňovaná proklamovanými právy, je to rovnost pozornosti.

1.2 Úmluva o právech dítěte

1.2.1 Charakteristika Úmluvy o právech dítěte

Právníkový slovník vysvětluje, že Úmluva o právech dítěte je jedním ze specializovaných instrumentů pro mezinárodní ochranu lidských práv přijatých v rámci OSN.

Každé právo stanovené v Úmluvě je považováno za přirozenou součást lidské důstojnosti. Úmluva chrání práva dětí a stanovuje standardy v oblasti zdravotní péče, vzdělávání a dále v právních, občanských a sociálních službách (Convention on the Rights of the Child, 2008).

David (1999) informuje, že Úmluva o právech dítěte je nejširěji ratifikovaná smlouva o lidských právech v dějinách. Uvádí, že byla jednomyslně přijata velkým Valným shromážděním OSN dne 20. listopadu 1989; dne 26. ledna 1990 byla otevřena k podpisu a hned první den jí podepsalo šedesát jedna zemí. O sedm měsíců později, poté, co ji ratifikoval dvacátý stát, dne 2. září 1990, nabyla účinnosti.

Od té doby ji ratifikovalo s výjimkou dvou všech sto devadesát jedna zemí světa (stav ke konci října 1997; oněma dvěma státy, které se dosud nestaly smluvními stranami Úmluvy, jsou Spojené státy americké a Somálsko). Její jedinečnost pramení také z faktu, že je prvním právně závazným mezinárodním nástrojem, který uvádí v život celý katalog lidských práv – občanská a politická práva dětí, stejně tak i práva hospodářská, sociální a kulturní (David, 1999).

Práva dětí obsažená v jednotlivých člancích Úmluvy jsou zakotvena v právním řádu České republiky v různých zákonech, kde většinou byla již před ratifikací Úmluvy. Připravované zákony a další dokumenty, které mají vztah k osobám mladším osmnácti let, jsou před přijetím posuzovány z hlediska dodržování Úmluvy o právech dítěte (Koblová, Mišurcová, 1999).

Úmluva o právech dítěte poskytuje příležitost k plnému uznání a také k lepšímu postavení dětí všude na světě a nejlépe vyjadřuje úsilí mezinárodního společenství o dobro dětí. (Koblová, Mišurcová, 1999).

Kovařík (2001) informuje, že Úmluva o právech dítěte není jediným, individuálním a odděleným nástrojem mezinárodní komunity určeným k tomu, aby se zastával dětských práv. Je to však centrální, trvalý nástroj politiky OSN se zaměřením na zlepšování osudu dětí.

1.2.2 Historické příčiny vedoucí ke vzniku Úmluvy o právech dítěte

Dvořáková (2002) konstatuje, že historické aspekty vzniku Úmluvy o právech dítěte jsou úzce navázané na vývoj společnosti, která v průběhu posledních tří set let prodělala hluboké změny ve svém tradičním pojetí a též v nazírání na své nejmenší, na děti. Jak dále Dvořáková informuje, ke vzniku tohoto mezinárodního dokumentu přispěly dvě různé tendence. První z nich je globální projekt lidských práv, jenž navazuje na hrůzy prožité v obou světových válkách, a druhou tendencí je změna pohledu na dítě a rodinu v historickém kontextu.

Dvořáková (2002) uvádí, že historie dětství by se dala rozdělit do šesti etap, které podávají určitou představu o postavení dítěte ve společnosti. Jsou to období:

- Období INFANTICIDY, ve kterém dítě a ani dětství nemělo žádnou hodnotu a množení lidstva bylo regulováno prostým zabíjením těch, jež se stávali přílišnou přítěží.
- Období NEVŠÍMAVOSTI, NEDBÁNÍ K DÍTĚTI, příliš nezlepšilo vztah k nejmenším. Děti mají stále statut sluhů, s nimiž je možné zacházet dle libovůle otce. K dítěti se přistupuje jako k malému dospělému s tím rozdílem, že společnost již nerespektuje jeho zabíjení.
- Třetí období se na dítě dívá AMBIVALENTNĚ. Dětství se již začíná přiznávat větší význam jako období pro dospělost. Zvyšuje se potřeba věnovat mu zvýšenou pozornost a rozumět jeho potřebám.
- Čtvrtým obdobím je INTRUZE. Děti byly objeveny jako sociální skupina, která pro společnost znamenala lepší zítřky. Tato představa však byla zakotvena v budoucnosti a děti díky tomu ztratily práva.
- Páté období je nazýváno SOCIALIZAČNÍ. Toto období v dětech spatřovalo levnou pracovní sílu. Těžká práce bez jakékoli regulace se velmi negativně

podepisovala na zdraví dětí. Úmrtnost dětí nabývala velikých rozměrů. Dětská práce se stala fenoménem, proti kterému se zvedla vlna odporu. Byly vydávány první zákony sloužící k regulování pracovního zařazení.

- Šestá etapa je nazývána obdobím **PODPORY A POMOCI DÍTĚTI** ve vyrovnaní všech jeho nezralostí způsobených stupněm vývoje a náležitě nerozvinuté obranyschopnosti a nutnosti mu pomáhat zvládat nejrůznější zátěže. Dítě se stává partnerem dospělého, především rodičů.

Dětství se dostává plné hodnoty jako přípravy na celý život člověka, a to i před jeho narozením. V tomto období byla vydána Úmluva o právech dítěte (Historické etapy poznání dítěte a dětství, 2008).

Podle Verhelena (2000) byla Úmluva o právech dítěte považována za historický mezník. Tvrdí, že šlo o vyvrcholení složitého boje s cílem zlepšit situaci dětí ve společnosti na straně jedné a poté, na straně druhé, byla chápána jako začátek nové cesty jednání s dětmi.

1.2.3 Základní principy Úmluvy

David (1999) seznamuje, že Úmluva obsahuje čtyři základní principy, které pomáhají výkladu Úmluvy jako celku. Mezi tyto principy, které jsou formulovány v článcích 2, 3, 6 a 12, patří nejlepší zájem dítěte, zákaz diskriminace, právo na život, přežití a rozvoj dítěte a názor dítěte.

Podle Kovaříka (2001) by měl být prvořadý zájem dítěte. Kdykoliv při rozhodování, která se týkají dětí, by měl být jejich zájem základním principem a hlediskem. Dále píše, že cokoliv, co by mohlo způsobit rozhodnutí přijaté senátem, druhou částí parlamentu, vládou nebo místními orgány, má vždy počítat s tím, že toto rozhodnutí bude mít vliv na děti. Jak dále Kovařík míní, většina politických rozhodnutí nějakým způsobem působí na děti. A proto, když jsou taková rozhodnutí přijímána, měl by být na děti brán prvořadý zřetel.

Zákaz diskriminace – smluvní státy musejí zajistit, že všechny děti se mohou těšit právům, která Úmluva obsahuje, a že žádnému dítěti nebudou tato práva odepřena. Všechny děti jsou si rovny bez ohledu na rasu, barvu pleti, pohlaví, jazyk, politické

nebo jiné smýšlení, náboženství, národnostní, etnický nebo sociální původ, majetek, tělesnou nebo duševní nezpůsobilost, rod a jiná postavení dítěte nebo jejich rodičů nebo zákonných zástupců. Toto ustanovení znamená také rovnost příležitostí, týká se chlapců i dívek, uprchlických dětí, dětí cizinců, dětí národnostních a etnických menšin, rovněž handicapované děti by měly mít rovné šance a právo těšit se z přiměřené životní úrovně (David, 1999).

Jak uvádí Kovařík (2001), měli bychom usilovat nejen o přežití dětí, ale také i o jejich rozvoj. To znamená, že bychom měli usilovat o to, aby měly k dispozici dostatečný prostor k rozvoji svých schopností v rodinách, ve školách, v obcích i na veřejnosti.

Čtvrtým principem, jež pomáhá výkladu Úmluvy o právech dítěte, je názor dítěte. Dítě má právo svobodně vyjadřovat své názory a tyto názory mají být brány v úvahu ve všech záležitostech nebo řízeních, které se dítěte dotýkají. (Koblová, Mišurcová, 1999). David (1999) poukazuje na to, že se dítěti musí poskytnout možnost, aby bylo slyšeno a aby se jeho názor bral vážně, a to v jakémkoliv soudním nebo správním řízení, které se ho dotýká.

Toto jsou čtyři hlavní myšlenky – ideje Úmluvy o právech dítěte. Dále je ovšem specifikováno právo na zdraví, na vzdělání, na ochranu menšin atd. . Uvedené principy jsou však skutečnou podstatou této Úmluvy. A jestliže právě toto politici pochopí, pak budou vyzbrojeni pro uskutečňování Úmluvy v životě společnosti, a budou tedy rozhodovat především z hlediska zájmu dítěte (Kovařík, 2001).

1.2.4 Členění Úmluvy o právech dítěte

Šrámková (2001) píše, že obsah Úmluvy o právech dítěte je rozdělen do tří částí, které se týkají: práv dítěte (čl. 1-41), Výboru pro práva dítěte (čl. 42-45) a zbývajících články 46-54 se vztahují k závazkům a povinnostem smluvních stran.

Všechny články jsou z hlediska svého významu stejně důležité a nelze je chápat odděleně. Jsou mezi sebou úzce propojené, navazují na sebe a vzájemně se doplňují. První část obsahuje soubor lidských práv dítěte, zahrnující práva občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní. Tato práva jsou formulována od základních práv

zabezpečujících přežití až po práva vyjadřující možnost dítěte o sobě rozhodovat, a to v závislosti na věku (Šrámková, 2001).

Dále Šrámková sděluje, že po preambuli, která bezprostředně navazuje na předchozí dohody o právech dítěte i těch, jež se jich dotýkají (např. Deklarace sociálních a právních zásad ochrany a zajištění blaha dětí se zvláštním ohledem na umístování do institucí náhradní rodinné péče a Deklarace o ochraně žen a dětí za mimořádných událostí a za ozbrojených konfliktů), je uvedeno 54 článků vlastní Úmluvy. Podle Šrámkové lze dále samotná práva rozdělit do 4 kategorií.

1. Práva na život a přežití – právo na přiměřenou životní úroveň, včetně přiměřeného bydlení, potravy a zdravotní péče.
2. Práva na osobní rozvoj – právo na vzdělání, svobodu myšlení, náboženství, právo na přístup k informacím, právo na hru a zábavu.
3. Práva na ochranu – proti všem druhům krutosti a vykořisťování, svévolnému oddělení od rodiny a od poškozování v systému práva.
4. Participační práva – právo dětí svobodně vyjádřit své názory a mít slovo v záležitostech ovlivňujících jejich život.

Rousová (2007) informuje, že Úmluva o právech dítěte vychází ze zásady „TŘI P“. Provision – zahrnující přežití a rozvoj dětí, zajištění a zabezpečení vývoje dětí. Protection – ochrana dětí a Participation – účast dětí na životě společnosti a jeho právní subjektivita.

Anglický slovník uvádí, že anglické slovo Provision znamená *opatření, zajištění*.⁽¹⁾ Dvořáková (2007) konstatuje, že tyto všechny výrazy skutku charakterizují soubor práv spadajících do dané oblasti. Podle Dvořákové sem patří zejména právo na zdravotní a zdravotnické služby (čl. 24); právo na životní úroveň (čl. 27); právo na vzdělání (čl. 28); právo na přístup ke vhodným informacím (čl. 17) a v zásadě právo na přežití a rozvoj (čl. 6).

Podle anglického slovníku slovo Protection znamená *ochrana něčeho, popř. někoho*.⁽¹⁾ Dvořáková (2007) uvádí, že do této oblasti bychom mohli zařadit

čl. 2 – nediskriminace, čl. 9 – ochrana dítěte před oddělením od rodičů, čl. 11- nezákonné přemístění a nevracení, čl. 19- násilí a zanedbávání, čl. 16- ochrana

soukromí, čl. 21- osvojení, čl. 22- zabývající se tematikou uprchlických dětí a čl. 32-38, v nichž má dítě právo na ochranu před dětskou prací; zneužíváním drog; sexuálním zneužíváním; prodejem, obchodováním a únosem; mučením a zbavením svobody; v ozbrojených konfliktech a jiných formách vykořisťování.

Slovo Participation anglický slovník překládá jako *účastenství*.⁽¹⁾ Participace je novou zkušeností, kterou přinesla právě ÚPD. Znamená zapojení dítěte do všech činností podle jeho vývojových možností a schopností. Zároveň mu skýtá právo být vyslyšeno ve všech situacích, jež se ho dotýkají. Tuto novou oblast nazírání na dětská práva upravují v Úmluvě čl. 12-15, dále čl. 30, 31 a 40. Dítě má dle nich právo na vlastní názor; na získávání a rozšiřování informací i myšlenek bez ohledu na hranice (názor dítěte a svoboda projevu); na svobodu myšlení, svědomí a náboženství; na svobodu sdružování; na volný čas, rekreaci a kulturní život a zároveň právo na zacházení, které podporuje jeho smysl pro důstojnost a čest a bere ohled na jeho věk s cílem znovu začlenění do společnosti (justice pro mladistvé). Do oblasti participace též zařazují čl. 30 týkající se dětí menšinových skupin a do domorodého obyvatelstva, které mají právo užívat vlastní kulturu i jazyk a vyznávat své náboženství (Dvořáková, 2007).

1.2.5 Úmluva a deklarace práv dítěte

Kovařík (2001) píše, že do počátku dvacátého století nebyl život dítěte nikdy považován za předmět zájmu mezinárodní komunity. Byla to pouze rodinná záležitost lokálních komunit či jednotlivých zemí.

Anglická aktivistka za dětská práva paní Englantyne Jebb, dojatá utrpením dětí za první světové války, apelovala na celý svět výzvou: Zachraňte děti! V roce 1920 byla založena Union International de Secours aux Enfants. V roce 1923 byla vydána Deklarace práv dítěte. 26. září 1924 byla pátým shromážděním Ligy národů řádně přijata takzvaná Ženevská deklarace a Liga se stala koordinátorem mezinárodní spolupráce v oblasti práv dítěte (Kovařík, 2001).

Jak dále Kovařík (2001) uvádí, Ženevská deklarace obsahovala pět zásad. Stanovovala, že dítěti se má doma dostat prostředků pro normální fyzický a duševní

vývoj. Že hladové dítě je třeba nakrmit, o nemocné dítě je třeba pečovat, delikventní dítě má být napraveno, zaostalému dítěti je třeba pomoci, sirotkovi nebo opuštěnému dítěti má být poskytnuta vhodná péče. A v případě katastrofy, podle Kovaříka, má být poskytována pomoc v první řadě dětem. Podle Kovaříka musí být děti vzdělávány a chráněny před vykořisťováním a dítě má být vychováváno s vědomím, že jeho talent má být věnován službě jeho bližním.

Deklarace, někdy nazývaná též Chartou práv dítěte, je předchůdkyní modernější Úmluvy o právech dítěte. Dokument vydalo Valné shromáždění Organizace spojených národů (OSN) již v roce 1959 v New Yorku. V materiálu je kladen důraz na důležitost respektovat dětská práva, a to jak v národním, tak i mezinárodním měřítku. "Dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a zvláštní právní ochranu před narozením i po něm". Hlavním principem charty je pak humanistický předpoklad, že lidstvo je povinno dát dětem to nejlepší, co jim může a je schopno poskytnout (Blažková, 2008).

Dokument také poukazuje na nutnost vytvořit dětem podmínky pro *harmonický vývoj* jejich osobnosti. K tomu přispívá zejména *prožitek šťastného dětství*; tím roste úloha nejen rodičů, ale také vlády a organizací, pečujících o děti fyzicky, psychicky nebo sociálně postižené (Blažková, 2008).

Podle Kovaříka (2001) obsahovala Deklarace z roku 1959 deset zásad a rozvíjela obsah Ženevské deklarace z roku 1924.

1.2.6 Výbor pro práva Dítěte

Na základě Úmluvy o právech dítěte byl zřízen Výbor OSN pro práva dítěte, jehož hlavním úkolem je zkoumání zpráv smluvních států o implementaci a obtížích při prosazování Úmluvy. Tyto zprávy jsou Výboru předkládány v pětiletých intervalech. Pracovní skupina Výboru se před jeho zasedáním zabývá došlými zprávami, připravuje diskusi mezi Výborem pro práva dítěte a státem. V úvahu přitom bere informace od jiných orgánů OSN a také od nevládních organizací. Výbor podá poté závěrečné stanovisko, které je předáno dotyčnému státu a Generálnímu shromáždění OSN, v jeho

rámci vyjádří Výbor i konkrétní návrhy a doporučení, která nejsou ovšem právně závazná (Roznerová, 2004).

1.2.7 Závěrečná zpráva Výboru pro práva dítěte (závěry a doporučení)

31. leden 2003 Výbor pro práva dítěte zakončil své 32. zasedání, na kterém projednával národní zprávy osmi států týkající se plnění Úmluvy o právech dítěte. Z titulu orgánu monitorujícího plnění této úmluvy předložil výbor doporučení pro zlepšení situace dětí v Estonsku, Korejské republice, Itálii, Rumunsku, Vietnamu, České republice, Haiti a na Islandu. Závěry a doporučení jsou obsaženy v závěrečné zprávě Výboru, která byla přijata deseti nezávislými odborníky tohoto orgánu. Výbor pro práva dítěte hodnotil situaci v České republice (Ochrana českých dětí je na dobré úrovni. Je však stále co zlepšovat, 2008).

Jedním z důležitých zjištění této zprávy byla obecně nízká úroveň vědomostí o obsahu Úmluvy o právech dítěte, nízké povědomí o právech dítěte a o doporučeních, jak tuto situaci změnit. Tato situace do určité míry pramení z jistého nedoceňování péče o dítě v rámci sociální politiky státu (Dunovský, 2008).

Ve druhé pravidelné zprávě o České republice uvítal výbor úpravu existující legislativy a přijetí nové, jež má především posílit ochranu dětí před obchodováním s nimi a komerčním sexuálním zneužíváním. Výbor zaznamenal existenci velmi dobrých podmínek pro nastávající matky, včetně dostatečné mateřské dovolené a výborných zdravotních ukazatelů. S politováním však bylo konstatováno, že nebylo dostatečně zajištěno plnění některých předchozích doporučení, takže výbor stát znovu vybídl, aby vyvinul úsilí v tomto směru a řídil se doporučeními. Dále zaznamenal mnoho pozitivních kroků v oblasti legislativy a jejího sladění s Úmluvou o právech dítěte, zároveň ale vyjádřil znepokojení nad zdlouhavostí procesu legislativní reformy, která má zaručit úplné sladění zákonů se zněním Úmluvy (Dunovský, 2008).

První kapitola se zabývá pozitivními aspekty v implementaci dětských práv u nás. Kladně hodnotí přijaté nebo připravované zákony, které dosahují většinou úrovně ustanovení Úmluvy o právech dítěte. Je to zákon o sociální pomoci, zákon o sociálně-právní péči o děti a přijatá novelizace zákona o rodině. Dále zpráva Výboru OSN

pozitivně hodnotí odborné kursy o Úmluvě pro soudce, učitele a další. Kladně hodnotí i zřízení Krizové linky bezpečí. Zvláště vyzdvihuje vysokou úroveň zdravotní a výchovné péče o děti u nás. Současně požaduje, abychom tuto vysokou úroveň udrželi (Dunovský, 2008).

Druhá kapitola se týkala nedostatků a problémů. Výbor uvedl, že je znepokojen absencí legislativy, která by výslovně zakazovala tělesné tresty, a přetrvávajícím užíváním tělesného trestání v rodinách, školách a dalších veřejných institucích včetně alternativních pečovatelských institucí. Doporučil přijetí opatření k řešení špatného zacházení a zneužívání dětí. Výbor vyjádřil vážné znepokojení nad stávající ekonomickou situací ve zdravotnictví, která znemožňuje důsledné provádění povinných preventivních prohlídek dětí. Doporučil vládě, aby zajistila udržitelné finanční mechanismy pro fungování systému primární zdravotní péče a aby podnikla výzkum možných dopadů znečišťování životního prostředí na zdraví dětí (Ochrana českých dětí je na dobré úrovni. Je však stále co zlepšovat, 2008). Ve světle doporučení o periodicitě zpráv přijatého Výborem a popsáno ve zprávách z jeho zasedání CRC/C/114 a CRC/V/124 podtrhuje výbor důležitost podávání zpráv, které je plně v souladu s ustanovením článku 44 Úmluvy (Závěrečná zpráva výboru OSN pro práva dítěte: Česká republika, 2003).

1.3 Rozdělení dětského věku

Čechová a kol. (2004) informují, že vývoj každého jedince je zcela individuální, závislý na celé řadě vnějších i vnitřních vlivů, ale každý zákonitě prochází následujícími vývojovými obdobími:

- prenatální období: od početí do narození
- novorozenecké období: prvních 6 týdnů života
- kojenecké období: 6 týdnů až jeden rok
- období batolete: 1 až 3 roky
- období předškolního věku: 3 až 6 let (do nástupu do školy)
- období mladšího školního věku: 6 až 11 let

- období staršího školního věku (pubescence): 11 až 15 let
- období adolescence (dospívání): 15 až 20.

1.3.1 Prenatální období

V posledních desetiletích dvacátého století se začal razantně měnit postoj k prenatálnímu období vývoje člověka i k období těhotenství ženy. K této proměně jistě napomohl technický pokrok (monografie, ultrazvuk, apod.), jehož prostřednictvím bylo možné získávat doklady nejen o fyziologickém vývoji plodu, ale též o náznacích vývoje psychického. Technický rozvoj umožnil také informovanost veřejnosti a následně růst zájmu o tuto oblast. Jedním z prvních, kteří formulovali závěry vyplývající z těchto nových možností plodu v jeho prenatálním vývoji, byl kanadský porodník Thomas Verny. Zdůraznil, že plod na základní úrovni vidí, slyší, je schopen se učit, má vyvinutou chuť, je schopen cítit. Předpokládal, že jeho prožívání a zkušenosti z období prenatálního formují postoje a očekávání vůči sobě samému a snad po narození i vůči okolí (Šulová, 2004).

Prenatální vývoj z hlediska lidského plodu trvá devět kalendářních měsíců. V tomto období se vytváří všechny potřebné předpoklady pro budoucí samostatný vývoj plodu. Plod je velice brzy aktivním organismem, který je schopen nejjednodušších forem učení a jehož projevy jsou již v této době individuálně specifické. Dovede diferencovaně reagovat na různé smyslové podněty, především taktilně-kinestetické a sluchové. Pro rozvoj plodu je důležité spojení s mateřským organismem (Vágnerová, 2005).

Čechová a kol. (2004) tvrdí, že pro příznivý psychický vývoj dítěte po narození je velmi důležitý dobrý psychický stav matky v těhotenství, psychická příprava obou rodičů i širšího sociálního prostředí.

Podle Langmeiera a Krejčířové (1998) musíme základy psychického vývoje člověka hledat jistě už v období intrauterinního života plodu. Autoři dále uvádějí, že studium tohoto nejranějšího období psychické ontogeneze je ovšem nesnadné. Zprvu byly poznatky o tomto období získávány nepřímo především z pozorování chování nezralých dětí ošetřovaných v inkubátoru. Dále Langmeier a Krejčířová zdůrazňují, že

nevýhodou byla zkušenost, že dítě předčasně narozené žije už v jiném prostředí, a je tedy vystaveno jiným podnětům – jeho projevy nemusí být totožné s reakcemi stejné starého plodu in utero.

1.3.2 Novorozenecké období

Čechová a kol. (2004) prohlašují, že příchod na svět je považován za velikou zátěž pro křehký organismus novorozence po stránce tělesné i psychické, proto je v posledních letech věnována značná pozornost co nejšetrnějšímu vedení porodu a velmi šetrnému a klidnému zacházení s novorozencem. Jak dále Čechová a kol. uvádějí, že na porodnických odděleních se doporučuje, aby matka měla co nejčastější styk s novorozencem ihned po porodu, aby jejich vzájemné citové vztahy, které se utvářely před porodem, pokračovaly nerušeně dále.

Přechod dítěte z chráněného intrauterinního života do světa plného podnětů znamená nesporně pro tak nezralý organismus značnou zátěž. Je tomu tak i po stránce psychické, i když jsme viděli, že ani před narozením nežije dítě v blažené nirváně, a je už tehdy pro další život postupně připravováno (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Šulová (2004) zmiňuje, že při časovém vymezování novorozeneckého období panuje značná nejednotnost. Dále píše, že jinak toto období vnímají lékaři, kteří se řídí vývojem základní metabolické kapacity dítěte, či považují za kritérium dobu, po kterou se po porodu sleduje tzv. novorozenecká úmrtnost, jinak psychologové, kteří považují za dobu novorozeneckou období, kdy mezi stavy dítěte převládá spánek. Dále Šulová zdůrazňuje, že v některých odborných pracích se mluví o čtyřech týdnech po porodu, o šesti týdnech, které mají vztah k tzv. šestinedělí matky, ale též o třech prvních měsících života. Také některé odborné publikace novorozeneckého období řadí pod dobu kojeneckou, zatímco jiné považují toto období za specifické a za samostatnou vývojovou etapu.

Langmeier a kol. (1998) řadí mezi psychomotorické projevy zralého novorozence svalový tonus na vyšší úrovni než u nedonošenců. Spánek a bdění jsou výrazně odlišeny, má vyvinuty všechny základní nepodmíněné reflexy (hledací, sací, apod.) a vyvinuté všechny smysly.

V novorozeneckém období je velmi důležité, aby rodiče vzájemně sladili své chování s chováním dítěte při přebalování, koupání, krmení a též i při hře s ním, tzn. aby se naučili porozumět projevům libosti a nelibosti dítěte, jeho biorytmu. Vzájemná souhra mezi chováním novorozence a odpovídající reakcí pečující osoby jsou základem zkušeností dítěte se světem a jsou nezbytné pro dobrou socializaci dítěte v dalších životních obdobích (Čechová, 2003).

1.3.3 Kojenecké období

Kojenecký věk trvá od jednoho měsíce do jednoho roku. V tomto období dochází k rychlému rozvoji mnoha kompetencí, které jsou předpokladem k postupnému osamostatňování, k němuž dochází v další vývojové fázi, tj. v batolecím věku (Vágnerová, 2005).

Vágnerová (2000) konstatuje, že batolecí období je označováno jako fáze receptivity, tzn. otevřenosti k okolnímu světu. Základním úkolem je získání důvěry ve vztahu k světu.

Langmeier a Krejčířová (1998) uvádějí, že krátké, ale v mnohém pro další vývoj rozhodující novorozenecké období zřetelně ukazuje základní vrozené dispozice dítěte: jeho předpoklady pro účinnou interakci se světem okolních věcí a pro sociální interakci s lidmi. Tvrdí, že následující období zbývajících měsíců prvního roku se dispozice rozvinou tak, že dítě je ve všech těchto směrech schopno záměrných aktivit řízených vůlí. Dále Langmeier a Krejčířová upozorňují, že dítě ovládá postupně své tělo tak, že na přelomu prvního a druhého roku je schopno specificky lidské lokomoce ve vzpřímeném postoji, dovede uchopovat a pouštět záměrně věci, rozvinulo svou praktickou inteligenci, je připraveno pro zahájení řečové komunikace, jak je vlastní jeho lidskému společenství.

Šulová (2004) popisuje pět obecně platných vývojových principů, jež jsou odvozeny z vývoje kojenecké motoriky.

- 1. Princip vývojového gradientu.** Jednotlivé části těla jsou ovládány postupně podle somatického růstu. Motorický vývoj probíhá ve třech směrech: směr

kefalokaudální – od hlavy k „ocas“, směr proximodistální – od centra těla k periférii a směr ulnoradiální – od ulnární strany dlaně směrem k palci.

- 2. Princip střídavého proplétání antagonistických neuromotorických funkcí.** Je patrný zejména při střídání dominance flexorů a extenzorů nebo při střídání vývojových „výbojů“ či skoků a období uklidnění, „konsolidace“, případně návratu k relativně nižší úrovni dovednosti či funkce.
- 3. Princip funkční asymetrie.** Je tendence k postupné specializovanosti pravé a levé strany těla, a to opět na stále vyšší úrovni. Nedonošenec vykazuje převahu symetrického rozložení končetin (chybí tonickošíjní reflex), novorozenec má reflexivně asymetrické rozložení končetin, kojeneček přibližně ve třech měsících zaujímá spontánně symetrické rozložení končetin, které začíná aktivně ovládat.
- 4. Princip individuace.** Vývoj každého dítěte je zcela jedinečný a nezaměnitelný, i když jsou zachovány zákonité vývojové sekvence. Specifické znaky náležící právě jen určitému jedinci lze monitorovat již od prenatalního období. Navzdory obecně platným vývojovým krokům, společným pro všechny lidské jedince, je každý jedinec ve vývoji i aktuálních projevech jedinečný.
- 5. Princip autoregulace.** Vývoj člověka probíhá jako spojitý postup na stále vyšší úroveň, avšak pokrok nenastává v jednotlivých vývojových oblastech izolovaně, ale propojeně, v interakci, s mnoha výkyvy, které jsou řízeny dítětem. Dítě si samo reguluje množství stimulů, které přijme a je schopno je zpracovat. Reguluje například od prvopočátku svého samostatného vývoje množství spánku a jeho celkový rytmus, množství stravy a její kvalitu.

Čechová a kol. (2003) uvádějí, že kojenecké období je obdobím prudkého psychického vývoje, tělesného růstu a zrání centrální nervové soustavy. Pohyby končetin horních i dolních začínají v ramenou a kyčlích, postupně jsou ovládány pohyby ostatních kloubů. Jak dále Čechová a kol. zmiňují, kolem devátého měsíce se

dokáže posadit, sedí dobře, podává si věci kolem sebe, začíná létat. Tím si rozšiřuje prostor, ve kterém se pohybuje, mění pohled na okolí, přibývá rychle zkušeností, rozumí jednoduchým pokynům.

1.3.4 Batolecí období

V batolecím věku mají velký význam pohybové dovednosti, ať už jde o ovládnutí vlastního těla nebo pronikání do okolí. Samostatná lokomoce umožňuje uvolnění z vázanosti na prostor i ze závislosti na aktivitě jiného člověka. Batole je schopné uspokojovat svoji potřebu stimulace samostatnějším způsobem. Rozvoj poznávacích procesů je v tomto období možné charakterizovat jako symbolickou expanzi do světa. Tato schopnost umožňuje uvolnění z vázanosti na konkrétní manipulaci s poznávanými objekty. V závislosti na rozvoji symbolického myšlení se začíná objevovat schopnost anticipace budoucího dění. Nezbytným předpokladem pro rozvoj symbolického myšlení je pochopení trvalosti, je základem k vytváření předpojmů. Rozvíjí se všechny formy paměti s výjimkou epizodické formy deklarativní paměti. Řeč se vyvíjí v interakci s rozvojem poznávacích procesů (Vágnerová, 2005).

Langmeier a Krejčířová (1998) informují, že ve druhém a třetím roce života již dítě není malé a na pomoc odkázané nemluvňátko. Tvrdí, že má základní lidské vlastnosti již od narození, respektive ještě dříve, ale tyto charakteristiky byly přítomny spíše , potenciálně než reálně, nebo lépe řečeno, existovaly v rudimentární podobě, takže unikaly pozornosti, pokud nebyly cíleně registrovány a podrobeny pečlivé mikroanalýze. Dále Langmeier a Krejčířová poukazují na to, že teprve na začátku druhého roku života získává dítě ve zkušenosti druhově specifické charakteristiky, které člověka odlišují od ostatních živočišných druhů: chodí vzpřímeně a začíná mluvit. Právě tyto lidské vlastnosti jsou v počátečním rychlém rozvoji, takže vzbuzují pobavenou pozornost okolí.

Podle Langmeiera (1991) dítě zůstává v batolecím období stále silně závislé na matce či na několika jiných dospělých členech rodiny. I krátkodobé odloučení vyvolává často prudké separační reakce, podobné jako už ke konci prvního roku, ale mnohdy ještě nápadnější, protože dítě již disponuje větším rozsahem výrazových prostředků.

King (2008) ve své knize *The Psychoanalytic Study of the Child* nás seznamuje s výzkumem, jež provedli v roce 1952 Robertson a Bowlby.

Robertson a Bowlby popsali separační reakce dětí. Zjistili tři typické fáze. První je **fáze protestu** – dítě křičí a volá matku, čeká na základě své předchozí zkušenosti, že ona přijde, když ji bude dost vytrvale volat. Druhá fáze, je **fáze zoufalství**. Dítě postupně ztrácí naději na přivolání matky, křičí méně a odvrací se od okolí ve stavu hluboké stísněnosti. Odmítá stále navázat kontakt s druhými, kteří se mu snaží pomoci, odmítá hračky, často leží typicky s hlavou zabořenou do podušek. Třetí **fáze** je **odpoutání od matky**. Dítě potlačí postupně své city k matce a je schopno se připoutat k jinému dospělému.

Čechová a kol. (2004) shrnují, že v období batolete dochází k výraznému rozvoji jak v hrubé a jemné motorice, tak k rozvoji psychickému. Řeč se rozvíjí od několika slov k souvislé komunikaci, dochází k uvědomění se sebe sama, což bývá často doprovázeno obdobím negativismu, prvního vzdoru. Jak dále píše Čechová a kol., ke konci období se batole stává samostatnějším, učí se jíst, oblékat, udržovat osobní čistotu. Stále je ale značně závislé na matce, obtížně zvládá situaci, je-li od matky odloučeno.

1.3.5 Předškolní věk

Za předškolní období je v některých odborných pracích považováno celé období od narození až po nástup do školy. Ve většině vývojově psychologických publikací je však tato etapa chápána jako věk mezi třetím a šestým rokem dítěte (Šulová, 2004).

Šulová (2004) uvádí, že toto období je jedno z nejzajímavějších vývojových období člověka. Doba neutuchající aktivity tělesné i duševní, velkého zájmu o okolní jevy, čas, který je někdy nazýván obdobím hry, protože je to právě herní činnost, ve které se aktivita dítěte projevuje především, konstatuje Šulová.

Langmeier (1991) chápe předškolní věk v užším slova smyslu jako „věk mateřské školy“, ale nebylo by správné, nazírat na něj pouze z tohoto hlediska. Jednak mnoho dětí do školky nechodí, jednak rodinná výchova stále zůstává základem, na kterém mateřská škola účelně dále staví, a napomáhá dalšímu rozvoji dítěte.

Čechová a kol.(2004) nás seznamují, že v předškolním věku se zlepšují dovednosti, zlepšuje se koordinace pohybů, všechny reakce jsou rychlejší. Podle Čechové a kol. dítě již samostatně jí, samo se obléká, koncem období zvládá i náročnější dovednosti, obuje se, zaváže tkaničku od bot, zapne knoflíky. Dále podle Čechové a kol. odmítá dítě přijímat pomoc starších, chce dokázat, že je velké, že už umí všechno samo. Jezdí na tříkolce, na kole, rádo sáňkuje, začíná lyžovat, bruslit, plavat.

Socializace předškolního dítěte stále probíhá především v rodině, ale dítě se již musí přizpůsobovat požadavkům jiného sociálního prostředí. Významným sociálním mezníkem je zařazení do mateřské školy. Předškolní děti učí žádoucím způsobům chování, především pro sociálního, respektujícího práva ostatních. Osvojují si základní normy chování, s nimiž se postupně ztotožňují. Zatím je pro ně důležité především to, jak budou za jejich dodržení oceněny. Rodiče dítěti slouží jako model různých rolí, jako vzor, s nímž se identifikují (Vágnerová, 2005).

1.3.6 Období mladšího školního věku

Langmeier a Krejčířová (1998) označují mladší školní věk dobu od 6-7 let, kdy dítě vstupuje do školy, do 11-12 let, kdy začínají první známky pohlavního dospívání i s průvodními psychickými projevy. Někdy se mluví prostě jen o školním věku, ale povinná školní docházka trvá i v období pubescence, které pak můžeme nazývat, podle autorů Langmeiera a Krejčířové, starším školním věkem.

Jak dále tito autoři uvádějí, svět školy skutečně poznamenává rozhodujícím způsobem toto období, zatímco u pubescenta se začínají prosazovat výrazně jiné mimoškolní vlivy. Proto zvolené označení i věkové vymezení, ač je vždy poněkud libovolné, se zdá výhodnější než jiné názvy v literatuře uváděné.

Období mladšího školního věku zahrnuje věk od nástupu do základní školy do dokončení prvního stupně školy. Nástupem do školy začíná dítěti nová povinnost denně jít do školy, ať se chce nebo nechce, pracovat ve škole, učit se, psát úkoly (Čechová a kol., 2004).

Většina dětí se do školy těší, ale brzy zjistí, že se od nich vyžaduje více trpělivosti a kázně, než tomu bylo dosud. Je třeba si zvyknout na hodnocení i kritiku

rodičů i učitelů, vyrovnávat se s úspěchem či neúspěchem. Učitelé mají děti většinou na začátku školní docházky rády, podřizují se jeho autoritě, věří mu, identifikují se s ním. Ve vyšších ročnících začínají však být kritické, s rozvíjejícími se rozumovými schopnostmi a sociálními zkušenostmi hodnotí výkon učitele, zejména však sledují jeho nestrannost a spravedlivý přístup ke všem dětem (Čechová a kol., 2004). Vztah učitele a dětí příznivě ovlivňuje menší počet žáků ve třídě (Coghlan, 2004).

Langmeier (1991) hovoří o vstupu do školy jako o velké a náhlé změně. Tvrdí, že vstup do školy znamená pro většinu dětí značnou zátěž, která se ještě zvětšuje v době stoupajících nároků na vzdělání a pracovní výkonnost. Píše, že je mnoho nároků, které se nyní na dítě kladou a jejichž plnění se vyžaduje bezpodmínečně. Dále Langmeier konstatuje, že dítě, které nechodilo do mateřské školy, se má na delší dobu teď obejít bez rodičů, zapojit se do poměrně velkého kolektivu stejně starých dětí a podřídít se autoritě dospělého. Podle Langmeira dítě, které do školky chodilo, má sice v tomto směru situaci snazší a změna jeho života není tak velká, ale i pro ně je organizace školní činnosti zcela odlišná. Liší se zejména způsobem práce, učitele stojícího čelem vůči kolektivu zapojenému do stejné činnosti.

Ve školním období se systematicky s nácvikem čtení a psaní rozvíjí řeč dítěte, logické myšlení, postupuje se od konkrétního k abstraktnímu. V dětské skupině se cvičí dítě v sociálních interakcích, zaujímá v různých situacích vedoucí i podřízené role, utváří si obraz o sobě, porovnává se s vrstevníky a je s nimi srovnáváno zejména ve školním výkonu jak učiteli, tak i rodiči. Pro jeho další rozvoj je velmi důležité, zda si v tomto období utváří kladné sebehodnocení. K nízkému sebehodnocení dochází často u dětí, které nejsou schopny splnit očekávání rodičů či učitelů, nemají dobrý školní prospěch nebo se nedokáží dobře přizpůsobit školnímu režimu (Čechová a kol., 2003).

1.3.7 Období staršího školního věku

Období staršího školního věku od 11-15 let bývá označováno termínem puberta nebo pubescence. Jde o období bouřlivé, kdy dochází k nápadným změnám v oblasti tělesného vzrůstu, k pohlavnímu dozrávání i ke změnám psychickým. Typický dětský vzhled se mění, dítě rychleji roste, více připomíná postavu dospělého člověka.

Individuální rozdíly mezi dětmi a dospívajícími jsou velké, stejně staří jedinci se od sebe značně liší (Čechová a kol., 2004).

Mezi 11. a 13. rokem věku, v prepubertě, dochází zejména k růstu končetin, ke změně tělesných proporcí, k přechodnému narušení koordinace pohybů. Dítě si s touto situací neví rady, připadá si neohrabané, nešikovné, nejistotu zakrývá klátivou chůzí, grimasou, někdy i vulgárními výrazy. Zrychlení růstu i zvýšení hmotnosti je v tomto období velmi prudké, dívky zpravidla vyrostou o něco dříve než chlapci, později je chlapci v růstu většinou předhoní. U dívek přichází první menstruace, u chlapců poluce, zvolna se vyvíjí ochlupení, zvětšují se pohlavní orgány (Čechová a kol., 2004).

1.3.8 Období adolescence

Langmeier (1991) vymezuje období dospívání jako životní úsek ohraničený na jedné straně prvními známkami pohlavního zrání (zejména objevení prvních sekundárních pohlavních znaků) a více nebo méně vyznačenou akcelerací růstu, na druhé straně dovršením plné pohlavní zralosti (plné reprodukční schopnosti) a dokončením tělesného růstu. Dále Langmeier zdůrazňuje, že s biologickým zráním probíhá řada významných a nápadných psychických změn, které můžeme charakterizovat ohlášením nových pudových tendencí a hledáním způsobů jejich uspokojování a kontroly, celkovou emoční labilitu a zároveň nástupem vyspělého způsobu myšlení a dosažením vrcholu jeho rozvoje.

Dále si Langmeier myslí, že tělesné, psychické a sociální změny v období dospívání probíhají do jisté míry souběžně a navzájem závisle. Souběžnost a závislost však zdaleka není úplná ani neznamená přímou příčinnou podmíněnost.

Mladí lidé hledají smysl života, jsou ještě snadno ovlivnitelní a mohou nekriticky podlehnout vlivu některých náboženských sekt či politických skupin. Vztah k rodičům se poněkud uklidňuje, zlepšuje, dospívající si prosadil v rodině svá práva, dosáhl určité volnosti a nemívá již tak často konflikty s rodiči. Rodiče miluje, ale stále je posuzuje velmi kriticky. Hodnotí chování rodičů k sobě navzájem i jejich chování k prarodičům, k sourozencům (Čechová a kol. 2004).

Čechová a kol. (2003) charakterizují období adolescence jako dobu, kdy se ukončuje pohlavní dospívání. Podle autorek dochází k úplné tělesné dospělosti, k psychickému vývoji osobnosti. Píší, že v období adolescence je v popředí příprava na povolání, studium, maturita, získání výučního listu, nástup do zaměstnání, případně studium na vysoké škole.

Dále Čechová a kol. vidí jako významný problém v tomto období velké lásky, erotiku, sexualitu, přípravu na manželství a rodinný život, hledání životního partnera.

Jak dále Čechová a kol. uvádějí, osobnost adolescenta se formuje sebevýchovou, vytvářením vlastního světového názoru, osvojováním si morálních zásad.

Langmeier (1991) spatřuje jako největší specifický vývojový problém dospívajících rozpor mezi rolí a statusem. Sociální rolí se zpravidla rozumí, podle Langmeiera, chování odpovídající určité pozici ve společnosti (např. pozici lékaře, manžela, otce, syna, přítele). Pod pojmem sociálního statusu pak můžeme podle Langmeiera chápat soubor práv a povinností, které určují postavení jedince ve společenské hierarchii. Mezi rolí a statusem je zřejmě značná korespondence, práva a povinnosti, které jedinci společnost přiznává, jsou celkem v souladu s chováním, které od něho v určitém postavení očekáváme, konstatuje Langmeier.

Jak dále Langmeier zdůrazňuje, v jednodušších společnostech je mezi rolí a statusem zřejmě souhlas, neboť postavení jedince je zpravidla přesně určeno věkem a společenským postavením.

Od dospívajících, kteří jsou už fyzicky skoro zralí, se očekává vyspělé a plně odpovědné postavení. Přitom je však jejich status v mnohých ohledech nízký. To platí zejména pro skupiny mladistvých, u nichž se hranice sociální zralosti spolu s ekonomickou samostatností posunuje do vysokého věku (Langmeier, 1991).

1.4 Stádia vývoje osobnosti podle Eriksona

Říčan (2006) popisuje jednotlivá vývojová témata dle Eriksona:

Prvním vývojovým úkolem je důvěra. Důvěřující naděje je celoživotním základem citových vztahů k těm, na jejichž péči je člověk odkázán (lékař, učitel, kněz,

ale i manželský partner nebo blízký přítel), i vztahů k tomu, co lidského jedince přesahuje: základní důvěra je – z psychologického hlediska – také nejhlubším základem víry v Boha.

Druhé stádium nazval Erikson fází autonomie. Dítě se učí vědomě chtít (i nechtít), ovládat vlastní tělo i psychické procesy. Prosazuje svou vůli i v sociálních vztazích, přičemž je nápadné zvláště odporování vůli druhých, charakteristický batolecí vzdor (negativismus). Ve střetnutí s vůlí autority, jež omezuje jeho vlastní vůli, si osvojuje princip spravedlivého řádu, v němž nachází i oporu své autonomní aktivity a sebevlády.

Třetí je stádium iniciativy, jež zhruba odpovídá školnímu věku. Dítě se učí – opět na celý život – směle a s rozkoší pronikat do prostoru činů a střetů. Objevuje se také nový, vyšší způsob autoregulace, schopnost cítit vinu, tedy svědomí. Nevhodná výchova může vypěstovat, zvláště u konstitučně disponovaného dítěte, příliš citlivé kruté svědomí, jež na dlouhou dobu, snad až do dospělosti, podvazuje iniciativu jedince a promění každé odvážnější přání v intrapsychický neurotický konflikt.

Další stadium charakterizuje Erikson jako stádium snaživé píle. Toto stádium odpovídá zhruba školnímu věku. Nyní si dítě osvojuje vztah ke světu práce a perspektivu celoživotního uplatnění v něm. I to je zdroj adaptability a vyrovnávání s osobními problémy. Novým citem tohoto období je pocit méněcennosti, s nímž se dítě učí reagovat na nezdar a který je stimuluje k vyšším úkonům. Trvalé neúspěchy mohou vést k tomu, že pocit méněcennosti převáží, dítě kapituluje, stává se outsiderem a ztrácí důležitou složku životní perspektivy.

Následující dlouhé období označuje Erikson jako stádium identity a trvá asi do dvacátého roku života. Někteří autoři je dále rozdělují na stádium sociální identity a pozdější stádium osobní identity.

Sociální identitou rozumí Erikson ztotožnění se se skupinou vrstevníků a nalezení vlastního místa mezi nimi v soutěži i v solidaritě. To se připravuje již od mateřské školy, nyní však vrstevnická skupina nabývá zvláštního významu, protože se dítě citově radikálně odvrací od rodiny, v níž vyrostlo, zejména se odvrací od rodičů.

Nebezpečí stadia sociální identity vidí Erikson v ztrátě místa ve vrstevnické skupině a „couvnutí“ do dětské závislosti na rodině.

Osobní identitou rozumí Erikson osvojení zralého pohledu na vlastní osobu i na prostředí, v němž jedinec žije, zejména na širší společenství obce, národa a celého lidstva, a také k mravní orientaci užívající abstraktního usuzování (hypotetické problémy). Kdo jsem, kam patřím, jaký jsem, co hodlám podniknout se svým životem, to jsou nejpodstatnější otázky tohoto stadia. Dospívající opouští dětské a buduje si nové, dosud nezralé, ale v podstatě už dospělé sebepojetí.

Tento přechod mívá podobu vyhozené krize, kterou Erikson nazývá agravovaná adolescentní krize, jež se projevuje zostřeným prožíváním vnitřních rozporů, rozervaností, bezradností, nebo bouřlivým negativismem, bez pozitivního programu.

Typickým jevem adolescence je podle Eriksona vývojové moratorium, období, kdy jedinec, který nemůže zvládnout nahromaděné úkoly tohoto stadia, svůj přechod k dospělosti odkládá a „sbírá síly“ k postupu vpřed. Po určitou dobu přitom žije způsobem, který mu umožňuje odklad, a věnuje se často intenzivně nějaké činnosti, která ho plně zaujme, takže vývojové úkoly na něj přestanou doléhat. V této době se podle Eriksona může plně věnovat nějakému koníčku, může být oddaným přívržencem sociálně únosné (ale i sociálně neúnosné) party, může vyplnit určitou dobu sexuální promiskuitou.

1.5 Ústavní péče

Ústavní péče o děti má velmi starou historii, prodělala vývoj a zásadní změny. V současnosti převažuje tendence považovat ústavní péči za poslední možné řešení.

I přes všechna nesporná negativa je zřejmé, že ústavní výchova je stále potřebná a doplňuje celkový systém péče o děti. Dětské domovy mají svůj význam v případech, kdy je nutno z rodiny odejmout dítě pro náhlé akutní ohrožení. Dále pro děti, o které jeví alespoň částečný zájem, a existuje tu určitá citová vazba na dítě a naopak dítěte na rodiče. Děti však vidí velmi často své rodiče zidealizovaně. Dětský domov je také schůdným řešením pro děti starší, které opustily rodiny později v pre či pubertálním

věku a těžko by si dokázaly vytvořit pevné citové vazby k náhradním rodičům (Šrámková, 1999).

Zákon č. 109/2002 Sb. a jeho novela č. 383/2005 Sb. v základní preambuli stanoví, že školskými zařízeními jsou dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy. Školskými zařízeními pro plnění diagnostických úkolů při výkonu ústavní či ochranné výchovy a předběžného opatření jsou diagnostické ústavy.

1.5.1 Dětský domov

Slovník sociální práce (2003) říká, že dětský domov je zařízení pro děti, které nemají možnost vyrůstat v rodině, a to proto, že rodinu nemají, nebo proto, že rodina není schopna či ochotna se o ně starat.

Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb, plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Do DD jsou umísťovány děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Děti se vzdělávají ve školách, jež nejsou součástí DD. Do dětského domova mohou být umísťovány děti ve věku zpravidla od 3 do nejvýše 18 let (Slomek, 2006) a umísťují se sem rovněž nezletilé matky spolu s jejich dětmi (podrobnosti viz vyhláška č. 334/2003 Sb.).

1.5.2 Dětský domov se školou

Podle zákona 109/2002 Sb. dětský domov se školou zajišťuje péči o děti:

- a) s nařízenou ústavní výchovou, mají-li závažné poruchy chování, nebo které pro svou přechodnou či trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči
- b) s uloženou ochrannou výchovou
- c) jsou-li nezletilými matkami – s nařízenou ÚV či uloženou OV - (spolu s jejich dětmi, které nemohou být vzdělávány ve škole, jež není součástí dětského domova se školou).

Slomek (2006) zmiňuje, že do dětského domova se školou mohou být umísťovány děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Dále tvrdí, pokud pominou důvody pro docházku dítěte do školy při DDš, lze dítěti umožnit plnění povinné školní docházky ve škole mimo zařízení. Dále Slomek zdůrazňuje, že nemůže-

li se dítě po ukončení povinné školní docházky pro pokračující závažné poruchy chování vzdělávat ve střední škole mimo zařízení nebo neuzavře-li pracovněprávní vztah, je přefazeno do výchovného ústavu.

1.5.3 Diagnostický ústav

Diagnostický ústav na základě výsledků diagnostických, vzdělávacích, terapeutických, výchovných a sociálních činností, které jsou součástí komplexního vyšetření, zpracovává komplexní diagnostickou zprávu s návrhem specifických výchovných a vzdělávacích potřeb (program rozvoje osobnosti). Diagnostický ústav písemně sděluje orgánům sociálně právní ochrany dětí údaje o dětech vhodných k osvojení nebo ke svěření do pěstounské péče. Pobyt dítěte v diagnostickém ústavu trvá zpravidla 8 týdnů (Slomek, 2006).

Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních říká, že diagnostický ústav plní podle potřeb dítěte tyto úkoly: diagnostické, vzdělávací, terapeutické, organizační a koordinační.

1.5.4 Výchovný ústav

Podle zákona 109/2002 Sb. výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova.

Jak zákon dále uvádí, výchovné ústavy se zřizují odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochranou výchovou, popřípadě jako výchovný ústav nebo výchovná skupina pro děti, které jsou nezletilými matkami.

Slomek (2006) informuje, že do výchovného ústavu může být umístěno i dítě mladší 15 let, má-li uloženu ochrannou výchovu a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Výjimečně, zdůrazňuje Slomek, v případech zvláště závažných poruch chování, lze do výchovného ústavu umístit i dítě s nařízenou ústavní výchovou starší 12 let.

1.5.5 Středisko rané péče

Vyhláška 458/2005 Sb. tvrdí, že základem péče je poskytování speciálně pedagogických a psychologických služeb dětem s rizikem poruch chování nebo s již rozvinutými projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji, u kterých nebyla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, případně zletilým osobám do ukončení středního vzdělávání. Dále vyhláška uvádí, že součástí je i činnost zaměřená na podporu vzdělávání klientů a motivaci k sebevzdělávání.

Slomek (2006) popisuje služby, jež poskytuje Středisko rané péče. Jedná se o tři hlavní služby:

- a) **diagnostické** (psychologická diagnostika osobnosti, speciálně pedagogická a pedagogicko psychologická diagnostika poruch chování a sociálního vývoje)
- b) **preventivně výchovné** (výchovně vzdělávací činnost zaměřená na předcházení poruchám chování nebo jejich nápravu, dále vypracování individuálního výchovného plánu, jednorázové, krátkodobé i dlouhodobé vedení klientů formou individuální, skupinové a rodinné terapeutické činnosti, zpracování a realizace cíleného speciálně pedagogického programu pro třídní kolektivy)
- c) **poradenské** (psychologická podpora klientovi v jeho obtížné životní situaci, kterou není schopen sám vyřešit, poradenská činnost zaměřená na předcházení vzniku sociálně patologických jevů, na řešení problémů souvisejících s manifestovanou poruchou chování, odborná činnost zaměřená na podporu při začleňování klienta do společnosti).

Podle Vyhlášky 334/2003 Sb. se při dětských domovech se školou, při diagnostických ústavech a při dětských diagnostických ústavech podle potřeby zřizuje speciální mateřská škola, speciální základní škola, zvláštní škola nebo pomocná škola, popřípadě třídy pomocné školy.

Vyhláška dále uvádí, že při výchovných ústavech a při zařízeních pro děti - cizince se může zřídit speciální základní škola, speciální střední škola, odborné učiliště, praktická škola nebo učiliště, popřípadě třída pomocné školy.

Dále vyhláška upravuje, že při diagnostických ústavech a při diagnostických ústavech pro mládež se pro děti po ukončení povinné školní docházky zřizují diagnostické třídy.

Ministerstvo mládeže a tělovýchovy rozhodlo, že školy se zřizují při počtu nejméně 10 žáků. Diagnostická třída se zřizuje při počtu nejméně 4 žáků. Třída školy a skupina pro odborný výcvik má nejméně 4 žáky a naplňuje se do počtu 8 žáků.

2 CÍLE A HYPOTÉZY

2.1 Cíl práce

Cíl 1 – Cílem práce je zjištění, zda děti znají svá práva.

Cíl 2 - Cílem práce je ověření, zda v ústavních zařízeních jsou dodržována dětská práva.

2.2 Hypotéza

H 1 - Právní povědomí dětí z dětských domovů je na nižší úrovni než právní povědomí dětí z běžné základní školy.

3 METODIKA

3.1 Použité metody výzkumu

Metodou pro výzkum se stal řízený rozhovor (částečně standardizovaná metoda) vedený pomocí dotazníku vytvořeného profesorem Gary Meltonem a jeho týmem v Jižní Karolíně ve státě Columbia. Dotazník obsahuje identifikační otázky (věk, pohlaví, třída), čtyři obecné otázky, jež se týkají pojmového vyjádření práva a dvanáct situací, ve kterých dítě přiznává práva či nikoliv. Dotazník byl rozšířen o doplňující otázky pro děti (vytvořený prof. Dunovským a doc. Kovaříkem), o 15 otázek vymezujících pojmové chápání „dobrého občana“ (pocházejí z mezinárodního výzkumu občanské výchovy IEA proběhlého ve 28 zemích včetně ČR). Tento řízený rozhovor proběhl u 80 dětí z dětských domovů.

Dále byla pro výzkum použita metoda dotazování (technika dotazník). Byl sestaven dotazník, jenž měl 12 otázek a byl koncipován pro zaměstnance dětských domovů. V dotazníku byly použity uzavřené i otevřené otázky.

Dotazník je v podstatě standardizovaným souborem otázek, jež jsou předem připraveny na určitém formuláři. Celý dotazník a formulace jednotlivých otázek ovlivňuje dotazovaného určitým směrem. Pro dotazník je typické, že výzkumník je nepřítomen při vyplňování dotazníku.

Výzkum probíhal od října 2008 až do prosince 2008.

3.2 Charakteristika souboru

Výzkumný soubor 1 (Dětský domov Písek)

Dětský domov má kapacitu 48 dětí, které žijí v šesti bytech. Čtyři byty jsou v nově zrekonstruované budově dětského domova v Písku, jeden byt 3+1 je na sídlišti Hradiště a jeden byt je umístěn v rodinném domku ve Skalách.

Všechny byty jsou vybaveny běžným standardem. V bytě žije 8 dětí, o které se starají dvě vychovatelky. Děti je oslovují teto a mohou jim tykat nebo vykat. Přes noc se

o děti starají pedagogičtí asistenti. Sociální pracovnice a zdravotnice v jedné osobě vede jejich osobní spisy a stará se o jejich zdravotní stav. Za chod domova zodpovídá vedoucí vychovatel.

Každé dítě má možnost využívat široké nabídky volnočasových aktivit ve městě a je v nich plně podporováno. Velmi oblíbený je aerobik, taneční kroužky, nejrůznější míčové hry, výtvarné a rukodělné kroužky.

Další informace lze získat na internetových stránkách: <http://www.ddaskoly.cz/>

Výzkum byl proveden v roce 2008 u 26 respondentů.

Výzkumný soubor 2 (Dětský domov Volyně)

Dětský domov zajišťuje dětem a žákům celodenní výchovu, ubytování a stravování. Kapacita domova je 40 dětí.

Dětský domov ve Volyni se snaží po určitém čase nutném k urovnání vztahů v rodině vrátit dítě do biologické rodiny, nebo mu zajistit náhradní rodinu tak, aby mohlo vyrůstat v přirozených podmínkách a poznalo rodinný život. Dále se snaží co nejkvalitněji připravit dítě pro samostatný život ve společnosti. Výchovu zaměřujeme na rozvoj sebereflexe, samostatnosti, vůle, sebevědomí, rozvoj dovedností, znalostí, píle, snahy. Dětský domov pořádá Stonožku – Hnutí na vlastních nohou, aneb den otevřených dveří, MISS Dětských domovů, Dopravní soutěž pro žáky škol okresu aj.

V době prázdnin děti jezdí na letní a zimní pobyty, lyžařské pobyty, účastní se např. akce pořádané Nadací Terezy Maxové – Život rozkvétá v tvých rukou , aneb Jarmark pro šikovné ručičky, organizujeme zátěžové akce pro starší jedince.

Další informace lze získat na internetových stránkách: <http://www.ddvolyne.cz>

Výzkum byl proveden v roce 2008 u 16 respondentů.

Výzkumný soubor 3 (Dětský domov Kašperské Hory)

Pracoviště v Kašperských Horách sídlí v budově bývalé německé školy postavené na konci 19. století, která prošla několika přestavbami. V této budově jsou 4 velké, navzájem oddělené byty, každý z nich slouží jedné rodinné skupině o 8 dětech různého věku i pohlaví. Děti navštěvují v Kašperských Horách mateřskou, základní

nebo zvláštní školu, ve výjimečných případech jsou po skončení povinné školní docházky přes týden ubytovány mimo DD na internátech, aby se mohly připravovat na povolání dle svých předpokladů a zájmů.

Další informace lze získat na internetových stránkách: <http://www.ddkasperky.cz>

Výzkum byl proveden v roce 2008 u 16 respondentů.

Výzkumný soubor 4 (Dětský domov Planá)

Budova dětského domova byla postavena v roce 1873 jako soukromý dům místního notáře. Dětský domov byl založen roku 1957 a v tuto dobu zde pobývalo 20 dětí. V roce 1977 probíhala střední oprava elektroinstalace a vodovodního řádu. V roce 1988 byla zbudována plynová kotelna a tím se stal domov podstatně modernějším. Při této úpravě byly chodby obloženy dřevem, které vneslo útulnost do celého domova.

Pokoje byly pro sedm až devět dětí, jedna velká jídelna, která sloužila pro všechny účely, jako bylo jednak jídlo, dále pak příprava na vyučování a v neposlední řadě jako herna, obývací a všechno dohromady.

Další informace lze získat na internetových stránkách: <http://www.ddplana.cz>

Výzkum byl proveden v roce 2008 u 22 respondentů.

Výzkumný soubor 5 (zaměstnanci Dětských domovů)

Posledním výzkumným souborem byli zaměstnanci dětských domovů. Pět zaměstnanců bylo z Dětského domova Písek, pět zaměstnanců z Dětského domova Volyně, pět zaměstnanců z Dětského domova z Kašperských Hor a pět zaměstnanců pocházelo z Dětského domova Planá.

3.3 Charakteristika srovnávacího souboru

Pro výběr srovnávacího souboru byl zvolen výzkum provedený Mgr. Stejskalovou v roce 2005. Tento výzkum byl proveden v roce 2005 na dvou základních školách v Českých Budějovicích. Výzkumu se zúčastnilo 474 respondentů.

4 VÝSLEDKY

4.4.1 Identifikační údaje výzkumného a srovnávacího souboru

- **Pohlaví:** výzkumný soubor tvoří 33 chlapců (41,3%) a 47 dívek (58,8%), srovnávací soubor tvoří 151 chlapců (51,5%) a 142 dívek (48,5%).
- **Věk:** ve výzkumném souboru jsou zastoupeny nejvíce děti ve věkových kategoriích 13-15 let; ve srovnávacím souboru je nejvíce dětí v kategorii 10-12 let.

Tabulka 1a: Popis souboru – zastoupení podle věkových kategorií a pohlaví

soubor	věk		pohlaví		celkem
			chlapci	dívky	
2005	10 až 12	N	78	82	160
		% pohlaví	48,8%	51,3%	100,0%
		% věk	51,7%	57,7%	54,6%
	13 až 15	N	70	60	130
		% pohlaví	53,8%	46,2%	100,0%
		% věk	46,4%	42,3%	44,4%
	16 až 17	N	3	0	3
		% pohlaví	100,0%	,0%	100,0%
		% věk	2,0%	,0%	1,0%
	2005 celkem	N	151	142	293
		% pohlaví	51,5%	48,5%	100,0%
		% věk	100,0%	100,0%	100,0%
2009	10 až 12	N	10	6	16
		% pohlaví	62,5%	37,5%	100,0%
		% věk	30,3%	12,8%	20,0%
	13 až 15	N	15	26	41
		% pohlaví	36,6%	63,4%	100,0%
		% věk	45,5%	55,3%	51,3%
	16 až 17	N	8	15	23
		% pohlaví	34,8%	65,2%	100,0%
		% věk	24,2%	31,9%	28,8%
	2009 celkem	N	33	47	80
		% pohlaví	41,3%	58,8%	100,0%
		% věk	100,0%	100,0%	100,0%

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

- **Třída:** zastoupení dětí v jednotlivých třídách je patrné z tabulky 1b.

Tabulka 1b: Zastoupení školních ročníků (arabské číslice – ZŠ, římské – SŠ)

soubor		ročník								celkem
		4	5	6	7	8	9	I	II	
2005	N	19	67	65	20	51	71	0	0	293
	% soubor	6,5%	22,9%	22,2%	6,8%	17,4%	24,2%	,0%	,0%	100,0%
	% třída	86,4 %	93,1%	89,0%	57,1%	79,7%	79,8%	,0%	,0%	78,6%
2009	N	3	5	8	15	13	18	7	11	80
	% soubor	3,8%	6,3%	10,0%	18,8%	16,3%	22,5%	8,8%	13,8%	100,0%
	% třída	13,6 %	6,9%	11,0%	42,9%	20,3%	20,2%	100,0%	100,0%	21,4%
celkem	N	22	72	73	35	64	89	7	11	373
	%	5,9%	19,3%	19,6%	9,4%	17,2%	23,9%	1,9%	2,9%	100,0%
	% třída	100,0 %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

4.4.2 Rozbor otázek z řízeného rozhovoru vedeného dle dotazníku

4.4.2.1 Obecné otázky

1. Co je právo?

Tabulka 2a: Chápání a definice práva (srovnání souborů se specifikací pro věkové kategorie a pohlaví)

Srovnávané skupiny			Hodnocení odpovědi			Chi-kvadrát / významnost
			neví	příklad, neúplná odpověď	správná odpověď	
Celý soubor		2005	42,8%	47,9%	9,2%	8,186 / 0,017
		2009	43,8%	36,3%	20,0%	
Zastoupení v rámci věkových kategorií	10 až 12	2005	39,4%	50,6%	10,0%	8,904 / 0,012
		2009	75,0%	12,5%	12,5%	
	13 až 15	2005	47,3%	44,2%	8,5%	2,576 / 0,276
		2009	46,3%	36,6%	17,1%	
Zastoupení podle pohlaví	2005	chlapci	47,3%	44,0%	8,7%	2,589 / 0,274
		dívky	38,0%	52,1%	9,9%	
	2009	chlapci	48,5%	27,3%	24,2%	2,042 / 0,360
		dívky	40,4%	42,6%	17,0%	

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

V tabulce je procentní zastoupení odpovědí, jako test významnosti rozdílů je využité kritérium chí-kvadrát, které v podstatě říká, jestli jsou data v tabulce rozložená rovnoměrně (pak tam žádný rozdíl není), nebo ne; pokud vychází významně, tak tam rozdíl je.

Při srovnání celých souborů se výsledky průkazně liší, počet lidí, kteří nevědí, je sice skoro stejný, ale v souboru z roku 2009 je podstatně víc těch, kteří uvádějí správnou, nikoli jen částečnou odpověď.

Pro porovnání odpovědí dětí z DD a ZŠ byl použit **Mannův – Whitneyův U** – test. Ten určuje, jestli se průkazně liší průměrná pořadí ve dvou skupinách.

Tabulka 2b: Chápání a definice práva (srovnání podle věku v souborech 2005 a 2009)

Srovnávané skupiny		Hodnocení odpovědi			Průměrné pořadí			M-W U / významnost
		neví	příklad, neúplná odpověď	správná odpověď	1 – 2	2 – 3	1 – 3	
2005	10 až 12	39,4%	50,6%	10,0%	150,17	X	X	9493,000 / 0,194
	13 až 15	47,3%	44,2%	8,5%	138,59	X	X	
2009	10 až 12	75,0%	12,5%	12,5%	23,63	X	13,69	242,00 / 0,089 (1 – 2)
	13 až 15	46,3%	36,6%	17,1%	31,10	28,91	X	324,50 / 0,027 (2 – 3)
	16 až 17	17,4%	52,2%	30,4%	X	38,89	24,39	83,00 / 0,003 (1 – 3)

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Z tabulky vyplývá, že při srovnání celých souborů se výsledky průkazně liší, počet lidí, kteří nevědí, je sice skoro stejný, ale v souboru z roku 2009 je podstatně víc těch, kteří uvádějí správnou, nikoliv jen částečnou odpověď.

2. Kdo má práva?

Na tuto otázku bylo vytvořeno 22 kategorií. Nejčastěji byla využívána kategorie – **VŠICHNI MAJÍ PRÁVA**. Tuto odpověď zvolilo ve výzkumném souboru 52 dětí (65,0%) a ve srovnávacím souboru 228 dětí (77,8%). Odpověď **NEVÍM** zvolily 4 děti (5%) z výzkumného souboru a ze srovnávacího souboru pouze 3 děti (1%).

PREZIDENTA uvedlo 10 dětí (12,5%), devět respondentů uvádělo DOSPĚLÝ, AUTORITA (11,3%), další kategorie již byly zastoupeny většinou jedním nebo dvěma respondenty (např.: kategorie DĚTI, PRARODIČE, POLICIE, PRACUJÍCÍ, ZVÍŘATA).

3. Mají děti práva?

Tabulka 3a: Mají děti práva? (srovnání souborů se specifikací pro věkové kategorie a pohlaví)

Srovnávané skupiny			Hodnocení odpovědi			Chi-kvadrát / významnost
			ne	ano, neví jaká	ano, ví jaká	
Celý soubor		2005	5,2%	27,1%	67,7%	9,678 / 0,008
		2009	15,0%	20,0%	65,0%	
Zastoupení v rámci věkových kategorií	10 až 12	2005	4,4%	25,2%	70,4%	19,463 / 0,000
		2009	31,3%	37,5%	31,3%	
	13 až 15	2005	6,2%	28,7%	65,1%	5,170 / 0,075
		2009	17,1%	19,5%	63,4%	
Zastoupení podle pohlaví	2005	chlapci	8,7%	32,7%	58,7%	14,610 / 0,001
		dívky	1,4%	21,3%	77,3%	
	2009	chlapci	15,2%	18,2%	66,7%	0,118 / 0,943
		dívky	14,9%	21,3%	63,8%	

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Z tabulky vyplývá, že rozdíly jsou patrné na úrovni souborů (v roce 2009 15 % dětí nepřiznává dětem práva oproti 5,2% roku 2005); je to patrné na obou srovnávaných věkových úrovních, více u mladších, u starších neprůkazně (tam už zhruba stejný počet i přiznává, u mladších ani to ne).

Tabulka 3b: Mají děti práva? (srovnání podle věku v souborech 2005 a 2009)

Srovnávané skupiny		Hodnocení odpovědi			Průměrné pořadí			M-W U / významnost
		ne	ano, nevím jaká	ano, ví jaká	1 – 2	2 – 3	1 – 3	
2005	10 až 12	4,4%	25,2%	70,4%	148,13	X	X	9679,00 / 0,315
	13 až 15	6,2%	28,7%	65,1%	140,03	X	X	
2009	10 až 12	31,3%	37,5%	31,3%	22,47	X	12,78	223,50 / 0,040 (1 – 2)
	13 až 15	17,1%	19,5%	63,4%	31,55	29,12	X	333,00 / 0,012 (2 – 3)
	16 až 17	0,0%	8,7%	91,3%	X	38,52	25,02	68,50 / 0,001 (1 – 3)

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

V této tabulce je patrné, že v 2005 nejsou patrné posuny s věkem, v roce 2009 jsou patrné ve všech případech (u sousedních kategorií na 5% hladině, při srovnání nejmladších s nejstaršími na 1% hladině); u starších také již všichni přiznávají práva dětem, odpovědi „ano, ví jaká“ přibývá o 30 % v každé věkové kategorii.

- **Jaká práva?**

Na tuto rozšiřující podotázku bylo vytvořeno 21 kategorií. Nejčastěji byly zastoupeny dvě kategorie: PRÁVO NA VZDĚLÁNÍ, kde odpověď zvolilo 10 dětí (14,7%) z výzkumného souboru a 43 dětí (14,7%) ze srovnávacího souboru, a PRÁVO NA ŽIVOT zvolilo 10 (14,7%) dětí z výzkumného souboru a 17 dětí (5,8%) ze srovnávacího souboru. Odpověď nevím zmínilo 16 dětí (23,5%). Devět respondentů uvedlo PRÁVO NA KONÍČKY (13,2%), sedm dětí uvedlo PRÁVO NA SVŮJ NÁZOR (10,3%) a další kategorie již byly zastoupeny většinou jedním nebo dvěma respondenty (např.: PRÁVO SVĚŘIT SE, SOUKROMÍ, POSLOUCHAT RODIČE, CHOVAT SE SLUŠNĚ).

4. Měly by mít děti práva?

Tabulka 4a: Měly by mít děti práva? (srovnání souborů se specifikací pro věkové kategorie a pohlaví)

Srovnávané skupiny			Hodnocení odpovědi			Chí-kvadrát / významnost
			ne	ano, neví jaká	ano, ví jaká	
Celý soubor		2005	1,8%	37,0%	61,3%	35,972 / 0,000
		2009	17,5%	18,8%	63,8%	
Zastoupení v rámci věkových kategorií	10 až 12	2005	2,0%	29,6%	68,4%	28,138 / 0,000
		2009	31,3%	31,3%	37,5%	
	13 až 15	2005	1,6%	45,7%	52,7%	24,292 / 0,000
		2009	19,5%	17,1%	63,4%	
Zastoupení podle pohlaví	2005	chlapci	3,4%	37,8%	58,8%	4,968 / 0,083
		dívky	,0%	36,0%	64,0%	
	2009	chlapci	27,3%	18,2%	54,5%	3,822 / 0,148
		dívky	10,6%	19,1%	70,2%	

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Výsledky v tabulce 4a říkají, že dětem (soubor 2009), podíl těch, kteří přiznávají, je vcelku stejný, ale je méně neurčitých odpovědí. Rozdíl je průkazný v obou sledovaných věkových kategoriích, chlapci a dívky v obou souborech odpovídají podobně; v souboru 2009 obecně více přiznávají (a méně nepřiznávají) práva dětem dívky, ale rozdíl je neprůkazný.

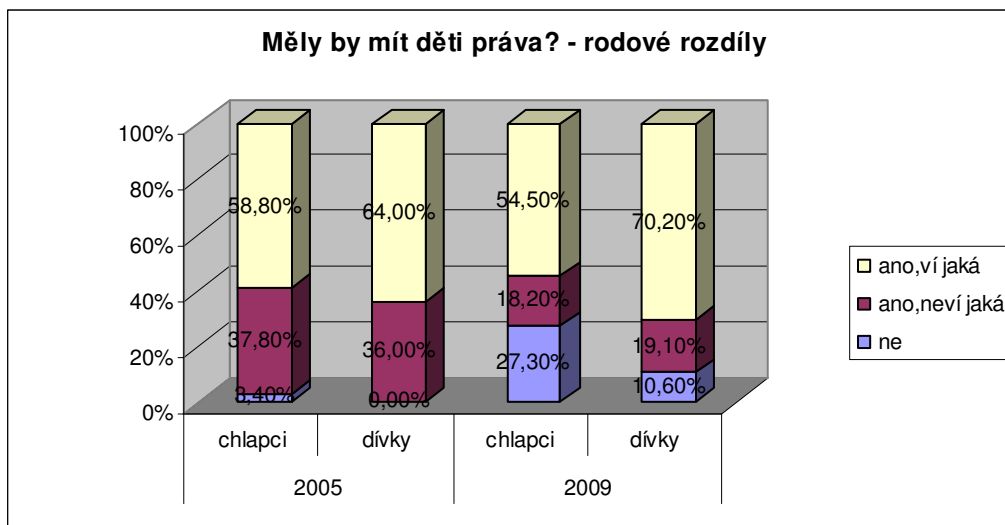
Tabulka 4b: Měly by mít děti práva? (srovnání podle věku v souborech 2005 a 2009)

Srovnávané skupiny		Hodnocení odpovědi			Průměrné pořadí			M-W U / významnost
		ne	ano, neví jaká	ano, ví jaká	1 – 2	2 – 3	1 – 3	
2005	10 až 12	2,0%	29,6%	68,4%	66,28	X	X	165,50 / 0,686
	13 až 15	1,6%	45,7%	52,7%	75,83	X	X	
2009	10 až 12	31,3%	31,3%	37,5%	23,84	X	14,50	245,00 / 0,102 (1 – 2)
	13 až 15	19,5%	17,1%	63,4%	31,01	30,09	X	372,50 / 0,085 (2 – 3)
	16 až 17	4,3%	13,0%	82,6%	X	36,80	23,83	96,00 / 0,011 (1 – 3)

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Z této tabulky je patrné, že průkazné rozdíly dané věkem jsou patrné u souboru z roku 2005 při srovnání nejmladších a nejstarších (míra přiznání práv dětem podstatně roste).

Graf 1 – Měly by mít děti práva? (rodové rozdíly)

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

- **Jaká práva by měly mít?**

Na tuto rozšiřující otázku odpovědělo, že NEVÍM 15 dětí (22,7%) z výzkumného souboru a 38 dětí (13%) ze srovnávacího souboru. Deset respondentů uvedlo PRÁVO NA VLASTNÍ NÁZOR (15,2%), pět dětí zmínilo PRÁVO NA VZDĚLÁNÍ, PRÁCI (7,6%), čtyři respondenti si myslí, že by měli mít právo na KONÍČKY, ZÁBAVU (6,1%), čtyři děti uvedly PRÁVO NA BUDOUCNOST, SVOBODU (6,1%) a další kategorie již byly zastoupeny většinou jedním nebo dvěma respondenty (např.: OCHRANA VLASTNICTVÍ, PRÁVO NA SOUKROMÍ, NA PŘÁNÍ).

5. Co je to zákon?

Tabulka 5a: Chápání a definice zákona (srovnání souborů se specifikací pro věkové kategorie a pohlaví)

Srovnávané skupiny			Hodnocení odpovědi			Chí-kvadrát / významnost
			neví	příklad, neúplná odpověď	správná odpověď	
Celý soubor		2005	43,0%	10,7%	46,3%	73,482 / 0,000
		2009	23,8%	56,3%	20,0%	
Zastoupení v rámci věkových kategorií	10 až 12	2005	42,4%	9,1%	48,5%	40,873 / 0,000
		2009	31,3%	68,8%	,0%	
	13 až 15	2005	44,0%	11,9%	44,0%	30,505 / 0,000
		2009	31,7%	53,7%	14,6%	
Zastoupení podle pohlaví	2005	chlapci	45,3%	15,4%	39,3%	7,361 / 0,025
		dívky	40,9%	6,3%	52,8%	
	2009	chlapci	21,2%	63,6%	15,2%	1,357 / 0,507
		dívky	25,5%	51,1%	23,4%	

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Podle tabulky 5a jsou rozdíly na úrovni souborů patrné, průkazné na hladině menší než 1 %. Podílejí se na nich obě věkové skupiny – v 2009 méně těch, kteří „neví“, ale současně podstatně méně „správných odpovědí“.

Rozdíly mezi chlapci a dívkami jsou patrné jen v souboru 2005 (dívky více správných odpovědí).

Tabulka 5b: Chápání a definice zákona (srovnání podle věku v souborech 2005 a 2009)

Srovnávané skupiny		Hodnocení odpovědi			Průměrné pořadí			M-W U / významnost
		neví	příklad, neúplná odpověď	správná odpověď	1 – 2	2 – 3	1 – 3	
2005	10 až 12	42,4%	9,1%	48,5%	122,85	X	X	6950,00 / 0,617
	13 až 15	44,0%	11,9%	44,0%	118,76	X	X	
2009	10 až 12	31,3%	68,8%	,0%	27,03	X	13,47	296,50 / 0,525 (1 – 2)
	13 až 15	31,7%	53,7%	14,6%	29,77	27,55	X	268,50 / 0,002 (2 – 3)
	16 až 17	4,3%	52,2%	43,5%	X	41,33	24,54	79,50 / 0,001 (1 – 3)

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Věkové rozdíly jsou patrné jen mezi nejstaršími a ostatními skupinami; neprůkazný, ale výrazný je dílčí rozdíl mezi mladším věkem a staršími v souboru 2009, kde u nejmladších není žádná jednoznačně úplně správná odpověď.

6. Uved' příklad nějakého zákona?

K této otázce bylo vytvořeno 13 kategorií. Odpověď NEVÍM nebo ŽÁDNÁ ODPOVĚĎ uvedlo 20 dětí (25%) z výzkumného souboru a 78 dětí (26,6%) ze srovnávacího souboru. ŠPATNĚ odpověděly 4 děti (5%), dvacet dětí uvedlo PORUŠENÍ SILNIČNÍHO PROVOZU (25%), jako je jízda na červenou, nedání přednosti v jízdě apod., devatenáct respondentů uvádělo TREST ZA KRÁDEŽ (23,8%), šest dětí uvádělo PŘESTUPKY TÝKAJÍCÍ SE DROG (7,5%), např. kouření marihuany a další kategorie již byly zastoupeny většinou jedním nebo dvěma respondenty.

Velmi překvapující bylo zjištění, že mnoha dětem vadí, že nemohou kouřit na zastávkách. A tento příklad zákona byl uváděn velmi často.

7. Proč mají lidi zákony?

Tabulka 6: Proč mají lidé zákony?

			rok		Total
			2005	2009	
7. Proč mají lidi zákony?	0	Count	55	0	55
		% within rok	18,8%	,0%	14,7%
	žádná odp.	Count	49	19	68
		% within rok	16,7%	23,8%	18,2%
	aby byl pořádek	Count	188	39	227
		% within rok	64,2%	48,8%	60,9%
	co se smí a nesmí	Count	1	14	15
		% within rok	,3%	17,5%	4,0%
	aby si neublížili	Count	0	1	1
		% within rok	,0%	1,3%	,3%
	aby bylo na světě líp	Count	0	4	4
		% within rok	,0%	5,0%	1,1%
	jiné	Count	0	3	3
		% within rok	,0%	3,8%	,8%
Total	Count		293	80	373
	% within rok		100,0%	100,0%	100,0%

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Z tabulky 6 vyplývá, že 19 dětí (23,8%) z výzkumného souboru NEODPOVĚĎELO a ze srovnávacího souboru NEODPOVĚĎELO 49 dětí (16,7%). Třicet devět dětí z DD (48,8%) uvedlo, ABY BYL POŘÁDEK, čtrnáct dětí (17,5%) uvedlo, CO SE SMÍ A NESMÍ, čtyři děti (5,5%) zmínily, ABY BYLO NA SVĚTĚ LÍP, jedno dítě (1,3%) odpovědělo, ABY SI NEUBLÍŽILY, a šest dětí (3,8%) uvádělo jiné důvody.

4.4.2.2 Rozbor odpovědí na jednotlivé situace

Dvanáct situací, které jsou uvedeny v dotazníku Geryho Meltona určeného pro řízený rozhovor jsou určitým typem projekčních otázek. Dítěti je přečtena situace a dítě se do ní vžívá a rozhoduje, jak by jednalo. Jedná se víceméně o názor dítěte (jak by v dané situaci postupovalo).

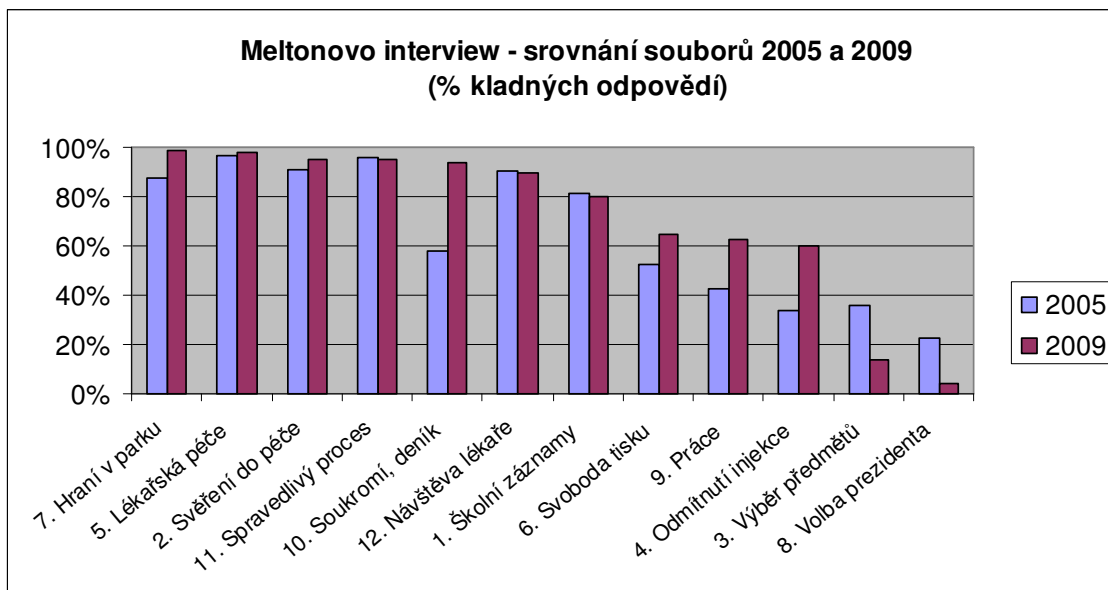
Tabulka 8a: Řešení situací Meltonova interview (% kladných odpovědí)

situace	soubor		Chí-kvadrát	Statistická významnost
	2005	2009		
1. Školní záznamy	81,7%	80%	0,121	0,728
2. Svěření do péče	91%	95%	1,330	0,352
3. Výběr předmětů	35,9%	13,8%	14,213	0,000
4. Odmítnutí injekce	33,67	60%	17,824	0,000
5. Lékařská péče	96,5%	98%	1,099	0,295
6. Svoboda tisku	52,3%	65%	4,005	0,045
7. Hraní v parku	87,5%	98,8%	8,791	0,003
8. Volba prezidenta	22,7%	3,8%	14,76	0,000
9. Práce	43,1%	62,5%	9,218	0,002
10. Soukromí, deník	58%	93,8%	35,298	0,000
11. Spravedlivý proces	95,8%	95%	0,097	0,756
12. Návštěva lékaře	90,4%	90%	0,014	0,907

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

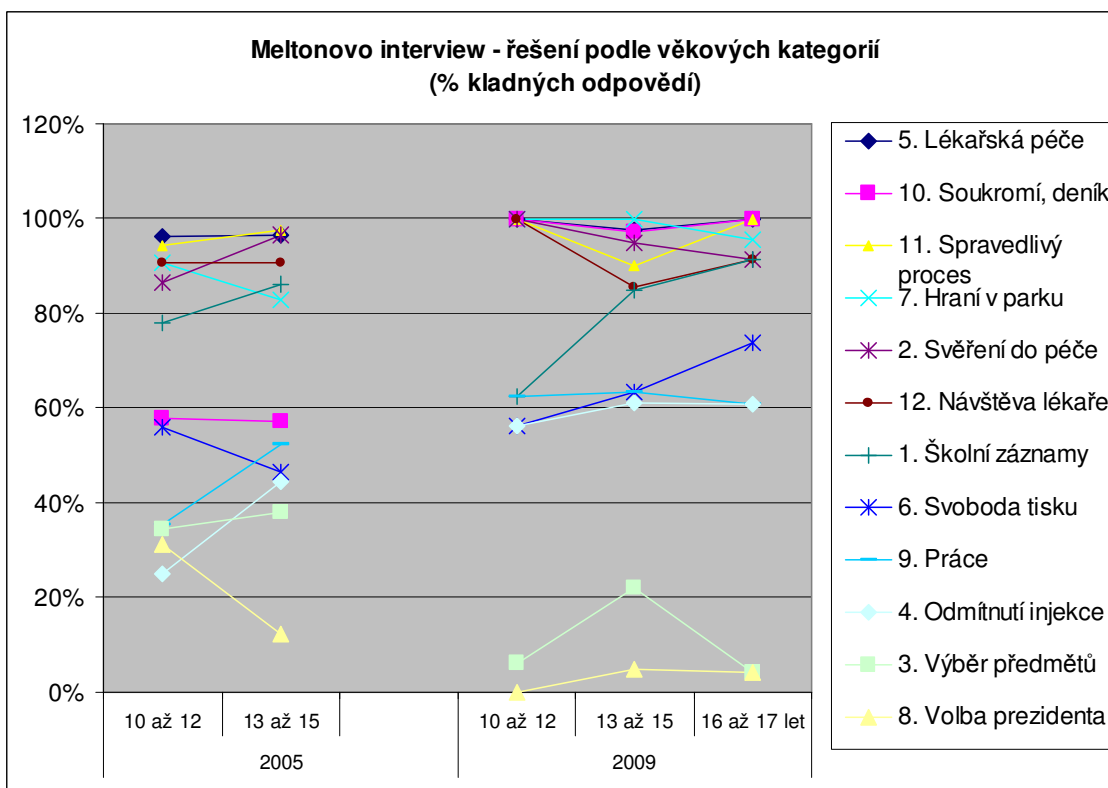
Z tabulky 8a jsou patrné rozdíly, které se týkají výběru předmětů, volby prezidenta, (2009 přiznávají méně, což je asi realističtější), dále odmítnutí injekce, svobody tisku, hraní na hřišti, možnosti pracovat a práva na soukromí (tam naopak víc).

Graf 2 Meltonovo interview - srovnání souborů 2005 a 2009 (% kladných odpovědí)

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Graf 3 Meltonovo interview – řešení podle věkových kategorií (% kladných odpovědí)

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Tabulka 8b Konceptualizace

Konceptualizace	Soubor 2005			Soubor 2009			Chi-kvadrát	Stat. významnost
	autorita	spravedlnost	abstrakce	autorita	spravedlnost	abstrakce		
1. Školní záznamy	9,17%	49,17%	41,67%	18,99%	79,75%	1,27%	45,38	0,000
2. Svěření do péče	6,22%	51,45%	42,32%	5,00%	83,75%	11,25%	27,45	0,000
3. Výběr předmětů	33,33%	35,86%	30,80%	8,75%	87,50%	3,75%	64,19	0,000
4. Odmítnutí injekce	14,22%	46,12%	39,66%	6,25%	88,75%	5,00%	45,27	0,000
5. Lékařská péče	2,92%	65,00%	32,08%	0,00%	92,31%	7,69%	21,82	0,000
6. Svoboda tisku	25,82%	31,92%	42,25%	28,21%	52,56%	19,23%	15,00	0,001
7. Hraní v parku	7,23%	55,74%	37,02%	1,25%	95,00%	3,75%	40,86	0,000
8. Volba prezidenta	16,81%	40,71%	42,48%	66,67%	30,77%	2,56%	78,84	0,000
9. Práce	26,87%	32,60%	40,53%	0,00%	96,20%	3,80%	95,06	0,000
10. Soukromí, deník	2,48%	54,96%	42,56%	5,13%	76,92%	17,95%	15,82	0,000
11. Spravedlivý proces	5,28%	76,02%	18,70%	5,00%	93,75%	1,25%	15,12	0,001
12. Návštěva lékaře	9,27%	56,10%	34,63%	10,13%	86,08%	3,80%	28,81	0,000

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Z tabulky 8b vyplývá, že v úrovni konceptualizace se liší ve všech otázkách – většinou je to minimálním zastoupením abstrakce, u „volby prezidenta“ i výrazně vyšším zastoupením odkazu na autoritu (u „práce“ zase nižším).

- **1. „Školní záznamy“ (MP)**

U první situace si je 80% dětí z výzkumného souboru vědoma práva. („Pepík se může podívat na svou kartu, kde jsou o něm napsány různé věci“). Děti z běžného výchovného prostředí jsou si vědomy práva z 81,7%.

- **1. „Školní záznamy“ (K)**

Děti z DD pojmají právo v 79,75% jako spravedlnost, 18,99% jako autoritu a v 1,27% jako abstrakci.

Mezi zajímavou odpověď mohu zařadit odpověď chlapce, který tvrdil, *že by kartu nikdy nikdo vidět neměl, ani on, ani jeho rodiče, že je to majetek školy, na který nikdo jiný kromě školy nemá nárok.*

Děti z běžných škol pojmají právo v 49,17% jako spravedlnost, 41,7% abstrakci a v 9,17% jako autoritu.

- **2. „Svěření do péče“ (MP)**

U druhé situace 95% dětí z výzkumného souboru přiznává Marii právo, že se může rozhodnout, s kterým rodičem by chtěla žít, pouze 5% dětí uvedlo, že Marie toto právo nemá. Děti ze srovnávacího souboru z 91% tvrdily, že se Marie může rozhodnout, s kým chce žít.

- **2. „Svěření do péče“ (K)**

Tuto situaci pojalo 83,75% dětí z výzkumného souboru jako spravedlnost, 11,25% jako abstrakci a 5% jako autoritu.

Mezi zajímavou odpověď bych zařadila odpověď chlapce, který tvrdil, *že když šel do dětského domova, tak se ho nikdo neptal, jestli chce zůstat s matkou nebo s otcem, ale rovnou ho dali do dětského domova.*

Děti ze srovnávacího souboru uváděly v 51,45% spravedlnost, v 42,32% jako abstrakci a 6,22% jako autoritu.

- **3. „Výběr předmětů“ (MP)**

V třetí situaci přiznávají děti Janě právo, že si může vybrat předměty, na které chce chodit, pouze ve 13,8%. Osmdesát šest procent dětí tvrdilo, že si Jana nemůže vybrat,

na jaké předměty chce chodit. Děti ze srovnávacího souboru přiznávaly Janě právo v 35,9%.

- **3. „Výběr předmětů“ (K)**

Úroveň konceptualizace u dětí z DD na tuto situaci je 87,5% spravedlivost, 8,75% autorita a 3,75% abstrakce.

Jako příklad zajímavé odpovědi bych uvedla názor dívky: *že je to každého věc, jestli bude chodit do školy na předměty navíc, jestli bude mít nějaké zájmy anebo jestli propadne jen televizi a počítačovým hrám.*

Děti z výchovných ústavů uváděly 35,86% spravedlnost, 33,33% autoritu a 30,80% abstrakci.

- **4. „Odmítnutí injekce“ (MP)**

U čtvrté situace přiznává Petře právo odmítnout injekci 60% dětí a 40% dětí uvedlo, že by lékař Petře měl injekci píchnout i přes její nesouhlas. Děti ze srovnávacího souboru přiznávají Petře právo v 33,67%.

- **4. „Odmítnutí injekce“ (K)**

Z tabulky 8b Konceptualizace je patrné, že 88,75% dětí uvedlo spravedlnost, 6,25% autoritu a 5% abstrakci.

Jako zajímavou odpověď jsem vybrala odpověď chlapce: *Petra injekci dostat musí, pokud by měla chorobu, která by se přenášela na jiné lidi, tak by to Petra šířila dál, a ubližovala by tak jiným lidem, proto si myslím, že by doktor mohl přinutit Petru i násilím.*

Děti ze srovnávacího souboru uvedly v 46,12% spravedlnost, 39,66% abstrakci a v 14,22% autoritu.

- **5. „Lékařská péče“ (MP)**

U páté situace tvrdí 98% dětí, že by lékař měl Kubovi pomoci, i když na ošetření rodiče nemají peníze. Pouze 2% dětí nepřiznalo Kubovi právo. Děti ze srovnávacího souboru se v 96,5% domnívají, že by lékař měl Kubovi pomoci, pouze 3,5% myslí, že by lékař Kubovi pomáhat neměl.

- **5. „Lékařská péče“ (K)**

Z tabulky 8b je zřejmé, že tuto situaci by řešilo jako spravedlnost 92,31% dětí a jako abstrakci 5%.

Jako zajímavou odpověď bych uvedla tvrzení dívky: *myslím si, že by lékař neměl pomáhat lidem, kteří nemají pojištění, nebo kteří nemají peníze. Tito lidé si zato většinou můžou sami a radši utrácet za alkohol nebo jiné drogy. Samozřejmě kdyby byl v ohrožení života, tak by lékař pomoci měl.*

Děti ze základních škol by řešily tuto situaci v 65% jako spravedlnost, 32,08% jako abstrakci a 2,92% jako autoritu.

- **6. „Svoboda tisku“ (MP)**

Na situaci číslo šest odpovědělo 65% dětí kladně, tedy že by měl existovat zákon, podle kterého by ředitel mohl zakázat publikovat Markovy povídky. Třicet pět procent dětí se však domnívá, že by ředitel měl Markovu povídku publikovat. Děti ze srovnávacího souboru uvedly, že by měl zákon existovat v 52,3% a opak si myslí 47,7% dětí.

- **6. „Svoboda tisku“ (K)**

Tuto situaci by řešilo 52,56% dětí spravedlivě, 28,21% by se ohlíželo na ředitele jako na autoritu a 19,23% uvádělo abstrakci.

Jako zajímavou odpověď uvádím tvrzení dívky: *takový zákon nikdy vyjít nemůže, každý máme právo říci svůj názor a ani ředitel školy nám v tom nemůže bránit.*

Děti ze srovnávacího souboru pojmají tuto situaci v 42,25% jako abstrakci, v 31,95% jako spravedlnost a 25,82% jako autoritu.

- **7. „Hraní na hřišti“ (MP)**

Situaci číslo sedm by kladně přiznávalo 98,8% dětí (Míša i David mají právo hrát si na hřišti, i když jim to starší děti zakazují). Pouze jedno procento dotázaných odpovědělo, že Míša a David právo na hraní na hřišti nemají. Děti z výzkumného souboru sdělily, že v 87,5% právo přiznávají a v 12,5% nikoli.

- **7. „Hraní na hřišti“ (K)**

Devadesát pět respondentů pojmá tuto situaci jako spravedlivou, že každé dítě má nárok, aby si hrálo na hřišti, 3,75% uvádělo abstraktní pojmy a 1,25% autoritu.

Mezi zajímavou odpověď patřila výpověď dívky: *když děti jsou mladší, tak by asi ty starší měly poslouchat a z hřiště odejít. Hlavně by se neměly hádat, ale radši odejít, aby jim ty starší děti neublížily.*

Děti z běžného výchovného prostředí pojmají právo v 55,74% jako spravedlnost, 37,02% jako abstrakci a 7,23% jako autoritu (opustit hřiště).

- **8. „Volba prezidenta“ (MP)**

U situace číslo osm, docházelo ke shodným odpovědím u většiny respondentů. Právo volit prezidenta by náležet dětem nemělo, to si myslí 96,2%. Zbytek, tedy 3,6% dětí by právo volit dětem prezidenta přiznalo. Děti z výzkumného souboru odpovídaly tak, že v 77,3% právo volit nepřiznávají a 22,7% tvrdí opak.

- **8. „Volba prezidenta“ (K)**

Děti z výzkumného souboru pojmají volbu prezidenta v 66,67% autoritativně, v 30,77% jako spravedlnost a v 2,56% uváděly abstrakci.

Jako zajímavou odpověď jsem zvolila tvrzení dívky: *ráda bych prezidenta volila, ale vím, že děti nemají moc rozumu a volily by třeba herce nebo zpěváky a to by asi nešlo.*

Respondenti ze srovnávacího souboru uvedli v 42,48% abstraktní pojmy 40,71% to bere jako spravedlnost a 16,81% autoritu.

- **9. „Možnost pracovat“ (MP)**

U situace číslo devět přiznávalo právo Lucce pracovat 62,5% dětí z výzkumného souboru a 37,5% dětí se domnívá, že zákon, který umožní Lucii pracovat, by být neměl.

Děti ze srovnávacího souboru uvedly, že by Lucie měla pracovat v 43,1% a 56,9% dětí si myslí opak.

- **9. „Možnost pracovat“ (K)**

Tabulka 8b ukazuje, že 96,2% dětí volilo spravedlnost a pouhé 2,56% volilo abstrakci.

Ze zajímavých odpovědí bych zvolila odpověď chlapce: *každý může pracovat, když chce, když po škole nemá co dělat, tak klidně může jít do práce. Je lepší, když bude pracovat, než když se bude flákat.*

Děti z běžného výchovného prostředí uvádějí v 40,53% abstraktní pojmy, v 32,6% to chápou jako spravedlnost a v 26,78% v této situaci vidí autoritu.

- **10. „Právo na soukromí“ (MP)**

Na situaci číslo deset odpovídaly děti z výzkumného souboru z 93,8% kladně, přiznávají tedy Bětce právo na soukromí (neměl by existovat zákon, který povoluje rodičům číst si osobní deník Bětky) a 6,2% uvedlo, že by takový zákon existovat měl. Děti ze srovnávacího souboru míní, že by zákon existovat neměl (58%) a 48% myslí, že by zákon existovat měl.

- **10. „Právo na soukromí“ (K)**

Z tabulky 8b vyplývá, že děti z výzkumného souboru nahlíží na toto právo v 76,92% jako na spravedlnost, v 17,95% využívaly abstraktní pojmy a v 5,13% volily autoritu (rodiče).

Za zajímavou jsem zvolila odpověď dívky: určitě by neměl existovat zákon, který toto nakazuje, ale já bych ráda ukázala svůj deník mamince, chtěla bych, aby si ho přečetla a splnila mi alespoň jedno přání, které v deníku mám.

Děti ze srovnávacího souboru uvedly v 54,96% spravedlnost, tedy druhý stupeň konceptualizace, v 42,56% abstrakci, tedy třetí stupeň konceptualizace a v 2,48% autoritu, tedy první stupeň konceptualizace.

- **11. „Spravedlivý proces“ (MP)**

Na situaci číslo jedenáct odpovědělo 95% dětí z výzkumného souboru kladně, tedy že by učitelka měla nejdříve vyslechnout Tomáše, který se popral, a až poté ho trestat. Pět procent dotázaných odpovědělo opak.

Děti ze základních škol se z 95,8% domnívají, že děti mají právo na spravedlivý proces a 4,2% si to nemyslí.

- **11. „Spravedlivý proces“ (K)**

Z tabulky 8b je zřetelné, že děti nahlíží na tuto situaci v 93,75% spravedlivě, 5,0% uvedlo autoritu a 1,25% zmínilo abstraktní pojmy.

Mezi nejzajímavější tvrzení patřila odpověď dívky: zákon by existovat měl, protože z vlastní zkušenosti vím, jak je těžké obhájit se. U nás ve škole nic takového neexistuje a často paní učitelka potrestá nevinné dítě a obzvlášť, když se jedná o dítě romské.

Děti ze srovnávacího souboru volily v 76,02% spravedlnost, v 18,7% uváděly abstrakci a v 5,28% zmínily autoritu (učitelka).

- **12. „Návštěva lékaře“ (MP)**

Situaci číslo dvanáct by 98% dětí z výzkumného souboru řešilo tak, že by se šly poradit k lékaři, i kdyby si to jejich rodiče nepřáli. Pouze 2% respondentů s tímto nesouhlasí. Respondenti ze srovnávacího souboru se v 90,4% domnívají, že by se Honza měl jít poradit k lékaři a 9,6% dětí si myslí, že nikoli.

- **12. „Návštěva lékaře“ (K)**

Největší počet dětí (86,08%) uvedlo spravedlnost, 10,13% zmínilo autoritu (doktor) a nejméně dětí zvolilo abstraktní pojmy (3,8%).

Mezi zajímavé odpovědi patřilo tvrzení chlapce: *určitě by měl existovat zákon, který to dovolí. Rodiče, kteří nás dali do dětských domovů, tak jim na nás nezáleží, a proto nevím, proč by mi měli zakazovat poradu s doktorem.*

Respondenti z běžného výchovného prostředí nahlíží na právo v 56,1% z hlediska spravedlnosti, v 34,63% z hlediska abstrakce a v 9,27% z hlediska autority.

4.4.2.3 Analýza přiznávání práv a povinností dětem a dospělým

Tabulka 9a přiznávání práv dětem

Dítě má právo...	soubor		Chí-kvadrát	Statistická významnost
	2005	2009		
1. ...projevit názor nahlas	84,30%	93,75%	4,754	0,029
2. ...lhát	11,60%	7,50%	1,106	0,293
3. ...pít alkohol	3,41%	0,00%	2,806	0,094
4. ...jezdit ve výtahu	84,88%	52,50%	38,211	0,000
5. ...opisovat, podvádět	21,50%	6,25%	9,806	0,002
6. ...žít se svou rodinou	97,25%	100,00%	2,248	0,134
7. ...krást	5,46%	1,25%	2,561	0,109
8. ...hrát si ve volnu	95,89%	97,50%	0,449	0,503
9. ...uhodit, kdo ho urazil	25,26%	10,00%	8,528	0,003
10. ...dívat se na TV	38,91%	60,00%	11,379	0,001
11. ...na bezplatné ošetření	79,11%	78,75%	0,005	0,994
12. ...vždy prosadit to, co chce	23,10%	22,50%	0,013	0,910

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Tabulka 9b přiznávání práv dospělým

Dospělý má právo...	soubor		Chí-kvadrát	Statistická významnost
	2005	2009		
1. ...projevit názor nahlas	95,90%	98,75%	1,513	0,219
2. ...lhát	19,80%	11,25%	3,114	0,078
3. ...pít alkohol	91,81%	95,00%	0,922	0,337
4. ...jezdit ve výtahu	97,61%	98,75%	0,388	0,533
5. ...opisovat, podvádět	20,48%	8,75%	5,865	0,015
6. ...žít se svou rodinou	91,10%	97,50%	3,700	0,054
7. ...krást	5,80%	2,50%	1,417	0,234
8. ...hrát si ve volnu	87,03%	80,00%	2,509	0,113
9. ...uhodit, kdo ho urazil	27,59%	7,50%	14,180	0,000
10. ...dívat se na TV	85,57%	93,75%	3,798	0,051
11. ...na bezplatné ošetření	77,32%	85,00%	2,229	0,135
12. ...vždy prosadit to, co chce	49,32%	42,50%	1,169	0,280

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Z tabulky 9a a 9b je patrné, že v přiznání práv není mezi soubory 2005 a 2009 mnoho rozdílů – v souboru z r. 2009 je vyšší míra přiznání práv 1,10 dětem a 10 dospělým a nižší 4,5,9 dětem a 5,9 dospělým. Dospělým přiznávají děti ze souboru 2005 více než dětem práva 1,2,3,4,10,12 a méně 6,8 (ale stále jsou to vysoká čísla). V souboru 2009 jsou rozdíly podobné – více 1,3,4,10,12 a relativně méně 8. U ostatních položek je prakticky shoda.

- **Názor**

Na otázku, zda *mají děti právo říci nahlas, co si myslí*, odpovědělo 93,75% respondentů ANO a 6,25% NE. Na otázku, zda mají dospělí právo říci nahlas, co si myslí, tak v tomto případě děti odpověděly v 98,75% ANO a v 1,25% NE.

- **Lež**

Na druhou otázku, zda *děti mají právo lhát, když je to pro ně výhodné*, opovědělo 92,5% NE a 7,5% ANO. U dospělých padla odpověď NE v 88,75% a ANO v 11,25%.

- **Alkohol**

Třetí otázka zněla, zda *desetileté dítě může pít alkoholické nápoje*? Na tuto otázku odpověděly všechny děti, že dítě nemá právo pít alkoholické nápoje. Dospělým toto právo nepřiznává 5% dětí.

- **Výtah**

Na otázku, zda *děti mají právo jezdit samy ve výtahu*, odpovědělo 52,5% dětí, že ANO, a 47,5% NE. Dospělí, dle odpovědí, mohou jezdit samy ve výtahu v 98,75%.

- **Podvod**

Devadesát tři procent dětí se domnívá, že *nemají právo opisovat a podvádět, když si neví rady*, 6,25% dětí si však myslí, že podvádět mohou. Devadesát jedna procent uvedlo, že dospělí nemohou podvádět, 8,75% si myslí opak.

- **Rodina**

Na šestou otázku, zda *mají děti právo žít se svojí vlastní rodinou*, odpověděli všichni respondenti kladně. Co se týče dospělých, tam odpovědělo 97,5% respondentů ANO.

- **Krádež**

Jedno procento dotázaných si myslí, že *může něco ukrást, když to nikdo nevidí*, 98,75% tento názor nezastává. U dospělých, tak zde 97,5% dětí sdělilo, že právo krást nemají, a 2,5% dětí si myslí opak.

- **Hraní si**

Devadesát sedm procent dětí sdílí názor, že *si desetileté dítě může hrát, když má volný čas*, avšak 2,5% si to nemyslí. Dospělým právo přiznalo 80% dětí a 20% si myslí, že by si dospělí hrát neměli ve volném čase.

- **Facka**

Na devátou otázku, zda *desetileté dítě má právo uhodit toho, kdo ho urazí*, opovědělo 10% respondentů ANO a 90% NE. U dospělých byla odpověď ANO řečena v 7,5% a NE v 92,5%.

- **TV**

Šedesát procent dětí odpovědělo, že *děti mají právo dívat se na televizi, kdy se jim zachce*, 30% dětí tvrdilo, že se na televizi nemohou dívat, kdy chtějí. Dospělí se mohou dívat na televizi v 93,75% a 6,25% tento názor nesdílí.

- **Ošetření**

Sedmdesát osm procent respondentů tvrdí, že *desetileté dítě má právo na bezplatné lékařské ošetření*, 21,25% tvrdí opak. Dospělí by měli být ošetřeni zadarmo v 80% a 20% dětí uvedlo, že by zadarmo být ošetřeni neměli.

- **Prosazení**

Na dvanáctou otázku, zda *desetileté dítě má právo prosadit vždy to, co se mu zachce*, odpovědělo 22,5% ANO a 77,5% NE. Co se týče dospělých, tak 42,5% zmínilo ANO a 57,5% NE.

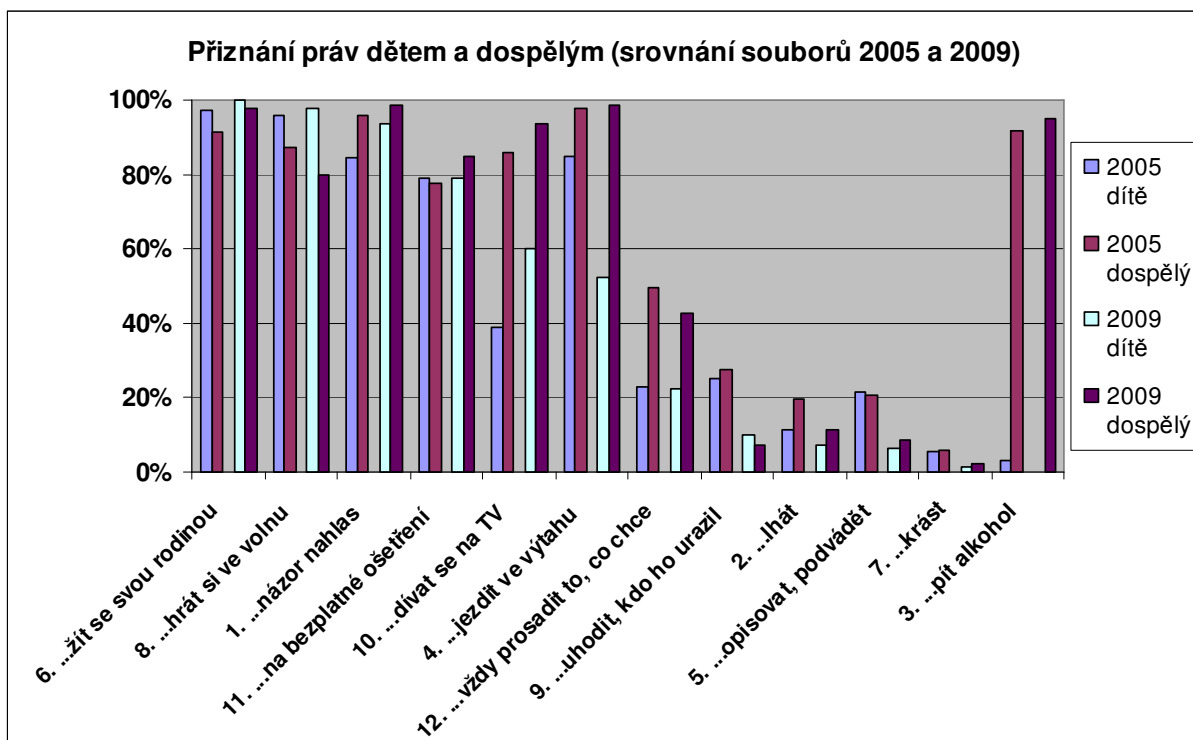
Pro srovnávání párů proměnných (práva dětí vs. práva dospělých, povinnosti dětí/dospělých) byl zvolen párový neparametrický **Wilcoxonův znaménkový test**. Ten pracuje tak, že spočítá, kolikrát se hodnocení (např. práv nebo povinností u dětí a u dospělých) shodují, kolikrát se liší v kladném směru a kolikrát v záporném a udá hodnotu významnosti rozdílu. Když vyjde významně, tak to např. znamená, že významný počet respondentů určité právo přiznává spíše dětem než dospělým.

Tabulka 9c analýza přiznávání práv dětí a dospělých

Právo...	Soubor 2005		Wilcoxon W - významnost	Soubor 2009		Wilcoxon W - významnost
	děti	dospělí		děti	dospělí	
1. ...projevit názor nahlas	84,30%	95,90%	0,000	93,75%	98,75%	0,046
2. ...lhát	11,60%	19,80%	0,000	7,50%	11,25%	0,180
3. ...pít alkohol	3,41%	91,81%	0,000	0,00%	95,00%	0,000
4. ...jezdit ve výtahu	84,88%	97,61%	0,000	52,50%	98,75%	0,000
5. ...opisovat, podvádět	21,50%	20,48%	0,686	6,25%	8,75%	0,480
6. ...žít se svou rodinou	97,25%	91,10%	0,001	100,00%	97,50%	0,157
7. ...krást	5,46%	5,80%	0,819	1,25%	2,50%	0,564
8. ...hrát si ve volnu	95,89%	87,03%	0,000	97,50%	80,00%	0,001
9. ...uhodit, kdo ho urazil	25,26%	27,59%	0,431	10,00%	7,50%	0,157
10. ...dívat se na TV	38,91%	85,57%	0,000	60,00%	93,75%	0,000
11. ...na bezplatné ošetření	79,11%	77,32%	0,547	78,75%	85,00%	0,197
12. ...vždy prosadit to, co chce	23,10%	49,32%	0,000	22,50%	42,50%	0,000

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Graf 4 analýza přiznávání práv dětem a dospělým

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Tabulka 10a Povinnosti dětí

Dítě má povinnost...	soubor		Chí-kvadrát	Statistická významnost
	2005	2009		
1. ...poslouchat rodiče	96,56%	100,00%	2,825	0,093
2. ...udělat cokoliv	32,87%	72,50%	40,539	0,000
3. ...pomoci v nesnázích	82,82%	92,50%	4,590	0,032
4. ...poslechnout policii	95,53%	98,75%	1,789	0,181
5. ...oznámit ublížení dítěte	95,52%	93,75%	0,423	0,515
6. ...mlčet, když ho trestají	18,53%	5,00%	8,705	0,003
7. ...ošetřit čl., kt. porazí na kole	83,10%	83,75%	0,019	0,891
8. ...říci nahlas nelibost	72,76%	82,50%	3,162	0,075
9. ...mlčet, co se děje doma	35,64%	12,50%	15,792	0,000
10. ...dát každému, o co si řekne	10,73%	16,25%	1,820	0,177
11. ...sníst vše na talíři	33,68%	36,25%	0,185	0,668
12. ...vždy prosadit svou	26,99%	26,25%	0,017	0,895

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Tabulka 10b povinnosti dospělých

Dospělý má povinnost...	soubor		Chí-kvadrát	Statistická významnost
	2005	2009		
1. ...poslouchat rodiče	41,32%	81,25%	39,931	0,000
2. ...udělat cokoliv	21,88%	55,00%	33,313	0,000
3. ...pomoci v nesnázích	90,66%	95,00%	1,535	0,215
4. ...poslechnout policii	94,10%	100,00%	4,961	0,026
5. ...oznámit ublížení dítěte	93,06%	96,25%	1,090	0,296
6. ...mlčet, když ho trestají	16,26%	7,50%	3,912	0,048
7. ...ošetřit čl., kt. porazí na kole	94,12%	95,00%	0,091	0,763
8. ...říci nahlas nelibost	78,62%	92,50%	8,052	0,005
9. ...mlčet, co se děje doma	36,27%	11,25%	18,339	0,000
10. ...dát každému, o co si řekne	13,64%	20,00%	1,983	0,159
11. ...sníst vše na talíři	28,03%	41,25%	5,131	0,024
12. ...vždy prosadit svou	40,63%	40,00%	0,010	0,920

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Z tabulek 10a a 10b vyplývá, že povinnosti v souboru 2009 více přiznávají dětem povinnost 2,3 a méně 6,9 a dospělým více 1,2,4,8,11 a méně 6,9. Dětem v roce 2005 přiznávají více povinnosti 1,2 než dospělým a méně 3,7,8,10,11,12; v roce 2009 je to podobné – dětem více 1,2 a méně 7,8,10,12.

- **Poslouchat rodiče**

Respondenti se na této otázce shodli a všichni odpověděli, že *mají povinnost poslouchat své rodiče*. Dospělí mají tuto povinnost v 81,25% a 18,75% dětí tvrdilo, že dospělí tuto povinnost nemají.

- **Učinit cokoliv**

Na otázku, zda *desetileté dítě má povinnost udělat cokoliv, co mu řekne někdo starší*, odpovědělo 72,5% ANO a 27,5% NE. U dospělých byly odpovědi: 55% ANO a 45% NE.

- **Pomoci v nesnázích**

Devadesát dva procent dětí uvedlo, že *desetileté dítě má povinnost pomoci tomu, kdo je v nesnázích*, a pouhých 7,5% uvedlo, že tuto povinnost nemá. Dospělí tuto povinnost mají z 95% a opak tvrdí 5% .

- **Poslechnout policii**

Na otázku, zda *desetileté dítě má povinnost poslechnout pokyny policie*, odpovědělo 98,75% respondentů ANO a 1,25% NE. U dospělých se respondenti shodli, že tuto povinnost mají všichni.

- **Oznámit ublížení**

Devadesát procent respondentů uvedlo, že *děti musí oznámit, když někdo ubližuje dítěti*, a deset procent tento názor nesdílí. Co se týče dospělých, tak tuto povinnost mají z 96,25% a 3,75% si to nemyslí.

- **Mlčet při trestu**

Na šestou otázku, zda *desetileté dítě musí mlčet, když ho někdo trestá*, odpovědělo 5% dětí, že mlčet musí, a 95% odpovědělo záporně. U dospělých byla záporná odpověď v 7,5% a kladná v 92,5%.

- **Ošetřit zraněného**

Osmdesát respondentů zmínilo, že *děti musí ošetřit člověka, kterého porazí na kole*, a 16,25% si to nemyslí. U dospělých respondenti uvedli v 95% ANO a 5% NE.

- **Nahlas nesouhlasit**

Na otázku, že *desetileté dítě musí říci nahlas, že se mu něco nelíbí*, odpovědělo 82,5% dotazovaných ANO a 17,5% NE. Dospělí tuto povinnost mají z 92,5% a 7,5% tento názor nesdílí.

- **Mlčet o dění doma**

Dvanáct procent respondentů se domnívá, že *desetileté dítě musí mlčet o tom, co se děje doma*, a 87,5% myslí, že mlčet nemusí. Podle 11,25% dětí musí mlčet o tom, co se děje doma, dospělí, a 88,75% o tomto názoru není přesvědčena.

- **Vyhovět komukoli**

Na otázku, že *desetileté dítě má povinnost dát každému to, o co si řekne*, je přesvědčeno 16,25% a 83,75% o tom přesvědčeno není. Dospělí mají tuto povinnost z 20% a z 80% tuto povinnost nemá.

- **Vždy sníst vše**

Na otázku, zda *desetileté dítě musí sníst vše, co má na talíři*, odpovědělo 36,25% ANO a 63,75% NE. U dospělých respondenti odpovídali v 41,25% ANO a 58,75% NE.

- **Vždy se prosadit**

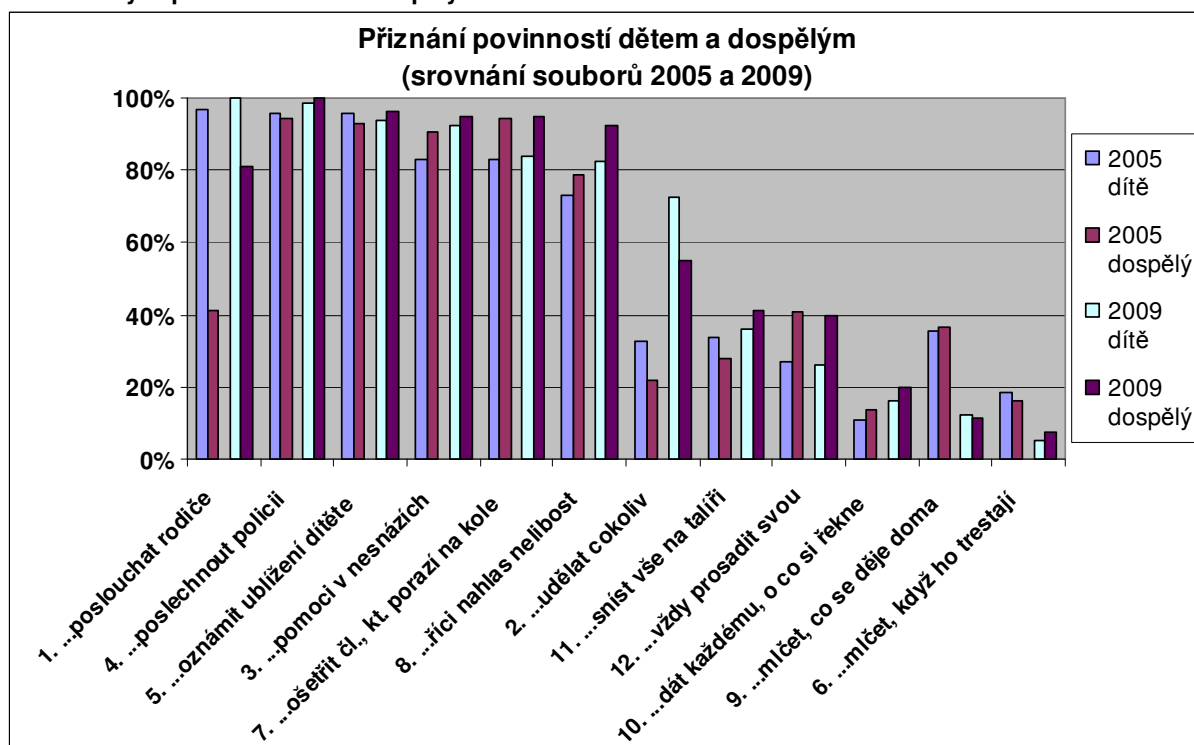
Na poslední otázku v tomto bloku, zda *děti mají povinnost prosadit svou*, odpovídali respondenti kladně v 26,25% a záporně v 73,75%. Dospělí mají tuto povinnost v 40% a o opaku je přesvědčeno 60%.

Tabulka 10c analýza povinností dětí a dospělých

Povinnost...	Soubor 2005		Wilcoxon W - významnost	Soubor 2009		Wilcoxon W - významnost
	děti	dospělí		děti	dospělí	
1. ...poslouchat rodiče	96,56%	41,32%	0,000	100,00%	81,25%	0,000
2. ...udělat cokoli	32,87%	21,88%	0,000	72,50%	55,00%	0,004
3. ...pomoci v nesnázích	82,82%	90,66%	0,000	92,50%	95,00%	0,317
4. ...poslechnout policii	95,53%	94,10%	0,371	98,75%	100,00%	0,317
5. ...oznámit ublížení dítěte	95,52%	93,06%	0,162	93,75%	96,25%	0,317
6. ...mlčet, když ho trestají	18,53%	16,26%	0,355	5,00%	7,50%	0,317
7. ...ošetřit člověka, kterého porazí na kole	83,10%	94,12%	0,000	83,75%	95,00%	0,013
8. ...říci nahlas nelibost	72,76%	78,62%	0,030	82,50%	92,50%	0,033
9. ...mlčet o tom, co se děje doma	35,64%	36,27%	1,000	12,50%	11,25%	0,564
10. ...dát každému, o co si řekne	10,73%	13,64%	0,000	16,25%	20,00%	0,000
11. ...sníst vše na talíři	33,68%	28,03%	0,006	36,25%	41,25%	0,317
12. ...vždy prosadit svou	26,99%	40,63%	0,000	26,25%	40,00%	0,012

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Graf 5 analýza povinností dětí a dospělých

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

4.4.2.4 Rozbor tabulky dobrého občana

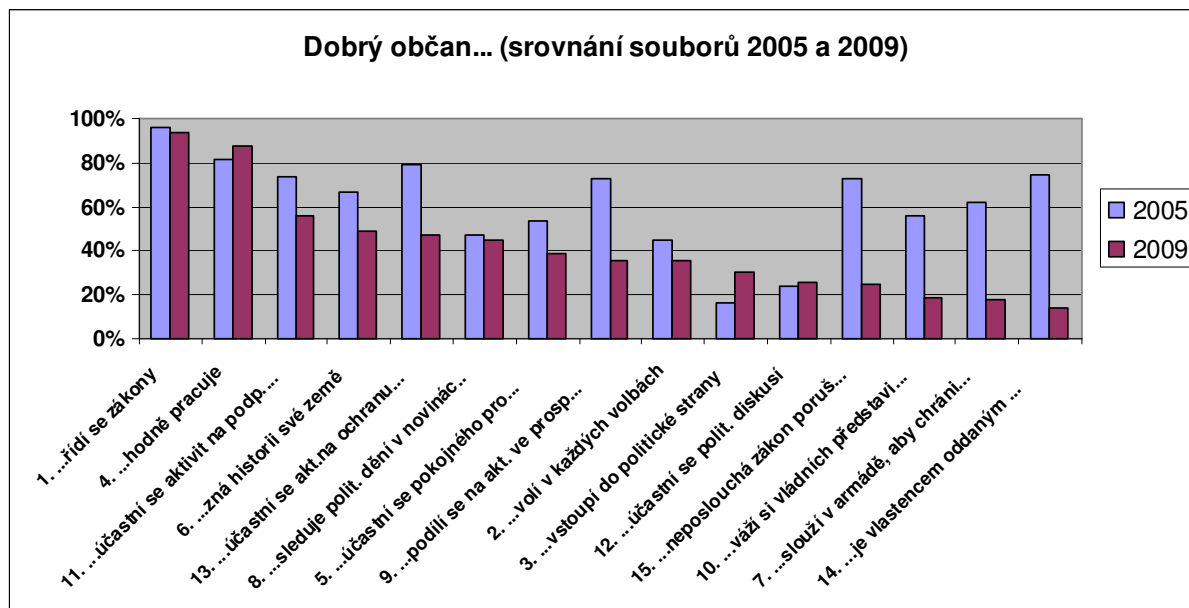
Tabulka 11 Dobrý občan

Dobrý občan...	soubor		Chí-kvadrát	Statistická významnost
	2005	2009		
1. ...řídí se zákony	96,11%	93,75%	0,827	0,363
2. ...volí v každých volbách	45,25%	35,44%	2,383	0,123
3. ...vstoupí do politické strany	16,53%	30,38%	7,100	0,008
4. ...hodně pracuje	81,50%	87,50%	1,549	0,213
5. ...účastní se pokojného protestu	53,78%	38,67%	5,138	0,023
6. ...zná historii své země	66,54%	48,72%	8,149	0,004
7. ...slouží v armádě, aby chránil zem	62,26%	17,72%	48,000	0,000
8. ...sleduje polit. dění v novinách, TV	47,10%	44,87%	0,120	0,729
9. ...podílí se na akt. ve prospěch okolí	73,19%	35,90%	35,308	0,000
10. ...váží si vládních představitelů	56,00%	18,42%	32,248	0,000
11. ...účastní se aktivit na podporu lidských práv	73,39%	55,84%	8,489	0,004
12. ...účastní se polit. diskusí	23,92%	25,32%	0,064	0,800
13. ...účastní se akt. na ochranu životního prostředí	79,22%	47,44%	29,775	0,000
14. ...je vlastencem oddaným své zemi	74,14%	14,29%	74,856	0,000
15. ...neposlouchá zákon porušující lidská práva	72,50%	24,68%	52,648	0,000

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Z tabulky 11 vychází, že u vlastností dobrého občana se soubory 2005 a 2009 docela dost liší, obecně u většiny položek volí děti ze souboru 2009 méně často varianty odpovědí „důležité“ nebo spíše důležité“. Shodně vysoce hodnotí jen „řídí se zákony“ a „hodně pracuje“, hodně velké rozdíly jsou v otázkách angažovanosti, loajality, občanského cítění (5,6,7,9,10,11,13,14,15); průkazně častěji uvádějí jen „vstoupí do politické strany (ale myslí si to i tak jen necelá třetina z nich).

Graf 6 Dobrý občan (srovnání souborů 2005 a 2009)

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

4.4.2.5 Doplnující otázky pro děti

- 1. Kdo si myslíš, že tě má na světě nejraději?**

Na tuto otázku bylo vytvořeno 15 kategorií. Děti z výzkumného souboru nejčastěji uváděly MATKU (25,0%), RODIČE (22,5%), JINÍ DOSPĚLÍ (12,5%), ŠIROKÁ RODINA (10,0%). Osm dětí zmínilo jiné děti (10,0%), 6 dětí sourozence (7,5%), 4 děti sdělily příbuzné (5%), 3 děti (3,8%) prarodiče, jedno dítě uvedlo otce (1,3%) a jedno nevědělo (1,3%).

- **2. Máš doma svůj vlastní pokoj?**

Tabulka 12 Vlastní pokoj

Máš doma svůj vlastní pokoj?	rok		Chí-kvadrát	statistická významnost
	2005	2009		
ano-sám	47,9%	18,8%	94,935	0,000
ano-se sourozencem	48,3%	37,5%		
ne	3,8%	43,8%		

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Z tabulky vyplývá, že vlastní pokoj má 18,8% dětí z výzkumného souboru a 47,9% ze srovnávacího souboru. Se sourozencem sdílí pokoj 37,5% z výzkumného souboru a 48,3% ze srovnávacího souboru a 43,8% dětí z výzkumného souboru a 3,8% dětí ze srovnávacího souboru nemá vlastní pokoj.

- **3. A máš svůj koutek, svůj pracovní stůl a židli?**

Tabulka 13 vlastní koutek

Máš svůj vlastní koutek, pracovní stůl a židli?	rok		Chí-kvadrát	statistická významnost
	2005	2009		
ano	95,29%	41,54%	119,506	0,000
ne	4,71%	58,46%		

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Z tabulky 13 vyplývá, že 41,54% dětí z DD a 95,29% dětí ze základních škol má doma vlastní koutek, pracovní stůl a židli a 58,46% dětí z DD a 4,71% ze základních škol nemá doma dětský koutek.

- **4. A teď mi pověz, býváš často nemocný?**

Tabulka 14 nemoc

Býváš často nemocný?	rok		Chí-kvadrát	statistická významnost
	2005	2009		
velmi často	3,79%	7,50%	119,506	0,000
jen občas	37,24%	21,25%		
jen výjimečně	52,76%	35%		
vůbec ne	6,21%	36,25%		

Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Tabulka 14 ukazuje, že 36,25% dětí z DD a 6,21% ze základních škol nebývají vůbec nemocní. Výjimečně bývají nemocní děti z DD z 35% a děti ze základních škol z 52,76%. Děti z DD jsou jen občas nemocní v 21,25% a děti ze základních škol v 37,24% a velmi často bývají nemocní děti z DD v 7,5% a děti ze základních škol v 3,79%.

- **5. Z čeho máš největší obavy nebo největší strach?**

Na tuto otázku bylo vytvořeno 51 kategorií. Nejčastější odpovědi DD byly BUDOUCNOST (21,3%), NIČEHO (15%), ZVÍŘATA (11,3%) a NEVÍ (6,3%). Mezi další odpovědi patřily: tma, vyhození ze školy, známky, propadnutí, úraz nemoc, o rodiče, přírodní katastrofy. Nejčastější odpovědi dětí ze základních škol byly ZNÁMKY (7,9%), PŘIJÍMAČKY (5,1%), VÁLKA (4,5%) a BUDOUCNOST (3,1%).

- **6. A na co se nejvíc těšíš?**

Na tuto otázku bylo vytvořeno 41 kategorií. Nejčastější odpovědi dětí z DD byly VÁNOCE, VELIKONOCE (33,8%), PRÁZDNINY (22,5%) a DOMOV (17,5%). Mezi další odpovědi, jež byly zastoupeny v malém počtu, patřily: narozeniny, svátek, svatba, vyjít školu, až budou dospělé, až budou pracovat či odpoledne s kamarády.

Nejčastější odpovědi u dětí ze základních škol byly VÁNOCE, VELIKONOCE (16,8%), PRÁZDNINY (13%), SNÍH (7%), DOSPĚLOST (6,5%).

- **7. Jakou řečí se u vás doma mluví? (Můžeš zaškrtnout více možností.)**

Tabulka 15 řeč

Řeč		2005	2009
česky	N	287	80
	%	98,29%	100%
slovensky	N	30	1
	%	10,27%	1,25%
německy	N	36	0
	%	12,33%	0%
romsky	N	3	6
	%	1,03%	7,50%
polsky	N	3	0
	%	1,03%	0%
polsky	N	3	0
	%	1,03%	0%
rusky	N	16	0
	%	5,48%	0%
jinak	N	42	0
	%	14,38%	0%

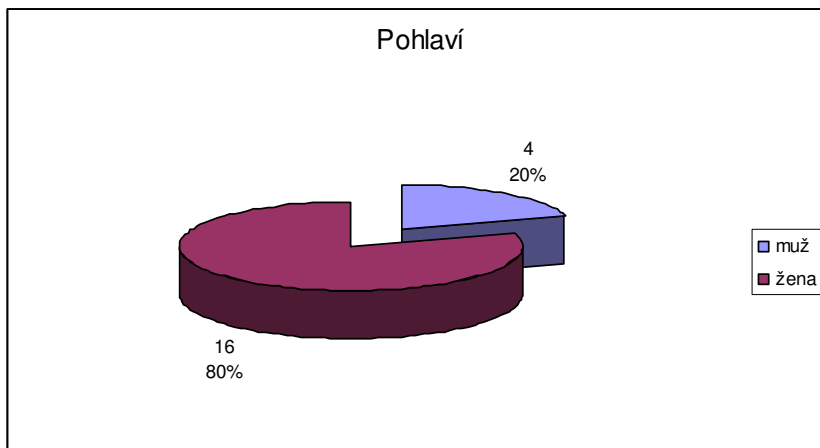
Zdroj: vlastní výzkum, výzkum Mgr. Stejskalové (2005)

Z tabulky vyplývá, že všechny děti z výzkumného souboru mluví česky a jedno dítě mluví česky a slovensky, šest dětí mluví ještě romsky.

4.5.1 Rozbor otázek z dotazníku pro zaměstnance DD

- 1. Pohlaví

Graf 8 Pohlaví

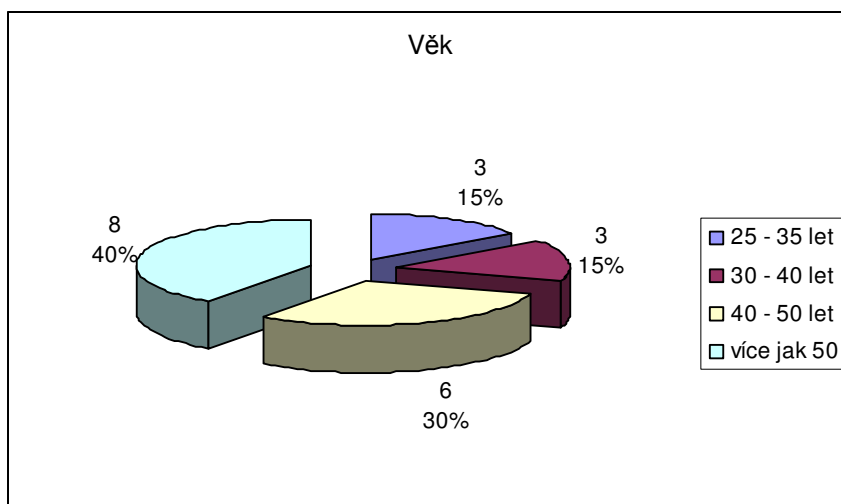

Zdroj: vlastní výzkum

Z grafu 8 vyplývá, že výzkumu se zúčastnilo celkem 20 respondentů, z toho 16 žen (80%) a 4 muži (20%).

- 2. Kolik je Vám let?

Graf 9 Věk

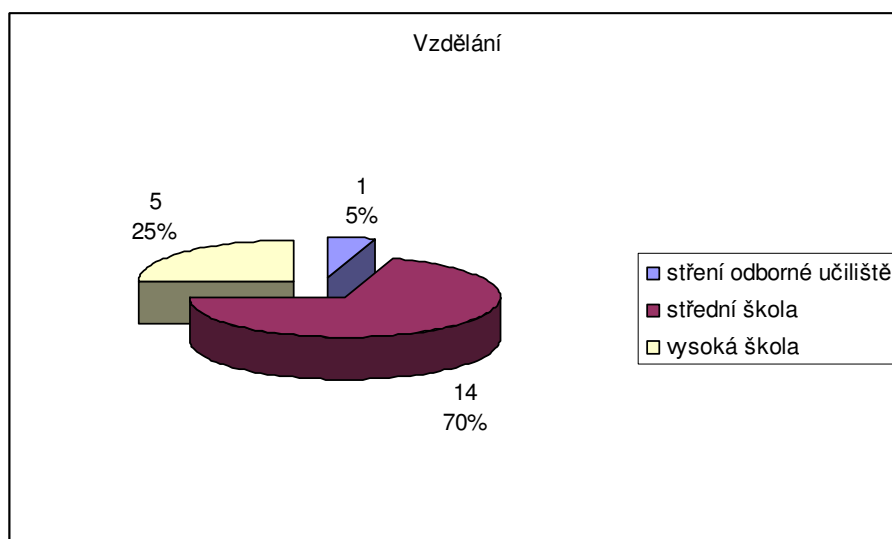

Zdroj: vlastní výzkum

Z grafu č.9 je zřejmé, že výzkumu se zúčastnilo celkem 20 respondentů, z toho 8 (40%) respondentů ve věku více jak padesát let, 6 (30%) ve věku 40-50 let, 3 (15%) ve věku 30-40 let a ve věku 25-35 let byli 3 (15%).

- **3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? (prosím doplňte – škola, obor)**

Graf 10 Vzdělání

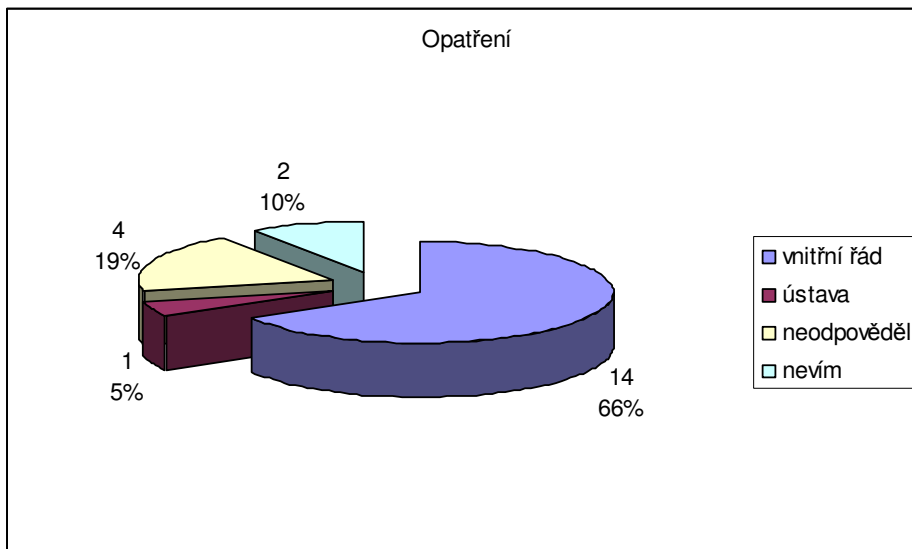
Zdroj: vlastní výzkum

Z grafu číslo 10 vyplývá, že z celkového počtu 20 dotazovaných má 14 (70%) respondentů střední školu, 5 (25%) vystudovalo vysokou školu a 1 (%) dotázaný byl vyučen.

Obory, jež respondenti uváděli: vychovatelství, speciální pedagogika, zdravotní sestra, gymnázium či ekonomické zaměření.

- 4. Máte ve vašem domově nějaká opatření sloužící k dodržování práv?

Graf 10 Opatření

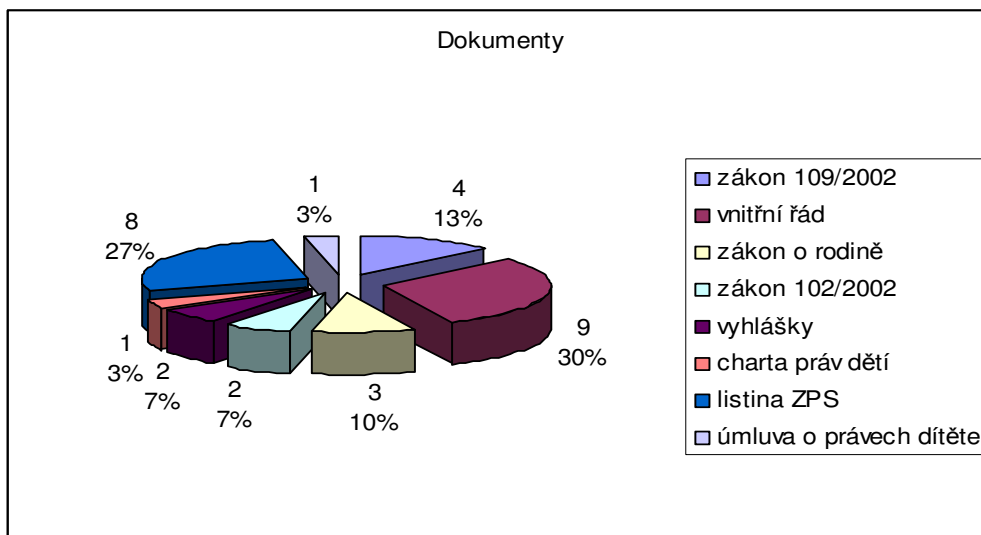

Zdroj: vlastní výzkum

Z celkového počtu 20 respondentů odpovědělo 14 (66%) respondentů vnitřní řád, 1 (5%) dotazovaný zmínil ústavu, 4 (19%) nevěděli a 1 (5%) nevěděl.

- 5. Jakými dokumenty se řídíte při dodržování dětských práv?

Graf 11 Dokumenty

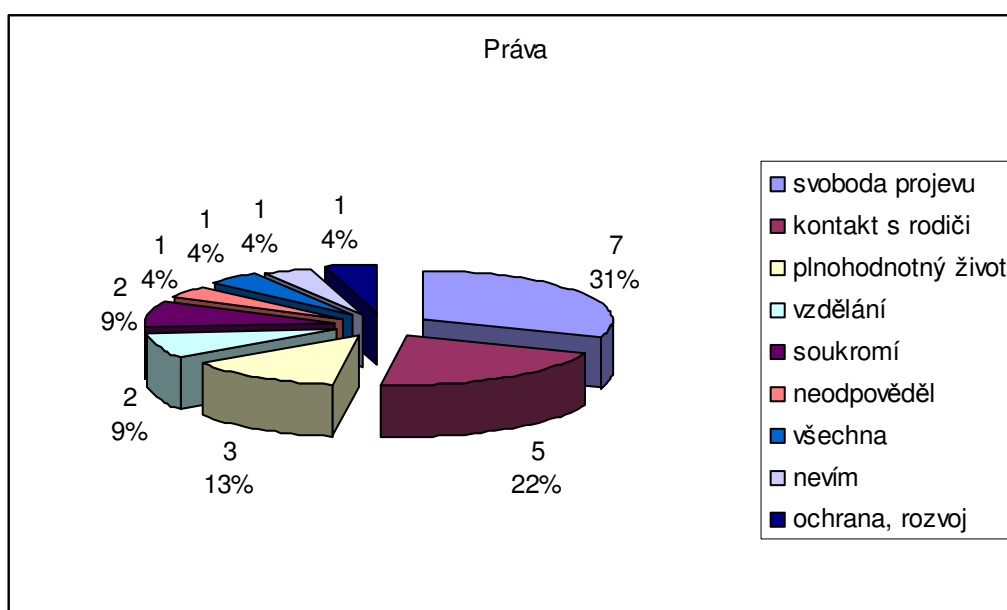

Zdroj: vlastní výzkum

Z grafu 11 je patrné, že z celkového počtu 20 respondentů odpovědělo 9 (30%) vnitřní řád, 8 (%) listinu základních práv a svobod, 4 (13%) zákon č.109/2002 Sb., 3 (10%) uvedli zákon o rodině, 2 (7%) zákon č.102/2002 Sb., 2 (7%) vyhlášky, 1 (3%) charta práv dětí a 1 (3%) Úmluvu o právech dítěte. Většina respondentů uvedla více odpovědí.

- **6. Které právo je podle Vás nejdůležitější dodržovat?**

Graf 12 Práva

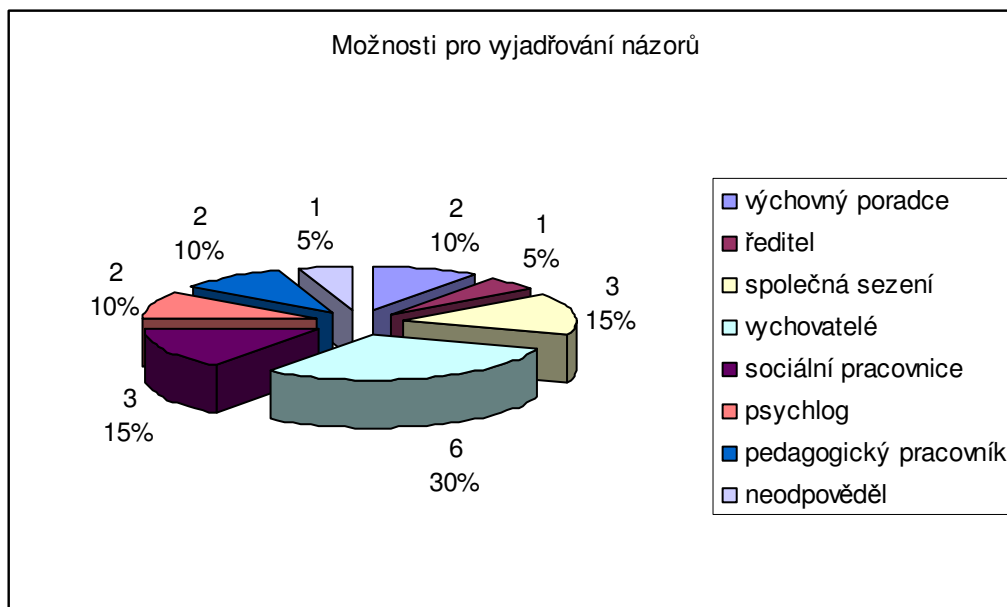
Zdroj: vlastní výzkum

Z grafu 12 je zřejmé, že z celkového počtu 20 respondentů odpovědělo 7 (31%) dotázaných, že nejdůležitější je dodržovat právo na svobodu projevu, 5 (22%) kontakt s rodiči, 3 (13%) právo na plnohodnotný život, 2 (9%) právo na vzdělání, 2 (13%) právo na soukromí, 1 (4%) právo na ochranu, rozvoj, 1 (4%) neodpověděl, 1 (4%) všechna práva, 1 (4%) a jeden (4%) dotázaný uvedl, že neví.

U této otázky uvedli někteří respondenti více odpovědí.

- **7. Jaké možnosti pro vyjadřování názorů mají děti?**

Graf 13 Možnosti pro vyjadřování názorů

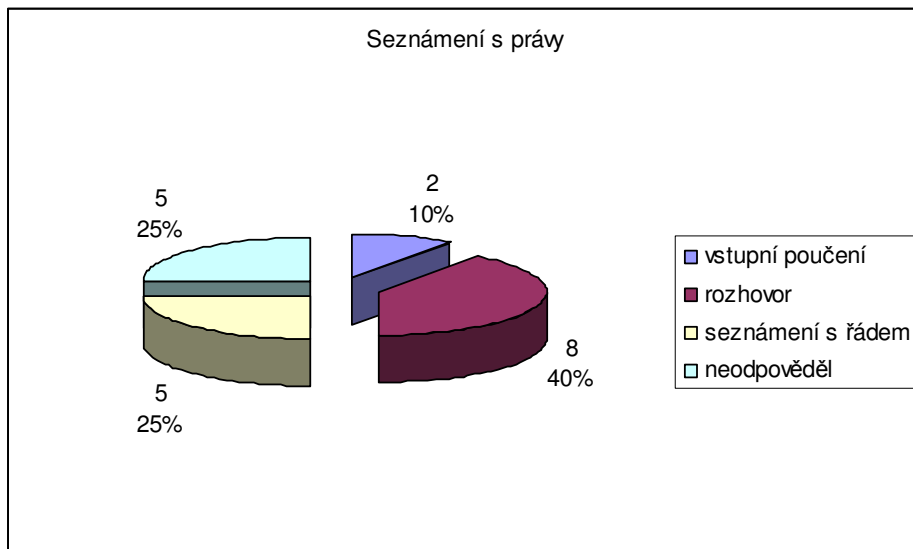

Zdroj: vlastní výzkum

Z grafu 13 vyplývá, že z celkového počtu 20 respondentů uvedlo 6 (30%) vychovatele, 3 (15%) sociální pracovníci, 3 (15%) společná sezení, 2 (10%) pedagogického pracovníka, 2 (10%) výchovného poradce, 2 (10%) psychologa, 1 (5%) ředitele a 1 (5%) neodpověděl.

- 8. Jsou děti ve vašem domově seznámeny se svými právy?

Graf 14 Seznámení s právy

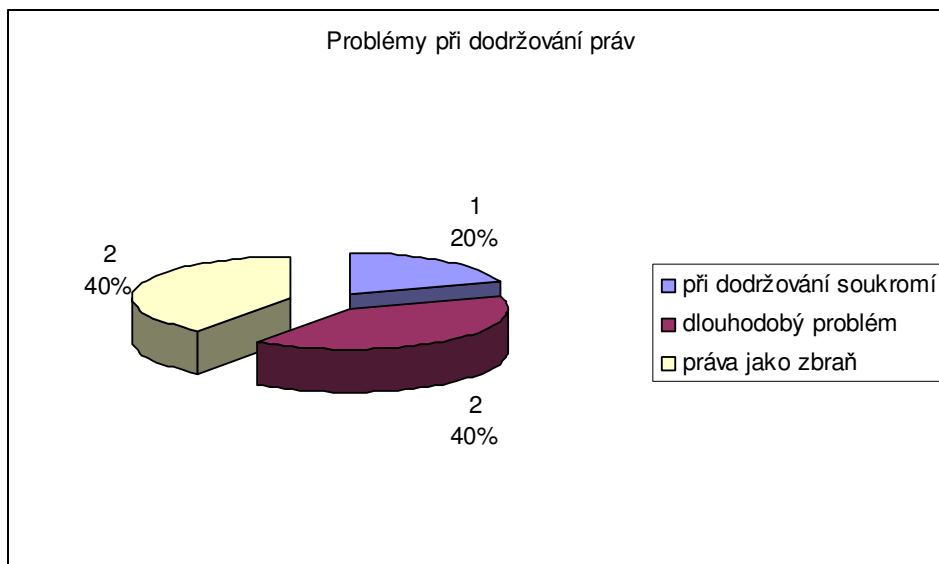
Zdroj: vlastní výzkum

Všichni z dotázaných odpověděli, že děti v dětských domovech jsou s právy seznámeny.

Z grafu 14 můžeme vyčíst, že z celkového počtu 20 respondentů odpovědělo 8 (40%), že děti jsou v dětském domově seznámeny s právy při rozhovorech, 5 (25%) při seznamování s vnitřním řádem, 2 (10%) při vstupním pohovoru a 5 (25%) dotázaných neodpovědělo.

- **9. Myslíte si, že nastávají problémy při dodržování práv dětí?**

Graf 15 Problémy při dodržování práv

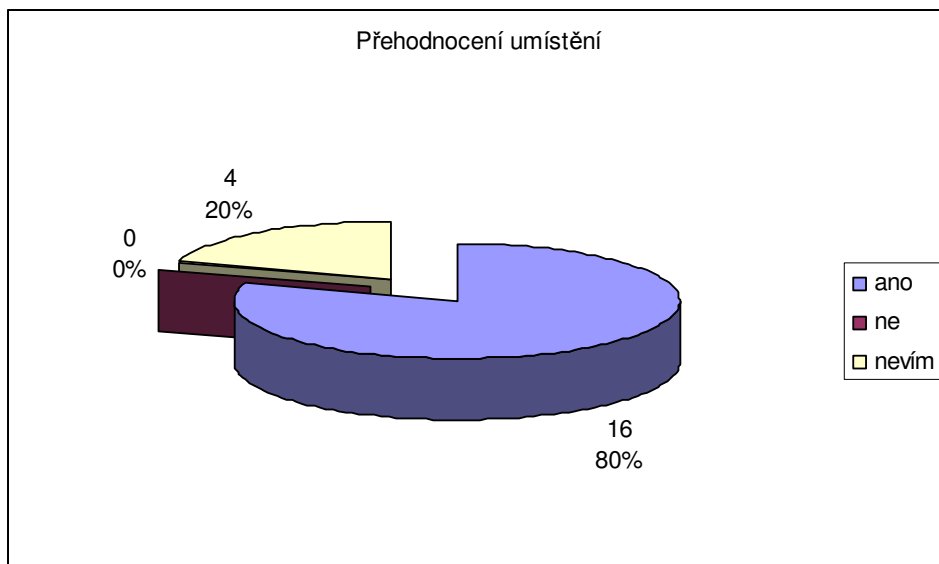
Zdroj: vlastní výzkum

Na tuto otázku odpovědělo 6 (30%) respondentů ANO a 14 (70%) respondentů NE.

Z grafu 15 je patrné, že z celkového počtu pěti respondentů byly uváděny tyto problémy: při dodržování práv v oblasti soukromí, to uvedl 1 (20%) respondent, 2 (40%) zmínili, že děti pojmají práva jako zbraň a 2 (40%) se shodli, že je to dlouhodobý problém.

- **10. Mají děti ve Vašem domově právo na přehodnocení umístění?**

Graf 16 Přehodnocení umístění

Zdroj: vlastní výzkum

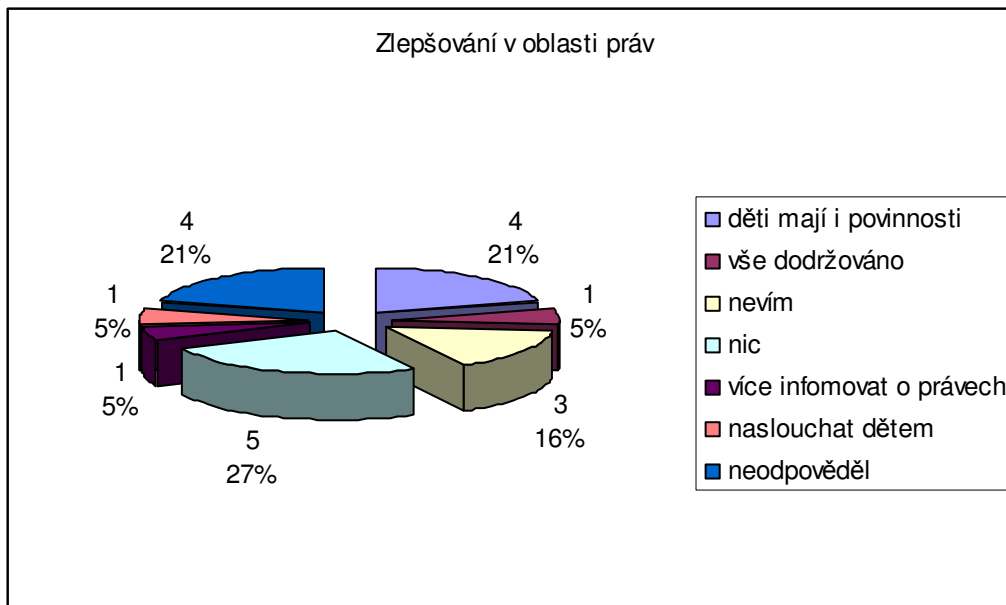
Z grafu 16 můžeme vyčíst, že z celkového počtu 20 respondentů odpovědělo 16 (80%) ANO, tedy že v domově děti mají právo na přehodnocení a 4 (20%) NE.

- **11. Mají děti ve vašem domově právo na společné umístění se sourozenci?**

Na tuto otázku odpovědělo všech 20 (100%) respondentů ANO, tedy že děti mají právo na společné umístění se sourozenci.

- 12. Co by se podle Vás mohlo zlepšit v oblasti dodržování práv dětí?

Graf 17 Zlepšování v oblasti práv

Zdroj: vlastní výzkum

Z grafu 17 je zřejmé, že z celkového počtu 20 respondentů odpovědělo 5 (27%), že by nic v této oblasti neměnili, 4 (21%), že by děti měly být seznamovány i s tím, že mají nějaké povinnosti a nejen práva, 4 (21%) neodpověděli, 3 (16%) dotazovaní nevěděli, 1 (5%) vyzdvihl, že by se mělo více naslouchat dětem, 1 (5%) respondent zmínil, že by se děti měly více informovat o právech a 1 (5%) zaměstnanec řekl, že vše je v této oblasti dodržováno.

5 DISKUSE

5.5.1 Obecné otázky

Na otázku č. 1 *Co je právo?* odpovědělo správně 20% dětí z výzkumného souboru a 9,2% dětí ze srovnávacího souboru. Příklad nebo neúplnou odpověď uvedlo 36,3% dětí z výzkumného souboru a 42,8% dětí ze srovnávacího souboru. Odpověď **nevím** zvolilo **43,8% dětí z dětských domovů a 42,8% dětí z běžného výchovného prostředí**. Tato čísla jsou poměrně vysoká, a proto je třeba v této oblasti děti více informovat.

Pro ověření hypotézy byl zvolen Mann Whitneyův U test (zkráceně M-W U). Tento test ukázal, že při srovnání celých souborů se výsledky průkazně liší, počet lidí, kteří nevědí, je sice skoro stejný, ale v souboru z roku 2009 je podstatně víc těch, kteří uvádějí správnou, nikoliv jen částečnou odpověď. To by ale mohlo odpovídat i tomu, že je tam jednoduše více starších. Výsledky mladších dětí se sice průkazně liší na hladině významnosti nižší než 0,05, ale v neprospěch dětí z výchovných ústavů (2009), výsledky starších (13 – 15) z tohoto souboru jsou lepší než z roku 2005, ale rozdíl není průkazný. V této otázce **hypotéza nebyla potvrzena** (Právní povědomí dětí z dětských domovů je na nižší úrovni než právní povědomí dětí z běžné základní školy).

Druhá otázka zněla: *Mají děti práva?* Zde byla nejvíce využívána odpověď, že **všichni mají práva**. Tuto odpověď zvolilo 65% dětí z výzkumného souboru a 77,8% dětí ze srovnávacího souboru. Dále bylo uváděno, že právo má prezident, dospělý, autorita (23,8%). Když shrnu tyto odpovědi, tak je patrné, že zhruba **čtyři pětiny odpověděly správně a pouze asi jedna pětina správně neodpověděla**.

Z odpovědí na otázku č. 3 *Mají děti práva?* vyplývá, že rozdíly jsou patrné na úrovni souborů (v roce 2009 15 % dětí nepřiznává dětem práva oproti 5,2% roku 2005); je to patrné na obou srovnávaných věkových úrovních, více u mladších, u starších neprůkazně (tam už zhruba stejný počet i přiznává, u mladších ani to ne).

Zatímco v roce 2005 nejsou patrné posuny s věkem, v roce 2009 jsou patrné ve všech případech (u sousedních kategorií na 5% hladině, při srovnání nejmladších

s nejstaršími na 1% hladině); u starších také již všichni přiznávají práva dětem, odpovědí „ano, ví jaká“ přibývá o 30 % v každé věkové kategorii.

Počet správných odpovědí, tedy odpověď **ano, ví, jaká má práva**, zvolilo 65% dětí z DD a 67,7% dětí z BVP.

Mann Whitneyův U test u této otázky ukázal, že **hypotéza je opět vyvrácena**. (Právní povědomí dětí z dětských domovů je na nižší úrovni než právní povědomí dětí z běžné základní školy).

Čtvrtá otázka zněla: **Měly by mít děti práva?** Z odpovědí je patrné, že 63,8% dětí z výzkumného souboru uvádí, **ano, ví, jaká práva mají**, a 61,3% dětí ze srovnávacího souboru. Odpověď **ne** zazněla pouze v 17,5% u dětí z DD a 1,8% dětí z BVP.

Mann Whitney U test ukázal, že zde **hypotézu nemůžeme potvrdit**.

V souvislosti s touto otázkou bych chtěla citovat Janu Stejskalovou (2008), která uvádí ve své disertační práci, že lidská práva jsou standardy, které rozpoznávají a ochraňují důstojnost lidské bytosti. Tvrdí, že zahrnují jak individuální lidské bytosti žijící ve společnosti s ostatními, tak jejich vztah k vládě a povinnosti vlády k nim. Stejskalová informuje, že žádná vláda, skupina lidí nebo jedinci nemají právo dělat cokoli, co porušuje práva druhých.

Pátá otázka: **Co je zákon?** ukázala, že rozdíly na úrovni souborů jsou patrné, průkazné na hladině menší než 1 %, podílejí se na nich obě věkové skupiny – v 2009 méně těch, kteří „neví“, ale současně podstatně méně „správných odpovědí“ (toto může být způsobeno tím, že každý trochu jinak hodnotí).

Věkové rozdíly jsou patrné jen mezi nejstaršími a ostatními skupinami; neprůkazný, ale výrazný je dílčí rozdíl mezi mladším věkem a staršími v souboru 2009, kde u nejmladších není žádná jednoznačně úplně správná odpověď, z toho vyplývá, že **hypotézu nelze potvrdit**.

Na otázku č. **6 Uved' příklad nějakého zákona** odpověděly děti z DD v 25% nevím, nebo neuvedly odpověď, 4 děti odpověděly špatně a zbytek uvedl příklad nějakého zákona. Děti z BVP uvedly nevím nebo špatnou odpověď v 26,6%.

Ani zde nelze prokázat, že „Právní povědomí dětí z dětských domovů je na nižší úrovni než právní povědomí dětí z běžné základní školy“, **hypotéza nebyla potvrzena**.

Poslední otázka, jež spadá do kategorie obecných, je č. 7 *Proč mají lidi zákony?* říká, že z výzkumného souboru neuvedlo odpověď 23,8% dětí a ze srovnávacího souboru 16,7% dětí.

Třicet devět dětí z DD (48,8%) uvedlo, aby byl pořádek, čtrnáct dětí (17,5%) uvedlo, co se smí a nesmí, čtyři děti (5,5%) zmínily, aby bylo na světě lépe, jedno dítě (1,3%) odpovědělo, aby si neublížili, a šest dětí (3,8%) uvádělo jiné důvody. Děti z běžného výchovného prostředí zmiňovaly v 48,8%, aby byl pořádek, 17,5% uvedlo, co se smí a co se nesmí, 5% dětí zvolilo, aby bylo na světě lépe, 1,3% respondentů odpovědělo, aby si neublížili, 23,8% si nevědělo rady s touto otázkou, a tedy neuvedlo žádnou odpověď.

Tady bohužel nejde testovat, zajímavý je rozdíl v zastoupení odpovědi „aby byl pořádek“ a především „co se smí a co se nesmí“; ostatní kategorie jsou příliš sporadické.

5.5.2 Situace – diskuse k odpovědím dětí z dětských domovů

U první situace: „Školní záznamy“ si je 80% dětí vědoma práva. (Pepík se může podívat na svou kartu, kde jsou o něm napsány různé věci). Většinou děti chápou toto právo jako spravedlnost a to v 79,5%, 18,99% jako autoritu (p.učitelka) a pouhých 1,27% pojímá právo jako abstrakci. **Čtyři pětiny dětí přiznávají Pepíkovi právo, což je nezanedbatelná položka.**

Druhá situace: „Svěření do péče“ ukazuje, že 95% dětí přiznává Marii právo (Marie se může rozhodnout, s kterým s rodičů by chtěla žít). Pouhých 5% tvrdilo, že Marie toto právo nemá. 83,75% dětí pojalo tuto situaci jako spravedlnost, 11,25% jako abstrakci a 5% jako autoritu (rodiče). **Z tohoto vyplývá, že většina dotázaných si je vědoma práva.**

Ze situace č. 3: „Výběr předmětů“ vyplývá, že pouhých 13,8% přiznává Janě právo (Jana si může vybrat, na které předměty chce chodit), zbytek respondentů, tedy 86,2%, tvrdilo opak. Z úrovně konceptualizace je patrné, že 87,5% pojímá tuto situaci jako spravedlivost, 8,75% jako autoritu (učitel) a 3,75% se vyjádřilo v abstraktních pojmech. **Většina respondentů Janě právo nepřiznává.**

V situaci č. 4 „**Odmítnutí injekce**“ uvedlo 60% dětí, že Petra má právo odmítnout injekci, tedy přiznává Petře právo. 40% dětí tvrdilo, že by lékař měl Petře injekci píchnout i přes její nesouhlas. U této situace je úroveň konceptualizace taková: 88,75% spravedlnost, 6,25% autorita a 5% abstrakce. **Z této situace vyplývá, že zde není moc velká převaha dětí, které přiznávají právo.**

Pátá situace „**Lékařská péče**“ ukazuje, že 98% dětí Kubovi přiznává právo (lékař by měl Kubovi pomoci, i když na ošetření rodiče nemají peníze). Pouhé 2% respondentů tvrdilo opak, tedy že lékař Kubovi pomoci nemusí, když na to rodiče nemají peníze. Úroveň konceptualizace: 92,31% spravedlnost a 5% se vyjadřovalo v abstraktních pojmech. **Z rozboru této situace je patrné, že děti jsou si vědomy práva.**

Šestá situace „**Svoboda tisku**“ byla rozebrána takto: 65% přiznávalo právo (měl by existovat zákon, podle kterého by ředitel mohl zakázat publikovat Markovy povídky). Třicet pět procent dětí se však domnívá, že by takovýto zákon existovat neměl. Z úrovně konceptualizace vyplývá, že 52,55% volilo spravedlnost, 28,21% autoritu (ředitel) a 19,23% zmiňovalo abstrakci. **Tato situace ukazuje, že děti potřebovaly pomoci, aby dokázaly vyjadřovat svůj názor, bez ohlížení se na autoritu (v tomto případě).**

Sedmá situace „**Hraní na hřišti**“ ukázala, že 98,8% dětí přiznává Míšovi a Davidovi právo (Míša i David mají právo hrát si na hřišti, i když jim to starší děti zakazují). Pouze 1,2% dětí tvrdí, že toto právo nemají. Úroveň konceptualizace: 95% spravedlnost, 3,75% uvádělo abstraktní pojmy a 1,25% autoritu (starší děti). **Z rozboru této situace vyplývá, že skoro všichni respondenti si uvědomují toto právo.**

Osmá situace „**Volba prezidenta**“ říká, že právo děti přiznávaly pouze v 3,6%. Zbytek respondentů si myslí, že by toto právo dětem náležet nemělo (právo volit dětem prezidenta). Úroveň konceptualizace: 66,67% dětí pojímalo toto právo autoritativně, 30,77% jako spravedlnost a 2,56% jako abstrakci. **Z rozboru situace je patrné, že děti se necítí na to, aby dokázaly rozhodnout v tak závažné situaci, jako je volba prezidenta.**

Z rozboru deváté situace „**Možnost pracovat**“ vyplývá, že 62,5% dětí přiznává Lucce právo pracovat a 37,5% se domnívá, že zákon, který umožní Lucii pracovat, by být neměl. Z úrovně konceptualizace můžeme vyčíst, že 96,2% pojímá toto právo jako spravedlnost a pouhých 2,56% dětí volilo abstrakci. **Zde můžeme říci, že většina dětí Lucii právo přiznává.**

Desátá situace „**Právo na soukromí**“ ukazuje, že 93,8% dětí přiznává právo (neměl by existovat zákon, který povoluje číst si osobní deník Bětky), a pouhých 6,2% uvedlo opak, tedy že by takový zákon existovat měl. Z úrovně konceptualizace bylo nahlíženo na toto právo v 76,92% jako na spravedlnost, v 17,95% jako abstrakci a v 5,13% volily autoritu (rodiče). **Z analýzy situace je zřejmé, že děti jsou si vědomy práva na soukromí.**

Z jedenácté situace „**Spravedlivý proces**“ je zřejmé, že 95% dětí odpovědělo, že by učitelka měla vyslechnout Tomáše, který se popral, a až poté ho trestat, tedy přiznává právo. V pouhých 5% toto právo přiznáváno není. Z rozboru konceptualizace vychází, že 93,75% dětí nahlíží na tuto situaci spravedlivě, 5% uvádělo autoritu a 1,2% zmiňovalo abstraktní pojmy. **Z této situace je viditelné, že děti jsou si vědomy práva na „spravedlivý proces“.**

Rozbor poslední dvanácté situace „**Návštěva lékaře**“ ukazuje, že 98% dětí odpovědělo kladně, tedy že by se šlo poradit k lékaři, i kdyby si to rodiče nepřáli a 2% dotázaných nesouhlasí. Z úrovně konceptualizace je patrné, že 86,08% uvádí spravedlnost, 10,13% autoritu (lékař) a 3,8% uvádělo abstraktní pojmy. **Z analýzy této situace je zřejmé, že děti jsou si vědomy práva „navštěvy lékaře“.**

5.5.3 Situace – diskuse ke srovnání odpovědí dětí z DD a z BVP

Obecně to vychází tak, že v míře přináležitosti se skupiny moc neliší, a to ani v rámci věkových skupin a výsledky obou hlavních souborů jsou hodně podobné. Tímto **vyvracím hypotézu**, že právní povědomí dětí v dětských domovech je na nižší úrovni než právní povědomí dětí z běžné základní školy.

V úrovni konceptualizace se liší ve všech otázkách – většinou je to minimálním zastoupením abstrakce, u „volby prezidenta“ i výrazně vyšším zastoupením odkazu na autoritu (u „práce“ zase nižším).

Liší se úroveň konceptualizace, ale jen při srovnání 2005 a 2009, v rámci těchto skupin nejsou ani rodové ani věkové rozdíly

K posunům v souvislosti s věkem dochází spíše v souboru z roku 2005, odpovědi dětí z r. 2009 jsou podobnější (i když je jich méně, a testy proto nevycházejí tak významně). **Z předchozího vyplývá, že se hypotéza nepotvrzuje.**

5.5.4 Přiznávání práv a povinností dětem i dospělým

Analýza těchto otázek neslouží k potvrzení či vyvrácení hypotézy, jedná se o rozbor, který přinese ucelenější přehled ve vnímání práv a povinností.

Analýza odpovědí na **práva dětí a dospělých** ukázala, že v přiznání práv není mezi soubory 2005 a 2009 mnoho rozdílů – v souboru z r. 2009 je vyšší míra přiznání práv v otázkách 1 a 10 dětem a 10 dospělým a nižší v otázkách 4,5 a 9 dětem a 5,9 dospělým. Dospělým přiznávají děti ze souboru 2005 více než dětem práva 1,2,3,4,10 a 12 a méně 6 a 8 (ale stále jsou to vysoká čísla). V souboru 2009 jsou rozdíly podobné – více 1,3,4,10 a 12 a relativně méně 8. U ostatních položek je prakticky shoda.

Nejsou patrné prakticky žádné rodové rozdíly, jen dívky 2005 častěji přiznávají dospělým právo pít alkohol než chlapci. Ve věku 10 až 12 děti ze souboru 2009 více přiznávají dětem právo dívat se na televizi (10) a méně jezdit sám ve výtahu a na bezplatné ošetření, ve věku 13 až 15 méně právo lhát, jezdit ve výtahu a opisovat a podvádět (2,4 a 5). Starší z obou souborů častěji přiznávají dětem právo na bezplatné ošetření a dívat se na TV (10 a 11), ze souboru 2005 i právo lhát a žít se svou rodinou.

V přiznání práv dospělým se mladší děti z obou souborů shodují, starší děti ze souboru 2009 častěji přiznávají dospělým právo žít se svou rodinou (100% shoda) a méně často práva v otázkách 2,8,9,12.

Analýza odpovědí **povinností dětí a dospělých** ukázala, že povinnosti: v souboru 2009 více přiznávají dětem povinnost v otázkách 2 a 3 a méně v otázkách 6 a 9 a dospělým více 1,2,4,8 a 11 a méně 6 a 9. Dětem v roce 2005 přiznávají více povinnosti v otázkách 1 a 2 než dospělým a méně v otázkách 3,7,8,10,11,12; v roce 2009 je to podobné – dětem více 1,2 a méně 7,8,10 a 12.

Mezi chlapci a dívkami minimum rozdílů – pouze v roce 2009 přiznávají dívky dětem méně povinnost v otázce číslo 9 a dospělým méně povinnost v otázce číslo 6 a více v otázce č.8 než chlapci. Mladší děti ze souboru 2009 přiznávají více dětem povinnost v otázce č.2 a dospělým v otázce č.1 a 2 než vrstevníci ze souboru 2005, starší děti 2009 více přiznávají dětem povinnosti v ot. 1 a 2 a méně v ot. 9 než vrstevníci z 2005, dospělým obě věkové skupiny v roce 2009 více přiznávají povinnosti v otázkách č. 1 a 2, starší děti také méně povinnost 9. Starší děti ze souboru 2005 méně přiznávají dětem povinnosti v otázkách 3,6,7 a 11 a dospělým 6 než mladší, u souboru 2009 se věkové kategorie v přiznání povinností dětem neliší, dospělým přiznávají starší méně povinnost v ot. 9 a více 12.

Na závěr rozboru práv a povinností dětí bych chtěla citovat Ottu Novotného (2009): s lidskými právy a svobodami jsou nerozlučně spojeny i povinnosti lidí a jejich odpovědnost. Tvrdí, že výrazně je to řečeno ve Všeobecné deklaraci OSN o lidských právech z roku 1948, podle níž každý podléhá při vykonávání svých práv a svobod takovým omezením, která stanoví zákon výhradně proto, aby bylo zajištěno uznání a dodržování práv a svobod ostatních lidí.

Dále Otto Novotný tvrdí, že podle mezinárodního práva, evropského práva a českého právního řádu neexistují žádná absolutní lidská práva a žádné absolutní lidské svobody. Podle Novotného jsou všechna lidská práva a svobody určitým způsobem limitovány. Dále míní, že koncepce lidských práv a svobod jako nerozlučně spojených s povinnostmi lidí a jejich odpovědností není vždy dostatečně uznávána ani v odborných kruzích. Vývoj došel tak daleko, že v našem ústavním právu není nikde výslovně pamatováno na takovou základní povinnost všech občanů, jako je povinnost zachovávat zákony, říká Novotný.

5.5.5 Rozbor tabulky dobrého občana

U vlastností dobrého občana se soubory 2005 a 2009 docela dost liší, obecně u většiny položek volí děti ze souboru 2009 méně často varianty odpovědí „důležité“ nebo „spíše důležité“. Shodně vysoce hodnotí jen „řídí se zákony“ a „hodně pracuje“, hodně velké rozdíly jsou v otázkách angažovanosti, loajality, občanského cítění (5,6,7,9,10,11,13,14,15); průkazně častěji uvádějí jen „vstoupí do politické strany (ale myslí si to i tak jen necelá třetina z nich).

Chlapci i dívky z obou souborů nedávají odlišné odpovědi, rozdíly v jednotlivých věkových kategoriích jsou v obou souborech podobné – pokles důležitosti shodně u otázek 7, 10, 13,14,15. U 10 až dvanáctiletých je patrný i pokles u ot. 3, u 13 až patnáctiletých i u ot. 6 a nárůst u ot. 4. V souvislosti s věkem je patrný pokles hodnocení důležitosti u ot. 7, 10 13 v souboru 2005 a mírně vyšší hodnocení otázek 9 a 13 u nejstarších v souboru 2009.

5.5.6. Doplnující otázky pro děti

- **Kdo Tě má na světě nejraději?**

Na tuto otázku bylo vytvořeno 15 kategorií. Děti z výzkumného souboru nejčastěji uváděly matku (25,0%), rodiče (22,5%), jiní dospělí (12,5%), široká rodina (10,0%). Osm dětí zmínilo jiné děti (10,0%), 6 dětí sourozence (7,5%), 4 děti sdělily příbuzné (5%), 3 děti (3,8%) prarodiče, jedno dítě uvedlo otce (1,3%) a jedno nevědělo (1,3%).

Děti ze srovnávacího souboru uváděly rodiče (31,3%), širší rodina (28,9%), matka (8,2%), jiné děti, kamarádi (7%), prarodiče (1,7%), otec (1,7%), zvíře a člověk uvedlo šest respondentů a 21 respondentů nevědělo.

- **Máš doma svůj vlastní pokoj? A máš svůj koutek, pracovní stůl a židli?**

Výzkum ukázal, že DD mají vlastní pokoj v 18,8% a BVP v 47,9%. Se

sourozencem má pokoj 37,5% dětí z DD a 48,3% dětí BVP a vlastní pokoj nemá 43,8% dětí z DD a 3,8% z BVP.

Vlastní koutek, kde je pracovní stůl a židle, vlastní 95,29% dětí z BVP a 41,54% dětí z DD a koutek doma nemá 4,71% dětí z BVP a 58,46% dětí z DD.

Výzkum ukázal velmi **nepříjemné zjištění, že 58,46% dětí z DD nemá vlastní koutek, kde by měl stůl a židli.**

- **A teď mi pověz, býváš často nemocný?**

Rozbor ukazuje, že 36,25% dětí z DD a 6,21% ze základních škol nebývají vůbec nemocní. Výjimečně bývají nemocní děti z DD z 35% a děti ze základních škol z 52,76%. Děti z DD jsou jen občas nemocní v 21,25% a děti ze základních škol v 37,24% a velmi často bývají nemocní děti z DD v 7,5% a děti ze základních škol v 3,79%.

- **Z čeho máš největší obavy nebo strach?**

Na tuto otázku bylo vytvořeno 51 kategorií. Nejčastější odpovědi DD byly: budoucnost (21,3%), ničeho (15%), zvířata (11,3%) a neví (6,3%). Mezi další odpovědi patřily: tma, vyhození ze školy, známky, propadnutí, úraz, nemoc, o rodiče, přírodní katastrofy. Nejčastější odpovědi dětí ze základních škol byly známky (7,9%), přijímačky (5,1%), válka (4,5%) a budoucnost (3,1%).

- **A na co se nejvíc těšíš?**

Na tuto otázku bylo vytvořeno 41 kategorií. Nejčastější odpovědi dětí z DD byly Vánoce, Velikonoce (33,8%), prázdniny (22,5%) a domov (17,5%). Mezi další odpovědi, jež byly zastoupeny v malém počtu, patřily: narozeniny, svátek, svatba, vyjít školu, až budou dospělé, až budou pracovat či odpoledne s kamarády.

Nejčastější odpovědi u dětí ze základních škol byly Vánoce, Velikonoce (16,8%), prázdniny (13%), sních (7%), dospělost (6,5%).

Rozbor ukázal, že na tuto otázku odpovídaly shodně jak děti z DD, tak děti z BVP.

- **A jakou řečí se u vás doma mluví?**

Na tuto otázku odpověděly všechny děti z DD, že mluví česky, a jedno dítě mluví česky a slovensky a šest dětí mluví ještě romsky. Děti z BVP mluví 98,29% česky. Dále se objevují jazyky jako slovenština (10,27%) či němčina (12,33%).

Hypotéza: „Právní povědomí dětí z dětských domovů je na nižší úrovni než právní povědomí dětí z běžné základní školy“. **Hypotézu nebyla potvrzena.**

Cíl 1: Cílem práce je zjištění, zda děti znají svá práva. **Domnívám se, že cíl byl splněn.**

5.5.7 Diskuse k dotazníku zaměstnanců DD

Při sběru dat u dotazníkového šetření jsem byla velmi mile překvapena tím, že všechny 4 organizace (DD Volyně, DD Písek, DD Kašperské hory, DD Planá) mi vyšly vstříc a všechny dotazníky mi byly vyplněny a zaslány během krátké doby.

Z celkového počtu 20 respondentů bylo 16 (80%) žen a 4 (20%) mužů. Věk dotazovaných: 8 (40%) respondentů ve věku více jak padesát let, 6 (30%) ve věku 40-50 let, 3 (15%) ve věku 30-40 let a ve věku 25-35 let byli 3 (15%). Překvapilo mne, že nejvíce zaměstnanců bylo ve věkové hranici nad 50. Spíše bych očekávala, že zde bude více mladších zaměstnanců. Otázka, jež se týkala vzdělání, potvrdila moje očekávání. Čtrnáct (70%) respondentů vystudovalo střední školu, 5 (25%) vystudovalo vysokou školu a 1 (%) dotázaný byl vyučen. Obory, jež respondenti uváděli: vychovatelství, speciální pedagogika, zdravotní sestra, gymnázium či ekonomické zaměření. Zaměstnanci, kteří neměli vzdělání pedagogického nebo sociálního směru, museli podstoupit kurz, kterým si zvýšili kvalifikaci.

První otázka, která se týkala tématu, zněla: **Máte ve vašem domově nějaká opatření sloužící k dodržování práv?** Z celkového počtu 20 respondentů odpovědělo 14 (66%) respondentů vnitřní řád, 1 (5%) dotazovaný zmínil ústavu, 4 (19%) neodpověděli a 1 (5%) nevěděl. Z rozboru této otázky tedy vyplývá, že stěžejní opatření je vnitřní řád.

Další otázka: **Jakými dokumenty se řídíte při dodržování dětských práv?** Zde se zaměstnanci rozepsali a uvedli mnoho dokumentů, kterými se v DD dodržují práva. Nejvíce respondentů uvedlo opět vnitřní řád, což je dokument, který má vypracované každé zařízení, a samozřejmě, že v každém DD je uzpůsoben jeho chodu. Dalším stěžejním dokumentem byla uváděna Listina základních práv a svobod, zákon 109/2002 Sb., zákon o rodině, zákon č. 102/2002 sb. . Překvapující pro mne bylo, že pouze jeden respondent zmínil Úmluvu o právech dítěte. Tento dokument totiž považuji za velice důležitý při dodržování dětských práv. Myslím si, že znalost Úmluvy o právech dítěte není dostačující a na toto upozorňuje i závěrečná zpráva Výboru pro práva dítěte.

Jedním z důležitých zjištění závěrečné zprávy byla obecně nízká úroveň vědomostí o obsahu Úmluvy o právech dítěte, nízké povědomí o právech dítěte a o doporučeních, jak tuto situaci změnit. Tato situace do určité míry pramení z jistého nedoceňování péče o dítě v rámci sociální politiky státu (Dunovský, 2008).

Na otázku **Které právo je podle Vás nejdůležitější dodržovat?** padlo mnoho rozmanitých názorů. Sedm dotazovaných se shodlo, že nejdůležitější je dodržovat právo na svobodu projevu, dále byla uváděna práva jako je právo na kontakt s rodiči, na plnohodnotný život, na vzdělání, na soukromí a na ochranu a rozvoj. Jeden dotázaný napsal, že všechna práva jsou důležitá dodržovat. S tímto názorem bych se ztotožňovala. Jelikož je velice těžké najít opravdu jen to jedno „nej“ právo, které je nejdůležitější dodržovat. Jeden zaměstnanec neodpověděl a jeden uvedl, že neví.

Další otázka zněla: **Jaké možnosti pro vyjadřování názorů mají děti?** Respondenti zmiňovali: 6 (30%) vychovatele, 3 (15%) sociální pracovníci, 3 (15%) společná sezení, 2 (10%) pedagogického pracovníka, 2 (10%) výchovného poradce, 2 (10%) psychologa, 1 (5%) ředitele a 1 (5%) neodpověděl. Z rozboru této otázky

vyplývá, že děti v těchto 4 DD mají velké možnosti, komu se mohou svěřit a říci svůj názor.

Na otázku **Myslíte si, že nastávají problémy při dodržování práv dětí?** Padlo několik zajímavých odpovědí. Šest respondentů si myslí, že nastávají problémy v oblasti dodržování dětských práv a čtrnáct dotázaných je přesvědčeno o opaku. Z důvodů, které zaměstnanci ve svých odpovědích uváděli, pak padl názor, že děti pojmají svá práva jako zbraň. Myslím si, že toto může být opravdu velký problém, když dítě začne své právo pojmát jako zbraň vůči zaměstnancům, svým rodičům či ostatním dětem.

Otázka **Mají děti ve Vašem domově právo na přehodnocení umístění?** Některé zaměstnance tato otázka zaskočila, protože si s ní nevěděli rady. Čtyři respondenti odpověděli neví, což pro mě bylo nemilým překvapením, protože si myslím, že je docela důležité, aby toto zaměstnanci v DD věděli. Šestnáct respondentů odpovědělo ano, tedy že děti mají právo na přehodnocení umístění.

Na otázku **Mají děti ve vašem domově právo na společné umístění se sourozenci?** Všichni zaměstnanci odpověděli shodně, že děti mají právo na společné umístění se sourozenci. Takto si myslím, že je to správně, že děti nemusejí být v DD samy, když mají možnost být se svým bratrem nebo sestrou.

Poslední otázka v tomto dotazníku zněla: **Co by se podle Vás mohlo zlepšit v oblasti dodržování práv dětí?** Velice mne zajímalo, co zaměstnanci na tuto otázku odpoví. Pět dotázaných (27%) uvedlo, že by nic v této oblasti neměnili, 4 (21%), že by děti měly být seznamovány i s tím, že mají nějaké povinnosti a nejen práva. Tak s tímto tvrzením souhlasím. Děti by měly znát samozřejmě i své povinnosti. Čtyři zaměstnanci (21%) neodpověděli, 3 (16%) dotazovaní nevěděli, 1 (5%) vyzdvihl, že by se mělo více naslouchat dětem, 1 (5%) respondent zmínil, že by se děti měly více informovat o právech a 1 (5%) zaměstnanec řekl, že je vše v této oblasti dodržováno.

Cíl 2: Cílem práce je ověření, zda v ústavních zařízeních jsou dodržována dětská práva. **Domnívám se, že cíl byl splněn.**

6 ZÁVĚR

Problematika práv dětí je stále více diskutovaným a stále aktuálním problémem. Proto jsem si zvolila k psaní diplomové práce téma „Práva dětí v ústavní péči“, kde je možno zjišťovat a zkoumat stále něco nového. Diplomová práce ověřovala, zda jsou v ústavních zařízeních dodržována dětská práva a zda děti svá práva znají. Výzkum byl realizován ve čtyřech dětských domovech. Pro sběr dat byly použity kvantitativní metody.

Statistická analýza obecných otázek ukázala, že děti z dětských domovů i děti z běžného výchovného prostředí mají problémy s chápáním práva a zákonů. Z tohoto vyplývá, že je nutné děti více seznamovat a informovat v této oblasti. Rozbor obecných otázek dále ukázal, že se nepodařilo potvrdit hypotézu ani v jedné ze sedmi obecných otázek („Právní povědomí dětí z dětských domovů je na nižší úrovni než právní povědomí dětí z běžné základní školy“). Rozbor v některých otázkách (např.: „Co je právo?“ „Co je zákon?“) prokázal, že odpovědi dětí jsou závislé na věku respondentů. Tato závislost se objevovala jak u dětí z dětských domů, tak u dětí z běžného výchovného prostředí.

V rámci druhé části dotazníku, tedy „přináležitosti práv“ (dítěti je přečtena situace a dítě se do ní vžívá a rozhoduje, jak by jednalo), nebyly prokázány významné rozdíly. Proto ani v tomto případě nebyla možnost potvrdit hypotézu. („Právní povědomí dětí z dětských domovů je na nižší úrovni než právní povědomí dětí z běžné základní školy“).

Analýza konceptualizace, tedy pojmového vnímání práva ukázala, že v míře přináležitosti se skupiny moc neliší (děti z DD a děti z BVP), a to ani v rámci věkových skupin, příliš ani s věkem nejsou rodové rozdíly a výsledky obou hlavních souborů jsou hodně podobné. Z tohoto je patrné, že hypotéza opět nebyla potvrzena.

Nepatrné rozdíly se týkají výběru předmětů, volby prezidenta, (děti z dětských domovů přiznávají méně, což je realističtější), dále odmítnutí injekce, svobody tisku, hraní na hřišti, možnosti pracovat a práva na soukromí (tam naopak víc). Děti z DD se rozhodují více spravedlivě než děti z BVP.

Analýza přiznávání práv a povinností dětem a dospělým neslouží k potvrzení či vyvrácení hypotézy, jedná se o rozbor, který přinese ucelenější přehled ve vnímání práv a povinností. Tento rozbor ukázal zajímavé zjištění, že všichni respondenti se shodli, že desetileté dítě nemá právo pít alkohol, dále se všichni dotázaní shodli, že mají právo žít se svou vlastní rodinou, 100% respondentů tvrdilo, že musí poslouchat své rodiče. Zarážející však bylo zjištění, že 72,5% dětí si myslí, že musí udělat vše, co mu řekne někdo starší, a 16,25% respondentů uvedlo, že musí dát každému to, o co si řekne. Tato analýza ukázala, že děti v dětských domovech jsou oslabeny v oblasti vnímání těchto povinností. Proto je důležité děti vzdělávat v oblasti sociálně patologických jevů a rozvíjet tyto oblasti i do praktického života.

Nejtěžší částí dotazníku pro děti byla tabulka dobrého občana. Zde děti hodnotily, jak důležitá pro ně jsou občanská práva a povinnosti. Statistický rozbor ukázal, že u vlastností dobrého občana se soubory 2005 a 2009 docela dost liší, obecně u většiny položek volí děti ze souboru 2009 méně často varianty odpovědí „důležité“ nebo spíše důležité“. Naopak děti ze srovnávacího souboru mnohem častěji uváděly varianty „důležitý“ (čím byly děti starší, tím častěji uváděly tuto odpověď). Velké rozdíly nastávaly v otázkách angažovanosti, loajality a občanského cítění. Obraz „dobrého občana“ bývá odrazem politického či společenského dění.

Poslední část dotazníku byla zaměřena na doplňující otázky pro děti. První otázka „Kdo Tě má na světě nejraději?“ ukázala, že respondenti odpověděli, že v 12,5% je mají rádi jiní dospělí, 10% uvedlo jiné děti, kamarád a 1,3% neví. Tento rozbor ukázal, že rodinné zázemí respondentů není uspokojivé. Z analýzy je patrné, že děti z dětských domovů nemají oporu v rodině.

Alarmujícím zjištěním bylo, že 58,46% dětí z dětských domovů nemá svůj koutek se stolem a židlí. Z toho vyplývá, že více jak polovina dětí nemá své místo, kde by se mohla připravovat do školy.

V oblasti zdraví se jeví být vše v pořádku, děti se cítí být spíše zdravé.

Na otázku „Z čeho máš největší obavy nebo strach?“ odpověděli respondenti nejčastěji budoucnost (odchod z dětského domova). Toto může souviset s tím, že některé děti nemají rodinné zázemí, nebudou se mít kam vrátit, a proto se obávají

budoucnosti. Proto je důležité, aby byly děti v dětských domovech dobře připravovány pro vstup do života.

Dotázaní z dětských domovů se nejvíce těší na Vánoce, Velikonoce, prázdniny (tyto odpovědi se shodovaly s dětmi z BVP). U dětí z DD se dále vyskytovala odpověď domů. Děti se těší až budou moci opustit ústav, ale zároveň se obávají, co bude dál (viz předchozí otázka).

Co se týká jazyků, tak všechny děti mluví česky a 6 dětí mluví k tomu romsky. Zde se může stát, že může docházet k jazykovým bariérám (např. při plnění povinné školní docházky). Proto je třeba věnovat větší pozornost těmto jazykovým bariérám.

Výsledky tohoto výzkumu povedou k vytvoření návrhu a doporučení na zvyšování právního povědomí dětí z dětských domovů, dále budou publikovány ve vybraném odborném časopise. Diplomová práce může být dále využita jako informační materiál pro širokou veřejnost, studenty či zaměstnance dětských domovů.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- 1) *Anglicko-český česko-anglický slovník*. 5. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998. 1102 s. ISBN 80-7182-071-7
- 2) BAKEŠ a kol. *Velký domácí slovník*. 1. vyd. Praha: Lidne Praha, 1999. 744 s. ISBN 80-861196-04-6
- 3) BASTIAT, F., *The Law*. Montana: Kessinger Publishing, 2007. 61p. ISBN 978-1-933550-14-5
- 4) BLAŽKOVÁ, M. *Co je deklarace práv dítěte*, [ref. 2008-12-8]. Dostupné z: <http://www.zkola.cz/zkedu/predskolou/rizeniskolstviazakladnilegislativa/pravaapovinnosti/detskaprava/1665.aspx>
- 5) BRIDGEMAN, J., *Parental Responsibility, Young CHildren and Healthcare Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 282 p. ISBN 978-0-521-86312-4
- 6) BULL, R., *CHildren and the Law*. 1.vyd Ames: Blackwell Publishing, 2001. 448 p. ISBN 978-0-631-22683-3
- 7) BŮŽEK, A., MICHALÍK, J. *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000. 170 s. ISBN 80-244-0054-5
- 8) COGHLAN, M. et al. *Integrating Imigrant CHildren into Schools Europe*. Brusel: Eurydice, 2004. 100 p. ISBN 2-87116-376-6
- 9) *Convention on the Rights of the Child*. [2008-12-28]. Dostupné z: <http://www.unicef.org/crc/>

- 10) ČECHOVÁ, V. a kol. *Psychologie a pedagogika II*. 1. vyd. Praha: Informatorium, 2004. 160 s. ISBN 80-7333-028-8

- 11) ČECHOVÁ, V. a kol. *Speciální psychologie*. 4.vyd. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2003. 173 s. ISBN 80-7013-386-4

- 12) DUNOVSKÝ, J. *Sociální pediatrie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999. 284 s. ISBN 80-7169-254-9

- 13) DUNOVSKÝ, J. *Dětská práva v ČR a jejich plnění*. [ref. 2008-12-8]. Dostupné z: <http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=176>

- 14) DVOŘÁKOVÁ, J. *Právní povědomí romských a neromských dětí*. České Budějovice, 2002. 143 s. Diplomová práce na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Jiří Kovařík, PhD.

- 15) DVOŘÁKOVÁ, J. *Právní povědomí dětí s dětských domovů se školou*. České Budějovice, 2007. 137 s. Diplomová práce na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Vedoucí diplomové práce PhDr. František Mann, CSc.

- 16) EICHER, B., RYSKA, R. *Základy společenských věd*. 3.vyd. Praha: Fortuna, 2003. 168 s. ISBN 80-7168-787-1

- 17) HART, H. *Pojem práva*. 1.vyd. Praha: Prostor, 2004. 316 s. ISBN 80-7260-103-2

- 18) HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X

- 19) HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003. 1320s.
ISBN 80-7179-740-5
- 20) Historické etapy poznání dítěte a dětství. [ref. 2008-12-8]. Dostupné z:
http://www.detskaprava.cz/pedagog/opravech_etapy.asp
- 21) HRUŠÁKOVÁ, M. *Czech Family Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 103 s.
ISBN 80-210-3937-X
- 22) JIRÁSKOVÁ, V. a kol. *Základy společenských věd*. 1. vyd. Praha: Eurolex
Bohemia, 2004. 851 s. ISBN 80-86432-66-1
- 23) KING, R., *The Psychoanalytic Study of the Child*. Yale: Yale University Press,
2008. 384 p. ISBN 978-0-30012-540-5
- 24) KOBLOVÁ, S., MIŠURCOVÁ, V. *Práva dítěte v dokumentech*. Praha: Themis,
1999. 94 s. ISBN 80-8521-56-7
- 25) KOVAŘÍK, J., a kol. *Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální
služby*. České Budějovice: ZSF JU v ČB, 2001. 222s. ISBN 80-7040-531-7
- 26) KREJČÍŘOVÁ, D., ŘÍČAN, P. *Dětská klinická psychologie*. 4. vyd. Praha: Garada
Publishing, 2006. 604 s. ISBN 80-247-1049-8
- 27) LANGMEIER, J. a kol. *Vývojová psychologie s úvodem do vývojové
Neurofyzologie* 1. vyd. Praha: Nakladatelství H&H, 1998. 132 s.
ISBN 80-86022-37-4
- 28) LANGMEIER, J. *Vývojová psychologie pro dětské lékaře*. 2. vyd. Praha:
Avicenum, 1999. 288 s. ISBN 80-201-0098-7

- 29) LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing. 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195X
- 30) LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9
- 31) LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. 1. vyd. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1963. 297 s.
- 32) MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 288 s. ISBN 80-7178-549-0
- 33) NOVOTNÝ, O. *Práva a povinnosti*. [2009-4-17]. Dostupné z: <http://www.lidovky.cz/i-u-deti-maji-byt-prava-a-povinnosti-nerozlucne>.
- 34) ONDRÁČKOVÁ, J. *Co je úmluva o právech dítěte*. Praha: Český helsinský výbor, 1996. 16 s. ISBN 80-902393-0-7
- 35) PRŮCHA, J. a kol. *Pedagogický slovník*. 5. vyd. Praha:Portál, 2008. 322 s. ISBN 978-80-7367-416-8
- 36) Relationships, children and the law. [2008-12-29]. Dostupné z: <http://www.parentscentre.gov.uk/familymatters/relationshipschildrenandthelaw/>
- 37) ROMAN, D. *Úmluva o právech dítěte a její charakteristika: Mezinárodní ochrana práv dítěte a další dokumenty. Rodina a základy rodinného práva*. 1.vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. 175 s. ISBN 80-7182-076-8

- 38) ROZNEROVÁ, A. *Úmluva o právech dítěte – problematika zdravotní prevence*. České Budějovice, 2004. 62 s. Ročníková práce na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Vedoucí ročníkové práce Mgr. Jitka Dvořáková
- 39) RYSKA, R., *Právo pro střední školy*. 6. vyd. Praha: Fortuna, 2007. 175 s. ISBN 978-80-7168-976-8
- 40) SLOMEK, Z. *Speciální pedagogika: Etopedie*. České Budějovice: ZSF JU v ČB, 2006. 43 s.
- 41) SPIRIT, M. *Základy práva pro neprávnický*. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. 303 s. ISBN 80-86898-03-2
- 42) ŠRÁMKOVÁ, M. *Sociální aspekty Úmluvy o právech dítěte*. České Budějovice, 2001. 98 s. Diplomová práce na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jiří Kovařík
- 43) ŠRÁMKOVÁ, M. *Zdravotní stav dětí opouštějících v 18 letech DD (somatický i psychický)*. České Budějovice, 1999. 29 s. Ročníková práce na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Vedoucí ročníkové práce Prof. Mudr. Jiří Dunovský, DrSc.
- 44) STEJSKALOVÁ, J. *Implementace dětských práv a právního povědomí u dětí školního věku a vzdělávací kurz v oblasti dětských práv formou e-learningu*. České Budějovice, 2008. 117 s. Disertační práce na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Vedoucí disertační práce doc. PhDr. Adéla Mojžíšová, Ph.D.
- 45) ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. 247 s. ISBN 80-246-0877-4

- 46) VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 522 s.
ISBN 80-7178-308-0
- 47) VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I: Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8
- 48) VERHELLEN, E. *Convention on the Rights of the Child*. Apeldoorn: Garant, 2000. 196 p. ISBN 978-9-04411-081-4
- 49) Výbor pro práva dítěte: Ochrana českých dětí je na dobré úrovni. Je však stále co zlepšovat. [ref. 2008-12-7].
Dostupné z: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=937>
- 50) Vyhláška MŠMT č. 334/2003 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy či ochranné výchovy ve školských zařízeních
- 51) Vyhláška MŠMT č. 458/2005 Sb., kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče
- 52) WALLACE, R., *International Law*. Andover: Sweet & Maxwell, 2005. 370 p.
ISBN 978-0-42188-410-6
- 53) Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy a preventivně výchovné péči
- 54) Závěrečná zpráva výboru OSN pro práva dítěte: Česká republika. Zpráva vychází z posledního závěru Výboru pro práva dítěte OSN (kontrolní orgán Úmluvy o právech dítěte) ze dne 31.1.2003. CRC/C15/Add. 201, český překlad součástí usnesení vlády ze dne 10.září 2003 č.898. Zpráva vychází ze stavu k 31.1.2005

8 KLÍČOVÁ SLOVA

Právo

Děti

Ústavné péče

Dětský domov

9 PŘÍLOHY

Příloha 1 – Dotazník pro děti z DD

Příloha 2 - Dotazník pro zaměstnance DD

Testová baterie pro výzkum právního povědomí dětí z DDŠ

(Obecné otázky, Meltonovo interview pojetí práva - situace; přiznávání práv a povinností dětem i dospělým, tabulka „dobrého občana“; doplňující otázky pro děti.)

Identifikační údaje:

1. Pohlaví a) chlapec
b) dívka
2. Věk.....
3. Třída.....
4. Škola a) základní
b) speciální

Obecné otázky:

1. Co je to právo?
2. Kdo má práva?
3. Mají děti práva?

Jaká práva?

- #### 4. Měly by mít děti práva?

Jaká práva?

- ## 5. Co je to zákon?

6. Uved' příklad nějakého zákona:

7. Proč mají lidi zákony?

Situace:

1. Pepík ví, že má ve sborovně svou kartu, kde jsou o něm napsány různé věci (třeba, jak se chová, jaké má známky apod.) a chtěl by vědět, co je v ní napsáno. Učitelka mu řekla, že nemá právo svojí kartu vidět. Měl by existovat zákon, že se Pepík může podívat na svoji kartu? Proč?

A můžeš mi to trochu víc vysvětlit?

2. Mariini rodiče se rozvádějí. Matka chce, aby Marie žila s ní, ale otec si přeje, aby bydlela u něho. Měl by existovat zákon, že Marie se může sama rozhodnout, s kým bude žít? Proč?

A můžeš mi to trochu víc vysvětlit?

3. U Jany ve škole musí všichni chodit na hodinu čtení navíc. Jana ale nerada čte a myslí si, že by to neměla mít povinné. Měl by existovat zákon na to, že si Jana může vybrat, na které předměty chce chodit? Proč?

A můžeš mi to trochu víc vysvětlit?

4. Petra šla k doktorovi a ten jí řekl, že by měla dostat injekci. Petra řekla, že si injekci dát nenechá. Měl by existovat zákon na to, že doktor může Petru přinutit, aby dostala injekci, i když ona nechce? Proč?

A můžeš mi to trochu víc vysvětlit?

5. Kuba si ublížil, když si kopal s míčem, a odvezli ho do nemocnice. V nemocnici mu řekli, že mu nemohou pomoci, protože jeho rodiče nemají dost peněz na zaplacení ošetření. Měl by existovat zákon, že doktor musí Kubovi pomoci, i když za to jeho rodiče nemohou zaplatit? Proč?

A můžeš mi to trochu víc vysvětlit?

6. Marek psal povídku pro školní časopis. Píše v ní, že se mu nelíbí školní řád. Ředitel mu řekl: „Tohle ti nemůžeme otisknout.“ Měl by existovat zákon, podle kterého ředitel může zakázat, aby Markova povídka v časopise vyšla? Proč?

A můžeš mi to trochu víc vysvětlit?

7. Míšovi a Davidovi je oběma šest let. Hráli si na hřišti na honěnou a přišly k nim nějaké desetileté děti. Tyhle starší děti jim řekli ať odejdou, protože tak malé děti si tam ještě nesmějí hrát. Měl by existovat zákon na to, že tam David a Míša můžou zůstat? Proč?

A můžeš mi to trochu víc vysvětlit?

8. Někteří lidé si myslí, že by měl existovat zákon, který dětem povoluje volit prezidenta. Myslíš si, že by takový zákon měl existovat? Proč?

A můžeš mi to trochu víc vysvětlit?

9. Lucka chtěla pracovat v Potravinách u pana Vrány. Pan Vrána jí řekl, že není dost stará na to, aby mohla pracovat. Měl by existovat zákon, že děti jako Lucka mohou pracovat, pokud chtějí? Proč? Od kolika let si myslíš, že by Lucka mohla pracovat?

A můžeš mi to trochu víc vysvětlit?

10. Bětko si psala deník a říkala, že ho nesmí nikdo číst, ani její rodiče. Měl by existovat zákon na to, že Bětkiny rodiče si mohou přečíst její deník, i když ho Bětko nechce nikomu ukázat? Proč?

A můžeš mi to trochu víc vysvětlit?

11. Tomáš se ve škole popral. Učitelka mu řekla, že bude muset zůstat po škole. Tomáš jí říkal: „Počkejte. Napřed Vám musím povědět, jak to bylo.“ Měl by existovat zákon na to, že učitelka nesmí Tomáše potrestat, dokud jí nevysvětlí, jak to bylo? Proč?

A můžeš mi to trochu víc vysvětlit?

12. Honza chtěl jít k doktorovi. Chtěl s ním mluvit o některých věcech, které ho trápí, ale rodiče mu to nedovolili. Měl by existovat zákon, že se Honza může jít poradit k doktorovi, i když si to jeho rodiče nepřejí? Proč?

A můžeš mi to trochu víc vysvětlit?

Přiznávání práv a povinností dětem i dospělým:

(Zakroužkujte u každé věty, zda s ní souhlasíte či nikoliv.)

Desetileté dítě má právo:

1) říci nahlas, co si myslí	ano	ne
2) lhát, když je to pro něj výhodné	ano	ne
3) pít alkoholické nápoje	ano	ne
4) jezdit samo ve výtahu	ano	ne
5) opisovat a podvádět, když si neví rady	ano	ne
6) žít se svou vlastní rodinou	ano	ne
7) ukrást něco, když to nikdo nevidí	ano	ne
8) hrát si, když má volný čas	ano	ne
9) uhodit toho, kdo ho urazí	ano	ne
10) dívat se na televizi, kdy se mu zachce	ano	ne
11) na bezplatné lékařské ošetření	ano	ne
12) vždy prosadit to, co se mu zachce	ano	ne

Dospělý člověk má právo:

1) říci nahlas, co si myslí	ano	ne
2) lhát, když je to pro něj výhodné	ano	ne
3) pít alkoholické nápoje	ano	ne
4) jezdit samo ve výtahu	ano	ne
5) opisovat a podvádět, když si neví rady	ano	ne
6) žít se svou vlastní rodinou	ano	ne
7) ukrást něco, když to nikdo nevidí	ano	ne
8) hrát si, když má volný čas	ano	ne
9) uhodit toho, kdo ho urazí	ano	ne
10) dívat se na televizi, kdy se mu zachce	ano	ne
11) na bezplatné lékařské ošetření	ano	ne
12) vždy prosadit to, co se mu zachce	ano	ne

Zakroužkujte u každé věty, zda s ní souhlasíte či nikoliv.

Desetileté dítě má povinnost:

1) poslouchat své rodiče	ano	ne
2) udělat cokoliv, co mu řekne někdo starší	ano	ne
3) pomoci tomu, kdo je v nesnázích	ano	ne
4) poslechnout pokyny policie	ano	ne
5) oznámit, když někdo ubližuje dítěti	ano	ne
6) mlčet, když ho někdo trestá	ano	ne
7) ošetřit člověka, kterého porazí na kole	ano	ne
8) říci nahlas, že se mu něco nelíbí	ano	ne
9) nemluvit o tom, co se děje doma	ano	ne
10) dát každému to, o co si řekne	ano	ne
11) vždycky sníst všechno to, co má na talíři	ano	ne
12) vždy prosadit svou	ano	ne

Dospělý člověk má povinnost:

1) poslouchat své rodiče	ano	ne
2) udělat cokoliv, co mu řekne někdo starší	ano	ne
3) pomoci tomu, kdo je v nesnázích	ano	ne
4) poslechnout pokyny policie	ano	ne
5) oznámit, když někdo ubližuje dítěti	ano	ne
6) mlčet, když ho někdo trestá	ano	ne
7) ošetřit člověka, kterého porazí na kole	ano	ne
8) říci nahlas, že se mu něco nelíbí	ano	ne
9) nemluvit o tom, co se děje doma	ano	ne
10) dát každému to, o co si řekne	ano	ne
11) vždycky sníst všechno to, co má na talíři	ano	ne
12) vždy prosadit svou	ano	ne

Tabulka dobrého občana:

Občan je každý, kdo je příslušníkem nějakého státu. Když se např. narodíš v České republice, staneš se tím občanem České republiky. A jsou i jiné způsoby, jak se stát občanem nějakého státu.

V následující tabulce najdeš některá tvrzení, která by mohla sloužit jako vysvětlení toho, co je to dobrý občan nebo co dobrý občan dělá. Na tyto otázky neexistují správné nebo špatné odpovědi.

(Pro každé tvrzení zaškrtni jedno políčko, podle toho, za jak důležité jej považuješ pro vysvětlení toho, co je nebo co dělá dobrý občan.)

Dospělý, který je dobrým občanem.....

	<i>Nedůležité</i>	<i>Spíše nedůležité</i>	<i>Spíše důležité</i>	<i>Velmi důležité</i>	<i>Nevím</i>
<i>Kód (číslo odp.)</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
1. se řídí zákony					
2. volí v každých volbách					
3. vstoupí do politické strany					
4. hodně pracuje					
5. by se účastnil pokojného protestu proti zákonu, který považuje za nespravedlivý					
6. zná historii své země					
7. byl by ochoten sloužit v armádě, aby chránil svou zem					
8. sleduje politické dění v novinách, rozhlasu nebo v televizi					
9. podílí se na aktivitách sloužících ve prospěch lidí žijících v okolí					
10. váží si vládních představitelů					
11. se účastní aktivit podporujících lidská práva					
12. se zúčastňuje politických diskusí					
13. účastní se aktivit na ochranu přírody					

14. je vlastencem oddaným své zemi					
15. byl by ochoten neuposlechnout zákona, který porušuje lidská práva					

Doplňující dotazník pro děti:

1. Kdo, myslíš, že tě má na světě nejraději?

2. Máš doma svůj vlastní pokoj?

1. **ano – sám pro sebe**

2. **ano – se sourozencem**

3. **ne**

Pokud jsi zaškrtl variantu 2 (ano- se sourozencem) nebo 3 (ne), pak odpověz na následující otázku:

3. A máš svůj koutek, svůj pracovní stůl a židli?

1. **ano**

2. **ne**

4. A teď mi pověz, býváš často nemocný?

1. **ano, velmi často**

2. **ano, ale jen občas**

3. **ne, jen výjimečně**

4. **ne – vůbec ne**

5. Z čeho máš největší obavy nebo největší strach?

6. A na co se nejvíc těšíš?

7. Jakou řečí se u vás doma mluví? (Můžeš zaškrtnout více možností.)

1. **česky**

ano

ne

2. **slovensky**

ano

ne

3. **německy**

ano

ne

4. **romsky**

ano

ne

5. **polsky**

ano

ne

6. **rusky**

ano

ne

7. **maďarsky**

ano

ne

8. **jinak (jak.....)**

ano

ne

Příloha 2 - Dotazník pro zaměstnance DD

Dobrý den, jmenuji se Petra Krejsová a jsem studentkou Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity. Ráda bych Vás požádala o vyplnění tohoto dotazníku, který slouží pro diplomovou práci s názvem Práva dětí v ústavní péči. Dotazník je anonymní a slouží pouze pro potřebu mé práce. Otázky, u kterých je vyznačené místo, stručně prosím doplňte a u otázek, kde jsou vypsány možnosti, prosím označte kroužkem jednu možnost.

Dotazník pro zaměstnance DD

1. Pohlaví

- a) muž
- b) žena

2. Kolik je Vám let?

- a) méně než 18 let
- b) 18-25 let
- c) 25-30 let
- d) 30-40 let
- e) 40-50 let
- f) více než 50 let

3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? (prosím doplňte – škola, obor)

.....

4. Máte ve vašem domově nějaká opatření sloužící k dodržování práv?

.....

.....

5. Jakými dokumenty se řídíte při dodržování dětských práv?

.....
.....

6. Které právo je podle Vás nejdůležitější dodržovat?

.....

7. Jaké možnosti pro vyjadřování názorů mají děti?

.....
.....
.....

8. Jsou děti ve vašem domově seznámeny se svými právy?

- a) ano, (prosím doplňte
jak).....
- b) ne

9. Myslíte si, že nastávají problémy při dodržování práv dětí?

- a) ano (prosím doplňte
jaké).....
- b) ne

10. Mají děti ve Vašem domově právo na přehodnocení umístění?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

11. Mají děti ve vašem domově právo na společné umístění se sourozenci?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

12. Co by se podle Vás mohlo zlepšit v oblasti dodržování práv dětí?

.....

.....

.....

Velice Vám děkuji za vyplnění tohoto dotazníku.